کوردستان

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بڵاوی دەکاتەوە

www.kurdistanmedia.com

ژمارە ٩١٢ ▌ چوارشەممە، ١٥ی ڕێبەندانی ١٤٠٤ _ ٤ی فێورییەی ٢٠٢٦

دابینکردنی مافە نەتەوایەتییەکانی گەلی کورد لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فێدراڵدا

ئێمە لەگەڵ هیچ کەسێک کێشەی شەخسیمان نییە، باسی ئێمە لەسەر «سیستەم»ە. کوردستان باجێکی قورسی بۆ ئازادی داوە و ئێمە نامانەوێت لە دیکتاتۆرییەتێکەوە بگەینە دیکتاتۆرییەتێکی دیکە. بۆ ئێمە گرنگە لە ئێرانی داهاتوودا، پلۆرالیزم و مافی نەتەوەکان پشتگوێ نەخرێت. هەر سیستەمێک بیەوێت دووبارە ناوەندگەرا بێت و حاشا لە مافی نەتەوەکان بکات، بۆ ئێمە قبووڵکراو نابێت. ئێمە بڕوامان وایە ئێران وڵاتێکی فرەنەتەوەیە و تاقە ڕێگەی پاراستنی ئەو وڵاتە و پێکەوەژیانی ئاشتییانە، دابەشکردنی دێموکراتیکی دەسەڵاتە لە ئێرانێکی سێکۆلار و پلۆرالدا.

ل ٢

لە سیاسەت و دیپلۆماسیدا نەمانتوانیوە بەپێی پێویست و بەگوێرەی گیانفیدایی و تێکۆشانی پێشمەرگە، هێزی پێشمەرگە بە باشی بناسێنین. بۆیە پێویستە هەوڵی باشتر ناساندنی هێزی پێشمەرگە بدرێت، چونکە هێزی پێشمەرگە مێژوو، ناسنامە، کوردایەتی، قارەمانێتی و مرۆڤایەتییە. هەموو ڕێبەرێکی پێشمەرگە کە شۆڕشی دەست پێ کردوە و شەڕی کردوە، وتوویەتی ئاشتی، دۆستایەتی و مرۆڤایەتی. پێشمەرگە هێزێک نیە کە تەنیا بۆ لێدان و شەڕ بێت. پێشمەرگە ئاوەزمەندانە شەڕ دەکات بۆ خزمەتی گەلەکەی. دەبێ ئەو مرۆڤدۆستی و ئاگاییەی پێشمەرگە لە بواری ئاشتی و ئازادیشدا ڕوون بکرێتەوە.

ل ٦

بەڵێنە و بە شەهیدانی خاک و نیشتمان دراوە:

خەبات و نەسرەوتن هەتا ڕووخاندنی کۆماری ئیسلامی

حیزبی دێموکرات لە ڕیزی هەرەپێشەوەی شەڕ دژی سپای تێرۆریستدا

یەکیەتیی ئوروووپا ڕۆژی پێنجشەممە، ٩ی ڕێبەندان سپای پاسدارانی بە ڕێکخراوی تێرۆریستی ناساند. پێش ئەوەی ئەم ٢٧ وڵاتەی ئوروووپا سپای پاسداران بخەنە لیستی ڕێکخراوە تێرۆریستییەکانەوە، وڵاتانی ئەمریکا، عەرەبستان، بەحرەین، ئیسرائیل، کانادا، ئارژانتین، ئەمریکای لاتین، پاراگوئە، ئیکوادۆر و ئۆسترالیا سپای پاسدارانیان بەڕێکخراوێکی تێرۆریستی ناسیبوو. بە دوای یەکیەتیی ئوروووپا وڵاتی ئۆکراینیش سپای پاسدارانی بە تێرۆریست ناسی.

لە مێژووی ٤٧ ساڵەی سپای پاسداران و کۆماری ئیسلامیدا دەبینین یەکەم عەمەلیاتەکانی سپا دژی بزووتنەوەی کورد و پێش هەمووان و زیاتر لە هەمووان دژی حیزبی دێموکرات کراون. ئاستبەرزترین فەرماندەکانی سپای پاسدارانیش پلەکانی سەرکەوت و بەرەوژوورچوونیان بە تاوان و جینایەتخوڵقێنی لە کوردستان بڕیوە. هۆکارەکانی ئەمەش کە سپای پاسداران حیزبی دێموکراتی بە گەورەترین هەڕەشە بۆ سەر خۆی و کۆماری ئیسلامی دەزانێ، بۆ دنیابینیی ئەم حیزبە دەگەڕێتەوە. حیزبێک کە لە هەناوی کۆمەڵگەدا ڕەگی داکوتاوە و بەهۆی پێگە کۆمەڵایەتییەکەی، خەباتە لەمێژینەکەی، کاریگەری و شوێندانەرییە بەرچاوەکەی قەڵای قایم و لەگیرانەهاتوو لە بەردەم سیاسەتە داگیرکارییەکانی کۆماری ئیسلامی لە کوردستان بووە.

حیزبی دێموکرات ڕێبەریی خەبات و جووڵانەوەیەکی مافخوازانە لەسەر شوناسی نەتەوەیی کورد دەکا، دێموکراسی و سێکۆلاریزم و پلۆرالیزم بەشێک لە ئامانجەکانی ئەو حیزبەن و ئەم حیزبە بە درێژایی ٨ دەیە خەبات و تێکۆشانی خۆی ئاڵاهەڵگری خەباتی ڕزگاریخوازیی کورد بۆ مافی دیاریکردنی چارەنووسی بووە. هەروەها کوردستان یەکەم شوێن بوو دژی دیکتاتۆریی کۆماری ئیسلامی ڕاوەستا، «نا»ی بە کۆماری ئیسلامی گوت و لە هەموو ماوەی تەمەنی کۆماری ئیسلامیدا شەرعییەتی بە ڕێژیم نەدا. بۆیە سپای پاسداران هەتا ئێستاش بزووتنەوەی کورد و بەتایبەتی حیزبی دێموکرات بە هەڕەشەیەکی ڕاستەوخۆ بۆ سەر دەسەڵاتی ناوەندگەرا و ئایدۆلۆژیکی خۆی دەزانێ و لە ترسی تەشەنەسەندکەی بە توندترین شێوەی سەرکوتی کردووە.

تێرۆر چەکی گرینگی سپای پاسداران بۆ لێدان لە حیزبی دێموکرات بوو. سپای پاسداران دوو سکرتێری گشتیی حیزب، دەیان ئەندامی ڕێبەری و سەدان کادر و پێشمەرگەی ئەم حیزبەی لە نێوخۆ و دەرەوەی وڵات تێرۆر کرد، بۆ ئەوەی بە لێدان لە سەر و لە بەژنی حیزبی دێموکرات ئەم خەبات و خۆڕاگرییە تێک بشکێنێ و بە کۆمەڵگەی کوردستانیش بڵێ تێچووی چالاکیی سیاسی و خەبات لە ڕیزی حیزبە نەتەوەییەکان چەندە لەسەرێیە. بەڵام نیزیک ٥ دەیە تێرۆر، ئێعدام، زیندان و کوشتن لەسەر شەقامەکان لە کوردستان نەیتوانیوە سپای پاسداران لە ئامانجەکانی نیزیک بکاتەوە و ئێستا پاش ئەو ڕابردووە دوور و درێژ و خوێناوییە لە ململانێ و شەڕی سپای پاسداران لەدژی کورد؛ بزووتنەوەی کورد هەردەم ڕوو لە هەڵکشانە و سپای پاسدارانیش لەلایەن یەکیەتیی ئوروووپا، ئەمریکا و دەیان وڵاتی دیکەی جیهانەوە بە ڕێکخراوێکی تێرۆریستی داندراوە.

درەوشانەوەی شکۆی کۆمار لە چیاکان و پێتەختی هەرێمی کوردستان

لە هەولێر، پێتەختی هەرێمی کوردستان، و لە بنکەی ناوەندیی هێزەکانی زاگرۆس دوو ڕێوڕەسمی بەشکۆ بەبۆنەی ٨٠ ساڵەی دامەزرانی کۆماری کوردستان بەڕێوە چوون.

ڕۆژی شەممە ٤ی ڕێبەندانی ١٤٠٤، لە هەولێر، پێتەختی هەرێمی کوردستان و بە ئامادەبوونی بەڕێز سەعدی ئەحمەد پیرە ئەندامی سەرکردایەتیی یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان و ئومێد خۆشناو پارێزگاری هەولێر، ژمارەیەک لە ئەندامانی ڕێبەریی حیزبی دێموکرات و نوێنەرانی حیزب و لایەنە سیاسییە کوردستانییەکان ڕێوڕەسمێک بۆ بەرزڕاگرتنی یادی ٨٠ ساڵەی دامەزرانی کۆماری کوردستان بەڕێوە چوو. لەو ڕێوڕەسمە بەشکۆیەدا کاک مستەفا مەولوودی ڕایگەیاند: ئاواتی ئازادی و سەربەخۆیی و خەونی ڕزگاریی نەتەوەیەک بە ڕێگای زیندووڕاگرتنی مێژووی خەبات و سیمبۆلەکانی تێدەپەڕێ، بۆیە کۆماری کوردستان، پاش هەشتا ساڵ، هێشتا لە بیروهۆشی نەتەوەی کورددا زیندووە.

جێگری سکرتێری گشتیی حیزب لە بەشێکی دیکەی وتارەکەیدا ئەوەی بیر هێنایەوە کە تەمەنی کورتی کۆمار و کۆتایی تراژیک بەڵام سەربەرزانەی ڕێبەرانی، نەوە دوای نەوە ئیلهامدەری خەباتی نەتەوەی کورد لە هەر چوار پارچەی کوردستان بووە. ئەم تەمەنە بۆ دەسەڵاتێکی خۆماڵیی کورد کە بەدرێژایی مێژوو دەرفەتی مەشقی دەسەڵات و خۆبەڕێوەبردنی کەم بووە یان هەر نەیبووە جێی شانازییە. بۆ نەتەوەیەک کە هەمیشە لە مافەکانی بێبەش و؛ ئازادییەکانی پێشێل کراوە و بوون و ناسنامەی لە ژێر هەڕەشەی سڕینەوە و تواندنەوەدا بووە،١١ مانگ تەمەنی کورت بەڵام پڕدەستکەوت پڕە لە وانە.

لە ڕێوڕەسمێکی دیکەدا کە ڕۆژی دووشەممە ٦ی ڕێبەندانی ١٤٠٤ لە ستادی هێزەکانی زاگرۆس بەڕێوە چوو، کاک حەسەن شەرەفی، ئەندامی دەستەی کارگێڕی ڕایگەیاند کە خاڵی هاوبەشی خەباتی هەموو بەشەکانی کوردستان خەبات بۆ وەدیهاتنی ئامانجەکانی کۆماری کوردستانە. بەڕێزیان خەباتی نەتەوەیەکی زۆرلێکراو و ستەملێکراو و پێویستیی دامەزرانی کیانێکی سەربەخۆی کوردی بە هۆکارەکانی دامەزرانی کۆماری کوردستان لە قەڵەم دا.

بەڕێزیان بە پێداگری لەسەر یەکگرتوویی و هاوهەڵوێستی هەموو لایەنە کوردستانییەکان و ڕۆڵی حیزبی دێموکرات لەو هاوپێوەندییە نەتەوەییەکان بەنیسبەت دۆخی ڕۆژاوا گوتی: "پشتیوانیی گەلی کوردی هەموو بەشەکانی کوردستان لە دۆخی ڕۆژاوا دەری خست کە حیزبەکانی هەموو بەشەکانی کوردستان سەرەڕای بیر و ڕوانگەی جیاواز یەکدەنگن".

کۆماری ئیسلامی و ئایدۆلۆژیای تێرۆر
عەلی بداغی
٣

لە ستەمکاریی ئایینییەوە بۆ دەسەڵاتخوازیی تێکنۆکراتیک
د. مەنسوور سۆهرابی
٤

یەکەمی بێڕکابەر لە جینایەت و کۆمەڵکوژیدا!
حەسەن شێخانی
٥

دیپلۆماسی و هێز
ناسر سالحی‌نەسڵ
٧

ئێرانی داهاتوو لە نێوان فاشیزمی ناوەند و ئیرادەی کورد
ئاگری باڵەکی
١١

کوردستان
• ژمارە ٩١٢
١٥ی ڕێبەندانی ١٤٠٤ _ ٤ی فێورییەی ٢٠٢٦

مستەفا هیجری:

خەڵک مافی خۆیانە لە بەرانبەر توندوتیژیی ڕێکخراوی حکوومەتدا بەرگری لە خۆیان بکەن

ئاماژە: تەلەڤیزیۆنی BBC لەو ماوەیەدا وتووێژێکی لەگەڵ کاک مستەفا هیجری، سکرتێری گشتیی حیزب پێکهێنا. سکرتێری گشتیی حیزب لەم وتووێژەدا بەڕاشکاوی باسی لە هەڵوێست و خوێندنەوەی حیزبی دێموکرات بۆ گۆڕانکارییەکانی ئێستای ئێران و کوردستان کرد و ئەگەرەکانی بەردەم بزووتنەوەی ناڕەزایەتیی گشتی لەدژی کۆماری ئیسلامیی شی کردەوە و پێگەی کورد لەو ناڕەزایەتییانەی دەستنیشان کرد. "کوردستان" پوختەی ئەو وتووێژەی بۆ خوێنەرانی گواستۆتەوە:

حیزبی دێموکرات چۆن دەڕوانێتە خۆپێشاندانەکانی ئەمدواییانە؟

خۆپێشاندانەکانی ئەمجارە نیشاندەری ئەم ڕاستییەیە کە خەڵک بە تەواوی لەم ڕژیمە ناهومێد بوون. ئەوان دەزانن تا ئەو کاتەی ئەم ڕژیمە لەسەر کار بێت، دۆخی وڵات لە هیچ ڕوانگەیەکەوە باش نابێت. ئەمە خاڵێکی زۆر گرنگە. لە سەرووی هەموو ئەم داواکارییانەشدا، ئامانجی سەرەکیی خەڵک کەسی «خامنەیی»یە وەک وەلیی فەقیهێ کە بەرپرسیاری یەکەمی تەواوی ئەم دۆخە دەگەڕێتەوە بۆ ئەو.

جیاوازیی خۆپێشاندانەکانی ئەم دواییانە لە ڕووی پێکهاتەییەوە لەگەڵ خۆپێشاندانەکانی بزووتنەوەی ژینا؟

بەشێکی ئەم جیاوازییە دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی لە بزووتنەوەی «ژینا»دا لە کوردستان، حیزبە کوردەکان داوایان لە خەڵک کرد دوای کۆتاییهاتنی ڕۆژێکی مانگرتن، بڕژێنە سەر شەقامەکان و خۆپێشاندان بکەن و لە ڕاستیدا خۆپێشاندانە سەرانسەرییەکان لەوێوە دەستی پێ کرد. بەڵام ئەمساڵ داواکارییەکی وەها نەخرایە ڕوو و تەنیا دوای ئەوەی خۆپێشاندانەکان کرماشان و ئیلامی گرتەوە، حیزبە کوردییەکان بە ڕاگەیاندنی ڕۆژێک مانگرتنی گشتی دەنگی خۆیان خستە پاڵ دەنگی هەموو خۆپێشاندەرانی ئێرانی. مانگرتنێک کە خۆشبەختانە خەڵک بە تەواوی وەڵامیان دایەوە و لە سەرانسەری کوردستاندا جێبەجێ کرا.

بەڵام بۆچی ئەمجارە وەک پێشتر نەهاتنە مەیدان؟

بڕوانن، ئێمە وەک حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، لە ڕۆژی یەکەمی دامەزراندنی ئەم حیزبەوە و لە ماوەی ٨٠ ساڵی ڕابردوودا، بۆ ئازادی، دێموکراسی و مافی یەکسان خەباتمان کردووە؛ نەک تەنیا بۆ کوردەکان، بەڵکوو بۆ هەموو خەڵکی ئێرانیش. هەر کاتێک لە کوردستان خۆپێشاندانێک دروست بووبێت، زۆرترین و قورسترین گورزەکان لەلایەن هێزەکانی ڕێژیمەوە لە خەڵکی کورد دراون و کوردەکان لە کردەوەدا لە هەموو ئەم ڕاپەڕین و شۆڕشانەدا سیبڵی مەیدانی تەقە بوون و ئەمە ڕاستییەکە. لە لایەکی دیکەوە، ڕاستییەکی دیکەش ئەوەیە کە تەنیا بە خۆپێشاندانەکان لە کوردستان و خۆڕاگریی خەڵکی ئەم ناوچەیە، ڕێژیم ناڕووخێ. هەر بۆیە ئەمجارە ئێمە لەگەڵ هێزە ئۆپۆزیسیۆنە کوردەکانی دیکە کە هاوکاریی یەکتر دەکەین، داوای خۆپێشاندان لە خەڵکمان نەکرد.

ئەدی لە چ بارودۆخێکدا ئەگەری ئەوە هەیە داوا لە لایەنگرانی خۆتان بکەن بێنە مەیدان؟

پێشبینیکردنی بارودۆخ کەمێک دژوارە. بەڵام ئەمە بەو مانایە نییە کە ئێمە هیچ کاتێک داوایەکی وەها ناکەین. بەداخەوە بەهۆی کوشتاری بەرفراوان کە لە شەقامەکاندا ئەنجام درا، ئێستا خۆپێشاندانەکان بەرەو کزی چوون. لەگەڵ ئەوەشدا، ئەمە بە مانای کۆتاییهاتنی داخوازیی خەڵک یان دامرکانەوەی تووڕەیی جەماوەر نییە. بە بڕوای من، ئەم تووڕەییە ئێستا وەک ئاگرێکی بن خۆڵەمێشە و چاوەڕوان دەکرێت زوو یان درەنگ، توندتر و بەرفراوانتر لەم خولە، دووبارە هەڵبگیرسێتەوە. لەو کاتەدا، ئێمەش بێگومان بەشدار دەبین و خەڵکی کوردیش ئامادەییان دەبێت.

ئایا لەو ماوەیەدا ساتێک هەبوو هەست بکەن بە ڕاستی خۆپێشاندانەکان بەرەو جەنگی کۆتایی لەدژی ڕێژیم دەچن؟

زۆرێک لە خەڵک هەستیان بەوە دەکرد و ئاواتی هەمووشمان هەر ئەوە بوو. بەڵام ڕاستی ئەوەیە ڕووبەڕووبوونەوەی ڕێژیمێک کە بە هەموو هێز و بە جۆرەها چەکی سووک و قورس هێرش دەکاتە سەر خەڵکی بێبەرگری، بۆ خەڵکێک کە دەستبەتاڵن زۆر دژوارە. ڕێژیم هەموو ئیمکاناتی خۆی بۆ سەرکوت بەکار هێنا و بەداخەوە تا ڕادەیەکیش سەرکەوتوو بوو کە ئێستا ئەم دەنگانە کپ بکات. لەگەڵ ئەوەشدا، ئەم سەرکەوتنەی ڕژێم کاتییە.

بۆ هەتا ئێستا هاوپەیمانییەکان دژی کۆماری ئیسلامی سەرکەوتوو نەبوون؟

کێشەی سەرەکی ئەوە بووە لە سەرەتاوە دەربارەی پرسە بنەڕەتییەکانی ئێرانی دوای کۆماری ئیسلامی، ڕێککەوتنێکی شەفاف لە ئارادا نەبووە؛ پرسگەلێکی وەک مافی نەتەوەکان، نەبوونی ناوەندگەرایی و جۆری حکوومەتی داهاتوو. کاتێک باسەکان جدیتر دەبنەوە و جیاوازییەکانیش قووڵتر دەبن و لە کۆتاییدا دەبێتە هۆی هەڵوەشانەوەی هاوپەیمانییەکان.

ڕوانگەی حیزبی دێموکرات بۆ ڕەزا پەهلەوی؟

ئێمە لەگەڵ هیچ کەسێک کێشەی شەخسیمان نییە. باسی ئێمە لەسەر «سیستەم»ە. کوردستان باجێکی قورسی بۆ ئازادی داوە و ئێمە نامانەوێت لە دیکتاتۆرییەتێکەوە بگەینە دیکتاتۆرییەتێکی دیکە. بۆ ئێمە گرنگە لە ئێرانی داهاتوودا، پلۆرالیزم و مافی نەتەوەکان پشتگوێ نەخرێت. هەر سیستەمێک بیەوێت دووبارە ناوەندگەرا بێت و حاشا لە مافی نەتەوەکان بکات، بۆ ئێمە قبووڵکراو نابێت. ئێمە بڕوامان وایە ئێران وڵاتێکی فرەنەتەوەیە و تاقە ڕێگەی پاراستنی ئەو وڵاتە و پێکەوەژیانی ئاشتییانە، دابەشکردنی دەسەڵاتە لە چوارچێوەی سیستەمێکی فیدراڵ و دێموکراتیکدا. ئەمە ڕوانگەیەیە کە ئێمە دەیان ساڵە جەختی لەسەر دەکەینەوە.

بۆچی ئاستی توندوتیژییانەکانی ئەمجارە لە شەقامەکاندا ئەوەندە زۆر بوو؟

هۆکارەکەی دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی ڕێژیم لەم قۆناغەدا هەستی بە لاوازییەکی زۆر دەکرد. لە کاتی بزووتنەوەی ژینادا، ڕژێم هێشتا هێزە نیابەتییەکانی خۆی لەبەردەستدا بوو، هێشتا دروشمی دژی ئیسرائیل و ئەمریکای دەدا و خۆی وەک هەڕەشەیەکی گەورە نیشان دەدا. بەڵام ئەمجارە، بەهۆی لەدەستدانی بەشێک لەو ئامراز و ئیمتیازاتانە، تووشی ترسێکی زیاتر ببوو و پێی وابوو بێتوو دەست بۆ ئەم کوشتارە نەبات، ڕووخانەکەی حەتمییە. دیارە بەڵێنەکانی ترامپ و ئەوە کە هێزی پشتیوانیان بۆ دەنێرێ، زۆرێک لە خەڵکی هان دا بێنە سەر شەقام و دروشمی ڕادیکاڵ بدەن. بەڵام بەداخەوە، لانیکەم تا ئەم ساتە ئەو بەڵێنانە جێبەجێ نەکران و ئەم بابەتە کاریگەرییەکی نەرێنیی بەرچاوی لەسەر مەعنەوییاتی خەڵک دانا و جۆرێک لە ناهومێدی، بەتایبەت بەرانبەر بە ئەمریکای لە بەشێک لە ناڕازییاندا دروست کرد. دیارە ئەمن پێم وانییە ئەمریکا لە سیاسەتەکانی خۆی لە ئاراستەی لاوازکردنی ئەم ڕژێمە پاشەکشەی کردبێت، بەڵام ئەوەی خەڵک لە شەقامەکاندا چاوەڕوانییان دەکرد، بینینی هەنگاوێکی بەرجەستە و دەستبەجێ بوو لە کاتی خۆپێشاندانەکاندا. لەگەڵ ئەوەشدا، بە بڕوای من هێشتا کۆتاییی کارەکە نەهاتووە.

ڕوانگەی حیزبی دێموکرات لەسەر دەستێوەردانی دەرەکی؟

لە بارودۆخی ئەمڕۆدا ئەوەی کە دەگوترێ دەستوەردانی دەرەکی پێویست نیە ڕوانگەیەکی سۆزدارییە. ڕاستییەکەی ئەوەیە وڵاتی ئێمە هەر لە سەرەتای هاتنەسەرکاری کۆماری ئیسلامییەوە بەکردەوە داگیر کراوە. ئەگەر وا نییە، ئەی بۆچی خەڵک بە دەستی خاڵی دێنە سەر شەقام و خۆیان دەخەنە بەر گوللەی هێزەکانی ڕێژیم؟ دووەم ئەوەی ئەمڕۆ لە هیچ شوێنێکی جیهاندا، هیچ نەتەوە و وڵاتێک ناتوانێت بەتەنیا چارەنووسی خۆی دیاری بکات. لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست و شوێنەکانی دیکەی جیهاندا دەبینین کە لە پەنای خەڵک و حکوومەتەکاندا، هێزە بڕیاردەرە جیهانییەکانیش ڕۆڵیان هەیە؛ نموونەکانی ئەوە لە غەززە، سووریە و ئۆکراین دەبینین. سادەئەنگارییە ئەگەر پێمان وابێ تەنیا خەڵک، بەبێ هیچ پاڵپشتییەکی دەرەکی، دەتوانن بگەنە ئەنجام. بێگومان خەڵک دەبێ چالاک بن و ناڕەزایەتی دەربڕن، بەڵام ئەمە بە واتای ڕەتکردنەوەی یارمەتیی وڵاتە کاریگەرەکان نییە.

دوورەدیمەنی داهاتووی ئێران؟

لەو بارودۆخەی کۆماری ئیسلامی دروستی کردووە و ڕێگای سازان لەگەڵ خەڵک و وەڵامدانەوەی ویست و داخوازییەکانی کۆمەڵگەی داخستووە، دۆخەکە بەرەو توندوتیژی زیاتر دەچێت. مافی بەرگریکردن هەمیشە قبووڵ کراوە و ئەم بابەتە ڕەنگە بۆ ئێمە و بۆ هەموو خەڵکی ئێران بێتە پێش. داهاتوویەکی زۆر تاڵ لە بەردەممان‌دایە و هیوادارم ئەو تێکهەڵچوونانە ڕوو نەدەن، بەڵام بەداخەوە ڕێگەکانی دیکەیان لە نەیاران و جیاوازبیران داخستووە.

ڕوانگەی تایبەتیی خۆتان لە بارەی پڕۆژەی گەڕانەوەی بنەماڵەی پەهلەوی؟

ئەمن چالاکێکی سیاسیم و خەباتێکی نەتەوەییی دژوار دەبەمە پێش. لەم ڕێگەیەدا، کینە و دوژمنایەتی شوێنی لە زێهنییەتی مندا نییە. ڕاستە ڕەزا پەهلەوی بە بەرپرسی ڕاستەوخۆی هەڵەکانی باوک و باپیری نازانم؛ بەڵام ڕەخنەی من ئاراستەی هەڵوێست و کارکردەکانی ئەمڕۆی ئەوە. ئەو دەیتوانی لە کردەوەدا نەک تەنیا لە بە قسە و لە ڕواڵەتدا کەسێکی دێموکرات بێت و لەبری تەنیا زەقکردنەوەی خۆی، بەدوای دروستکردنی یەکگرتوویی لەگەڵ هێزەکانی دیکە لە ناوەوە و دەرەوەی ئێراندا بگەڕێت. هەڵوێستێکی وەها دەیتوانی پێگەیەکی باشتر بۆ ئەو دروست بکات.

ئێوە چ جۆرە حکوومەتێک بۆ داهاتووی ئێران بە گونجاو دەزانن؟

ئەوەندەی من بزانم لەنێو نەتەوە جۆراوجۆرەکانی ئێراندا –لە بەلووچ و عەرەبەکانەوە بگرە تا تورکەکان– حیزبێکی ئەوتۆ نییە هەڵوەشانی ئێرانی بوێ و ئەمە پێمان دەڵێ هەموو ئەم نەتەوانە دەیانەوێت لە چوارچێوەی جوگرافیای ئێراندا بمێننەوە و ڕێگەچارەیەکی ئاشتییانە بۆ پێکەوەژیان بدۆزنەوە. ئێمەی کوردیش ڕێک هەر ئەم ڕوانگەیەمان هەیە. ئەگەر ڕوانگەیەکی سەربەخۆییخوازیش هەبێ، ئەمە دەرەنجامی سیاسەتە سەرکوتگەرەکانی ڕێژیمە. چونکی کاتێک هیچ مافێک بە فەرمی ناناسرێت و هیچ دانوستانێک ناکرێت، سروشتییە هەندێک کەس بیر لە ڕێگەچارەی توندڕەوانەش بکەنەوە. لەگەڵ ئەوەشدا، حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران هەمیشە پابەندی ئەو ئەسڵە بووە کە لە چوارچێوەی ئێراندا خەبات بۆ هێنانەسەرکاری حکوومەتێکی دێموکرات، سێکۆلار و پێبەند بە دابەشکردنی دەسەڵات کار بکات. هۆکاری جەختکردنەوەی ئێمە لەسەر فیدراڵیزم ئەوەیە ئەم مۆدێلە لە وڵاتە فرەنەتەوەکاندا تاقی کراوەتەوە و ئەزموونێکی سەرکەوتوو بووە. لە سیستەمێکی وەهادا، خەڵک لەبری شەڕی یەکتر، پێکەوە بۆ پێشکەوتنی وڵات هەوڵ دەدەن. کەواتە ئامانجی ئێمە ئێرانێکی ئازاد، سێکۆلار، فیدراڵ و دێموکراتیکە.

بڕیارێکی درەنگ، بەڵام لەجێی خۆیدا

ڕاگەیەندراوی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەبارەی بڕیاری یەکیەتیی ئورووپا بۆ بە تیرۆریست ناساندنی سپای پاسدارانی کۆماری ئیسلامیی ئێران

یەکیەتیی ئورووپا دوای چەند ساڵ تاوتوێ و لێکدانەوە لەسەر بە تیرۆریست ناساندنی سپای پاسداران، دواجار ڕۆژی پێنجشەممە ٩ی ڕێبەندان وەزیرانی دەرەوەی ئەم یەکیەتییە بڕیاریان دا سپای پاسداران بخەنە لیستی ڕێکخراوە تیرۆریستییەکانەوە. دیارە پێشتر وڵاتانی ئەمریکا، کانادا، ئۆستڕالیا، لیتوانی، ئێکوادۆرو پاراگوئە سپای پاسدارانیان لە تەواوەتیی خۆیدا و؛ عەرەبستان، بەحرەین و ئارژانتینیش سپای قودس، باڵی سەربازیی دەرەوەی وڵاتی سپای پاسدارانیان خستبووە لیستی ڕێکخراوە تیرۆریستییەکانەوە.

ئەم بڕیارەی یەکیەتیی ئورووپا کە هەڵوێست و بڕیاری ٢٧ وڵاتی ئورووپایی ئەندامە لەو یەکیەتییەدا، کاردانەوە بە سەرکوتی خوێناویی ڕاپەڕینی خەڵکی ئێران لە ناڕەزایەتییەکانی مانگی بەفرانبارە کە تێیدا بە هەزاران خەڵکی ناڕازیی خۆپێشاندەر درانە بەر دەسڕێژی چەک و گیانیان لێ ئەستێندرا.

سپای پاسداران کە دوای ماوەیەکی کەم لە سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران لە ساڵی ٥٧ بە فەرمانی خومەینی بۆ پاراستنی شۆڕشی ئیسلامی دامەزرا، لە ماوەی ٤٧ ساڵ دەسەڵاتدارەتیی ڕێژیمدا لە سەرکوتی هەموو ناڕەزایەتی و خۆپێشاندانێکی نێوخۆی ئێراندا دەوری سەرەکیی گێڕاوە و لە دەرەوەی وڵاتیش سەدان کەس لە دژبەرانی سیاسیی ڕێژیمی تیرۆر کردووە.

سپای پاسداران لەو هێزە سەرەکییانە بوو کە دوای فەتوا و فەرمانەکەی خومەینی پەلاماری کوردستانیان دا و سەدان کارەساتی کۆمەڵکوژی و هەزاران جینایەت و تاوانیان لە کوردستان خولقاند. پەلامار و گەمارۆی ٢٤ ڕۆژەی شاری سنە، کوشتن و بریندارکردنی هەزاران کەس لە خەڵکی ئەو شارە، قەڵاچۆ و کۆمەڵکوژی لە ئاواییەکانی قارنێ و قەڵاتان و سووتاندن و ئاوارەکردنی خەڵک لە دەیان گوند و ناوچەی دیکەی کوردستان تەنیا بەشێک لە کارنامەی تیرۆریستیی سپای پاسداران لە کوردستان لە ساڵەکانی دامەزرانی ئەو ڕێکخراوەیەن.

لە ماوەی ٤٧ ساڵ چالاکیی سپای پاسداراندا کورد و بزووتنەوەی کورد بەشی شێری لە تیرۆریزمی دەوڵەتیی کۆماری ئیسلامیی ئێران بەهۆی سپای پاسدارانەوە پێ براوە و، لەنێو بزووتنەوەی کوردیشدا حیزبی دێموکرات. حیزبی دێموکرات و بزووتنەوەی کورد ٤٧ ساڵە لە بەرەی هەرە پێشەوەدا شەڕی ئەو ڕێکخراوە تیرۆریستییە دەکات. سپای پاسداران بە بڕیاری ئاستبەرزترین بەرپرسانی کۆماری ئیسلامی لە ڤییەن لەسەر مێزی وتووێژ دوکتور عەبدولڕەحمان قاسملوو، سکرتێری گشتیی حیزب و؛ لە بێرلینی ئاڵمان و لە ڕێستورانتی مێکونووس دوکتور سادق شەرەفکەندی، سکرتێری گشتیی حیزب و شاندی حیزبیی هاوڕێی ئەویان تیرۆر کرد.

جینایەتەکانی سپای پاسداران هەر بە سەرکوتی خەڵکی نێوخۆی ئێرانەوە نەوەستاوە و لە دەرەوەی سنوورەکانیش لە ڕێگەی سپای قودسەوە و بە دامەزراندن و پاڵپشتیی چەندین ڕێکخراوی دیکە وەکوو حیزبوڵڵای لوبنان و دەستێوەردان لە کاروباری نێوخۆی وڵاتان لە ناوچەکە ڕاستەوخۆ لە کوشتنی سەدان هەزار کەسدا تاوانبارە و بووەتە هۆی ئاوارەیی میلیۆنان خەڵک لە زێد و وڵاتی خۆیان.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران وێڕای پێشوازی لە بڕیارەکەی یەکیەتیی ئورووپا لەمەڕ بە تیرۆریست ناساندنی سپای پاسداران، لەو باوەڕەدایە کە ئەو بڕیارە ئەگەرچی بە درەنگەوە، بەڵام بڕیارێکی تەواو لە جێی خۆیدایە و دەبێ بەرەوپیلی ئەو ڕۆژانە بچین هەموو ئەو کەسانەی فەرماندەر و ئەنجامدەری سەرەکیی کوشت و کوشتاری خەڵکی بێدەسەڵات و بێتاوانی کوردستان و ئێران و وڵاتانی ناوچەکە بوون، لە دادگاکانی نێوخۆیی و نێودەوڵەتیدا بە سزای تاوانەکانیان بگەن.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران
دەستەی کارگێڕی
١٠ی ڕێبەندانی ١٤٠٤

کۆماری ئیسلامی و ئایدۆلۆژیای تێرۆر

(دەسکەوت و تێچووەکانی شەڕی ٤٧ ساڵەی حیزبی دێموکرات دژی تێرۆریزمی سپای پاسداران)

عەلی بداغی

کرۆکیی باس:
یەکیەتیی ئورووپا ڕۆژی پێنجشەممە ٩ی ڕێبەندان سپای پاسدارانی خستە لیستی ڕێکخراوە تێرۆریستیەکانەوە. زۆر پێشتر لەو ٢٧ وڵاتە ئورووپاییە کە سپای پاسداران دەیان تێرۆری دژبەرانی سیاسیی خۆی لە پێتەختەکان و چوارقوژبنی ئەو وڵاتانەدا کردبوو، وڵاتانی ئەمریکا، کانادا، ئۆسترالیا، لیتوانی، ئێکوادۆڕ، پاڕائۆگە سپای پاسدارانیان لە تەواوەتیی خۆیدا و؛ ئیسرائیل، عەرەبستان، بەحرەین و ئارژانتینیش سپاه قودس، باڵی سەربازیی دەرەوەی وڵاتی سپای پاسدارانیان خستبووە لیستی ڕێکخراوە تێرۆریستییەکانەوە. دوای بڕیارەکەی یەکیەتیی ئورووپا وڵاتی ئۆکرایینیش سپای پاسدارانی شۆڕشی ئیسلامیی ئێرانی خستە لیستی ڕەشی تێرۆرەوە.

تێرۆر و تێرۆریزمی دەوڵەتی بەشێکی جیانەکراوە لە شوناسی کۆماری ئیسلامی بووە. تێرۆر لەپێناو بەهێزکردن و مانەوە لە دەسەڵاتدا بۆ ڕێبەرانی ڕێژیم هەم لایەنی ئایدۆلۆژیی هەبووە و هەم وەک ئامرازی سەرکوت بە بەردەوامی کەلکی لێ وەرگیراوە. بۆیە هەر لە سەرەتای دامەزرانی ڕێژیم و پێکهاتنی سپای پاسدارانەوە تێرۆری دژبەران و تێرۆری دەوڵەتی بوو بە بەشێکی سەرەکی لە دوکترینی سیاسی-ئەمنییەتیی کۆماری ئیسلامی.

تێرۆری دژبەرانی سیاسیی کۆماری ئیسلامی تەنیا چەند مانگ دوای سەرکەوتنی شۆڕشی ١٣٥٧ لە بەهاری ٥٨ بە تێرۆری شەهریاری شەفیق، خوشکەزای محەممەدڕەزاشا پەهلەوی لە پاریس دەستی پێ کرد. ئیدی لەو ڕێکەوتە بەو لاوە شەقام و شوێنەکان نەک لە فەڕانسە، بەڵکوو لە بریتانیا، ئوتریش، سوئیس و هیچ وڵاتێکی دی بۆ دژبەرانی ڕێژیم ئەمن نەما. بەپێی بەڵگەکانی دادگای مێکونووس ماشێنی تێرۆری کۆماری ئیسلامی لە دەرەوەی وڵات کە لەلایەن ئاستبەرزترین ڕێبەرانی ڕێژیم و ناوەندە دەسەڵاتدارەکانەوە بڕیاری بۆ دەدرا و لە باڵوێزخانە و کۆنسولخانەکانی ڕێژیمەوە ڕێک دەخران. لە نێوخۆی وڵاتیش تێرۆری دژبەران و سەرکوتی توندوتیژ و خوێناویی خۆپێشاندان و ناڕەزایەتییەکان ئەرکێکی هەمیشەیی سپای پاسداران هەتا سنووری پیرۆزی بووە.

کورد و تێرۆریزمی سپای پاسداران

کورد و بزووتنەوەی کورد لە ماوەی تەمەنی کۆماری ئیسلامیدا بەشی شێری لە تێرۆریزمیی دەوڵەتیی کۆماری ئیسلامی ئێران پێ بڕاوە و، لەنێو بزووتنەوەی کوردیشدا حیزبی دێموکرات.

کارنامەی تێرۆریزمی دەوڵەتیی کۆماری ئیسلامیی ئێران دژ بە حیزبی دێموکرات لە تێرۆری سەرگورد حەبیبوڵڵا عەبباسی، ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و بەرپرسی شوورای نیزامیی حیزب و سەروان چەڵەبی لە هاوینی ١٣٥٩ دەست پێ دەکا، هەتا لە ڤییەن لەسەر مێزی وتوویژ دەستیان لە د. عەبدولڕەحمان قاسملوو، سکرتێری گشتیی حیزب وەشاند و لە بێرلینی ئاڵمان و لە ڕیستورانتی مێکونووس د. سادق شەرەفکەندی، سکرتێری گشتیی حیزب و شاندی حیزبیی هاوڕێی ئەویان تێرۆر کرد. ئەم ڕەوتە بە درێژایی ساڵانی شەڕی کوردستان درێژەی هەیە هەتا تەقینەوەکانی شەوی یەلدا و مووشەکبارانی چەند جارەی قەڵا و بنکە و بارەگاکانی دیکەی حیزب لە ساڵانی ١٣٩٧ و ١٤٠١ هەتا دەگاتە تێرۆرەکانی چەند ساڵی ڕابردوو؛ وەک تێرۆری شەهید مووسا باباخانی، ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و سیامەند شابۆیی لە هەولێر و تێرۆری لوقمان ئاجی، عادڵ موهاجیر لە نیزیک قەڵادزێ.

سپای پاسدارانی کۆماری ئیسلامیی ئێران لە ماوەی چوار دەیەی ڕابردوودا لە سەدان کردەوەی تێرۆریستیدا گیانی لە لانیکەم ٤٣٠ کەس لە ئەندامان و تێکۆشەرانی ئۆپۆزیسیونی کورد ئەستاندوە کە حیزبی دێموکرات بە ٣٢٦ قوربانی، ئامانجی سەرەکیی تێرۆریزمی دەوڵەتیی ڕێژیم بووە. جیا لە شەهیدکردنی ئەم ٤٣٠ کەسە، لەو کردەوە تێرۆریستییانەدا لانیکەم دەیان کەسی دیکەش بریندار بوون و توانیویانە گیان دەرباز بکەن.

کۆماری ئیسلامیی ئێران هەروەک گوترا لە ماوەی ٤٧ ساڵی ڕابردوودا بەبەردەوامیی تێرۆری تێکۆشەرانی حیزبی دێموکراتی لە بەرنامەی کاری خۆیدا بووە و تەنانەت لە سەرووترین ئاستی ڕێبەریی ڕێژیمدا بڕیار لەسەر تێرۆری ئاستبەرزترین ڕێبەرانی ئەم حیزبە، واتە د. قاسملوو و د. شەرەفکەندی دراوە. بەڵام بەدەر لەوەی کۆماری ئیسلامی خۆی بە دوژمنی قەستەسەری بزووتنەوەی کورد لە ئێران دەزانێ، و هیچ کات و دەرفەتێکی بۆ زەبروەشاندن لە جووڵانەوەی کورد بەفیڕۆ نەداوە؛ لە ئاستی سەرانسەریشدا هەمیشە چەکی تێرۆری لەدژی نەیارانی بەکار هێناوە. بۆ نموونە تەنیا لە دەیەی ٦٠ ڕا هەتا نیوەی یەکەمی دەیەی ٧٠ و هەتا هەراکانی قەتڵە زنجیرەییەکان، لانیکەم ١٨٠ چالاکی سیاسیی دژبەر لە نێوخۆی وڵاتی تێرۆر کردووە. لە دەرەوەی وڵاتیش بە درێژایی پتر لە چوار دەیەی ڕابردوو، باڵوێزخانە کۆنسوولگەری و نووسینگەکانی نوێنەرایەتیی کۆماری ئیسلامی لە وڵاتان شوێنی داڕشتن و جێبەجێکردنی پیلانە تێرۆریستییەکانی ڕێژیم بوون. وەک چۆن وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکاش ڕایگەیاندوە کە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی لە ماوەی چوار دەیە لە دەسەڵاتدارەتیی خۆیدا ٣٦٠ کردەوەی تێرۆریستیی لە زیاتر لە ٤٠ وڵاتدا کردوە.

ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ئێران بەپێی ئایدۆلۆژیی خۆی هەموو کاتێک تێرۆری بە چەکێکی پێویست و کاریگەر بۆ نەهێشتن و تێدابردنی نەیارانی خۆی زانیوە. هەروەها بۆ لێدانی دژبەرانی خۆی بەتایبەت لە نێو هێزە پێشکەوتنخواز و مافویستەکاندا تێرۆری لە چەشن و شێوازی جۆراوجۆری خۆیدا بەکار هێناوە. هەوڵدان و پیلانداڕشتن بەمەبەستی زەبروەشاندنی فیزیکی لە حیزب و لایەنەکان و کەسایەتییە مخالف و جیابیرەکان کە بە ناوی تێرۆریزمی دەوڵەتیی کۆماری ئیسلامی ئێران بۆ هەموو لایەک ناسراوە، هیچ سنوور و جوغرافیاییەکی نەناسیوە. بەشێک لە کارنامەی تێرۆریستیی ئەم ڕێژیمە بریتییە لە تێرۆری دەیان کەسایەتیی سیاسیی دژبەری ڕێژیمی ئیسلامیی ئێران لە وڵاتانی ئورووپایی و؛ بەشداری و تێوەگلانی لە کردەوە تێرۆریستییەکان لە وڵاتانی وەک ئارژانتین، تایلەند، هیند، کێنیا، بەحرەین و عێراق. بەڵام تێرۆریزمی دەوڵەتیی کۆماری ئیسلامی ئێران لە ماوەی پتر لە چوار دەیە دەسەڵاتداریی ڕەشی خۆیدا دژ بە هێزەکانی ئۆپۆزیسیۆنی ئەم ڕێژیمە، بەشی شێری بەر بزووتنەوەی مافخوازانەی کورد و حیزبی دێموکرات کەوتووە.

ئامانجی سەرەکی و گشتیی ڕێژیم لەم تێرۆرانە لاوازکردنی بزووتنەوەی مافخوازانە و نەتەوەیی خەڵکی کوردستان بووە و هەیە و بۆ ئەم مەبەستەش حیزبی دێموکرات وەک لایەنی سەرەکی و شوێندار لەم بزووتنەوەیەدا کراوەتە ئامانج و تا ئێستاش ئەم حیزبە بۆ تێرۆریزمی دەوڵەتیی کۆماری ئیسلامی ئێران وەک هەمیشە ئامانجە. ڕێبەرانی کۆماری ئیسلامی باوەڕیان وایە تەنیا بە توندوتیژی و سەرکوتی خوێناوی دەتوانن تەمەنی دەسەڵاتەکەیان درێژتر بکەنەوە و ئەزموونی کردەوە تێرۆریستییەکانی کۆماری ئیسلامی لە دەرەوەی وڵاتیش سەلماندوویەتی کە "تێرۆر" و "باجئەستێنی" و کردنیانی بە چەکێک لەبەرانبەر وڵاتانی ڕۆژاوادا هەتا ئێستاش بۆ کۆماری ئیسلامی دەسکەوتێکی زۆری بووە. هەر ئەو ئەزموونەش دەریدەخا کە هەڕەشە، شەڕانخێوی و جینایەتەکانی ئەو ڕێژیمە تەنیا کاتێک لە کەمی دەدەن کە تێچووەکانی بۆ کۆماری ئیسلامی زیاتر لە قازانجی بن، بەڵام هەتا ئەو کاتەی کاربەدەستانی ڕێژیم و نێردراوە تێرۆریستەکانیان بە ئیرادەی کۆمەڵگەی جیهانی هەس نەدرێنەوە، لەسەر ئەو خەت و شوێنەیان بەردەوام دەبن. لەم ڕووەوە بڕیاری یەکیەتیی ئورووپا بۆ بە تێرۆریست ناساندنی سپای پاسداران دەتوانێ هەنگاوێکی گرینگ بۆ پشتیوانی لە بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکانی نێوخۆی وڵات دژی کۆماری ئیسلامی بێت.

شەڕی ٤٧ ساڵەی حیزبی دێموکرات دژی سپای تێرۆریستی شۆڕشی ئیسلامی

تێرۆریزمی سپای پاسداران دژی بزووتنەوەی کورد بەتایبەت حیزبی دێموکرات تەنیا لە کوشتنی ڕێبەرانی سیاسی و کادر و پێشمەرگەکانی سنووردار نابێت، بەڵکوو خۆی لە پانتاییەکدا دەبینێتەوە کە کوردستانی ئێرانی پێ دەناسرێتەوە: ناوچەیەکی میلیتاریزەکراو، حاشاکردن لە پرسی سیاسیی کورد و پێشاندانی بە هەڕەشەیەکی ئەمنییەتی و لەو سۆنگەیەوە سەرکوتی توندوتیژ و خوێناویی هەر چەشنە ناڕەزایەتییەکی سیاسی، و هەروەها ئاوەڵابوونی دەستی سپای پاسداران بۆ داگیرکاری و تاڵانی سەرچاوە سروشتییەکانی کوردستان و تەنانەت تێکدان و خاپوورکردنی ژینگەی کوردستان.

سپای پاسداران هۆکاری سەرەکیی بەئەمنییەتی کردنی شوناسی کوردی و جێخستنی ئەو شوناسخوازییە چ لە بواری زمانی و کولتووری و نەتەوەییەوە بە جیاییخوازی بووە. لەو سۆنگەیەشەوە هەرچەشنە چالاکی و بزاوتێکی مەدەنی، کولتووری، زمانی و ژینگەپارێزی لە کوردستان بە هەوڵدان دژی ئەمنییەتی میلیی ئێران! داندراوە و چالاکانی ئەو بوارە پەروەندەیان لەدژ وەڕێ خراوە و بەرەوڕووی بەندکران و تەنانەت تێرۆر و ئێعدامیش بوونەتەوە.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران هەموو کات لە ڕیزی پێشەوەی سەنگەری خەبات و خۆڕاگری دژی سپای پاسداران بووە، زۆرترین زەبری لە سپای پاسداران داوە و قورسترین زەبریشی هەر لەو سپا تێرۆریستییە خواردووە. حیزبی دێموکرات یەکەم ڕێکخراوی سیاسی لە ئاستی ئێراندا بوو کە دەنگی "نا"ی بە کۆماری ئیسلامی دا و لە بەرانبەر هێرشی سپای پاسداران و هێزەکانی دیکەی ڕێژیم بۆ سەر کوردستان ڕاوەستا. حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ٤٧ ساڵی ڕابردوودا بەردەوام شەڕی ئەو سپا تێرۆریستەی کردووە، دیارە نەک هەر شەڕی پێشمەرگانە؛ بەڵکوو ململانێ و بەرەوڕووبوونەوەی دوو دنیابینی و پڕۆژەی سیاسی. شەڕ و ململانێی ڕزگاریی نەتەوەیی، ئازادیی سیاسی و مەدەنی و هاوبەشی لە ئیدارەکردنی وڵات لەهەمبەر سیاسەتی کۆمەڵکوژی، داگیرکاری، سەرکوت و تێرۆر.

لەم شەڕ و ململانێیەدا بێگومان سەرکەوتن بۆ حیزبی دێموکرات و بزووتنەوەی سیاسیی کورد بووە. کوردستان لە ٤٧ ساڵی ڕابردوودا قەت چۆکی دانەدا، سیاسەتی داگیرکاریی سپای پاسداران قەت سەرنەکەوت، کۆمەڵگەی کوردی بۆ تاقە ڕۆژێکیش شەرعییەتی بە دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی نەدا و ئەگەر بوار بۆ کاری پێشمەرگانەش نەبووبێ بە ڕاپەڕینی بەردەوام، مانگرتن و ئەکتی سیاسیی جۆراوجۆر ئەو "نا" گوتن بە کۆماری ئیسلامییە لە کوردستان درێژەی بووە.

سپای پاسداران وەک باڵی سیاسی و سەربازیی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی کە ئێستا ئیدی لەلایەن زۆرینەی کۆمەڵگەی جیهانییەوە بە ڕێکخراوێکی تێرۆریستی ناسراوە، شەڕی مانەوە و بەردەوامیشی بە بزووتنەوەی کورد دۆڕاند. بزووتنەوەی سیاسی و نەتەوەیی کورد سەرەڕای تەڕاتێنی سپای پاسداران پتەوتر و بەگوڕتر لە هەر کاتێکە، کوردستان هەروا پێشەنگ و ئاڵاهەڵگری خەبات و خۆڕاگری دژی کۆماری ئیسلامییە و مافویستی و شوناسخوازیی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە ترۆپکی خۆیدایە.

خالید عەزیزی:
هیچ کەس و لایەنێک ناتوانێ بەتەنیا تەعبیر لە ئیرادەی نەتەوەکانی ئێران بکات

ئاماژە: کاک خالید عەزیزی، وتەبێژی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە دیمانەیەکدا لەگەڵ تەلەڤیزیۆنی "ایران انترناشنال" ڕوانگە و بۆچوونەکانی حیزبی دێموکراتی لەبارەی چەند پرسێکی گرینگ و ڕۆژەڤی سیاسیی ئێران و کوردستان خستەڕوو. "کوردستان" کاکڵ و پوختەی تەوەرە گرینگەکانی ئەم وتوویژەی بۆ خوێنەرانی گواستۆتەوە:

دۆخی ئێستا و سیناریۆکانی بەردەم کۆماری ئیسلامی:

کۆماری ئیسلامیی ئێران لە ئاستی نێوخۆییدا و چ لە ئاستی نێودەوڵەتیدا لە ڕەشترین ڕۆژەکانی دەسەڵاتداتدارەتیی خۆیدایە. گوشارەکانی کۆمەڵگەی جیهانی بەتایبەت ئەمریکا لەسەر کۆماری ئیسلامی هەردەم زیادتر دەبن و لە نێوخۆی وڵاتیش خۆپێشاندانەکان و ناڕەزایەتیی گشتیی خەڵک هیچ شەرعییەتێکی بۆ کۆماری ئیسلامی نەهێشتۆتەوە. جگە لەوە کۆماری ئیسلامی زۆر قەیرانی زەبەلاحی دیکە بەرۆکی گرتووە کە ئەگەر ئەو دۆخەش نەبوایە هەر دەربەستی چارەسەرکردنیان نەدەهات.

لەبارەی سیاسەتی ئەمریکا لەهەمبەر کۆماری ئیسلامیدا زۆر سیناریۆ دەکرێ لە گۆڕێدا بن، بەتاینەت کە ترامپ زوو زوو هەڵوێستەکانی دەگۆڕێ؛ بەڵام سەرباقی هەموو ئەوانە بابەتی سەرەکی خەڵکی ئێران بۆخۆیانن. ئەوەندەش کە بۆ کورد و حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران دەگەڕێتەوە، بەردەوامی لەسەر هەوڵەکانمان بۆ یەکیەتی و یەکخستنی هێزەکانی دژبەری کۆماری ئیسلامییە بۆوەی پێکەوە ڕێک بکەوین و جێگرەوەی کۆماری ئیسلامی ڕابگەیەنین. چونکی یەکێک لە نیگەرانی و کێشەکانی کۆمەڵگەی جیهانی بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە ئەگەر کۆماری ئیسلامی نەبێ، ئەدی کێ جێی دەگرێتەوە. ئەمەش دەخوازێ ئێمە هەموومان لەوەدا پەلە بکەین و لە ڕەوتی ڕووداوەکان دوا نەکەوین.

کورد، حیزبی دێموکرات و ڕەزا پەهلەوی

حیزبی دێموکرات و نەتەوەی کورد لە ئێران دوژمنی هیچ کەس و لایەنێک نین کە دژبەری کۆماری ئیسلامی بن، بەڵام دەبێ هەمووان ئەو ڕاستییە ببینین و دانی پێدا بنێین کە کۆمەڵگەی ئێران فرەنەتەوە و فرەپێکهاتەیە. بۆیە هیچ کەس و لایەن و ڕەوتێک ناتوانێ بەتەنیا تەعبیر لە ئیرادەی نەتەوەکانی ئێران بکات و نوێنگەی ویست و داخوازەکانیان بێت. بەداخەوە هەتا ئێستا نەتەوەکانی ئێران بەختی ئەوەیان نەبووە و شانسی ئەوەیان نەدراوەتێ ئەزموونی دێموکراسی و دەسەڵاتێکی سیاسیی دێموکراتیکیان هەبێ و دەرفەتی ئەوەیان بۆ نەڕەخساوە کۆمەڵگە بە دامەزراوە بکەن. بەڵام ئێمە گەشبینین کە ڕەوتە سیاسی و کەسایەتییە خەباتگێڕەکانی دژبەری کۆماری ئیسلامی دەبێ پێکەوە دابنیشن و باس لە نەخشەڕێیەکانی تێپەڕین لە کۆماری ئیسلامی بکەن؛ ئەو خەڵکەش کە لە شەقامن هەر ئەوەیان دەوێ. بەتایبەت کە وڵاتانی بڕیاردەر و شوێندانەری جیهانیش بە پارێزەوە لەگەڵ کۆماری ئیسلامی دەجووڵێنەوە. هۆکارەکەشی بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە هەتا ئێستا ئاسۆیەکی ڕوون بۆ جێگرەوەی کۆماری ئیسلامی بەدی نەکراوە.

بەرنامەی حیزبی دیموکرات بۆ داهاتووی ئێران

ئێمە باوەڕمان بەوەیە ئێرانی داهاتوو دەبێ دێموکراتیک بێ و هەموو هەوڵە دیپلۆماسی و هاوخەباتیمان لەگەڵ لایەنەکانی دیکە بۆ ئەو مەبەستەیە پێکەوە ئەو ئێرانە دروست بکەین. ئەوەش بە دانپێدانان و دەستەبەری مافی وەک یەکی هەموو جۆراوجۆرییە نەتەوەیی و ئایینییەکانی ئەم وڵاتە بەدی دێت. کوردستان لەو پێوەندییەدا ئەزموونێکی دەوڵەمەندی لە خۆڕێکخستن، فرەحیزبی و مامەڵەی سەردەمیانە لەگەڵ یەکتر و لەگەڵ هەموو لایەنە سیاسییەکانی وڵات هەیە. گرینگ ئەوەیە بزانین هەموو پێکهاتە و جۆراوجۆرییەکانی ئێران تینووی دێموکراسی و ئازادی و دەسەڵاتێکی گەلی و دێموکرات و کراوەن.

هێرشی نیزامیی ئەمریکا و کاریگەریی لەسەر داهاتووی ئێران

هێرشی نیزامی بۆ سەر ئێران ئەگەرێکە و دوور لە چاوەڕوانی نییە. مەسەلە ئەوەیە کە کۆمەڵگەی جیهانی، وڵاتان و بەتایبەت ئەمریکا هەموو بەرژەوەندییەکانی خۆیانیان دەوێ، تەنانەت ئیسرائیلیش. گوشاری هێرشی نیزامی بۆ سەر ئێران دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی سیاسەتەکانی ئەم وڵاتە لە بواری هەوڵەکانیان بۆ دەستڕاگەیشتنی چەکی ئەتومی، پەرەدان بە تێکنۆلۆژیی مووشەکیی دوورپێک و دەستێوەردانەکانیان لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بگۆڕن، واتە کۆماری ئیسلامی لە هەموو ئەوانە پاشگەز بێتەوە و وازیان لێ بێنێ. ئەمە دەکرێ لە دەقەی ٩٠دا ڕوو بدا و کۆماری ئیسلامی بتوانێ بە وتوویژ و سازان لەگەڵ ئەمریکا ئەو مەترسییە لەسەر خۆی لابدا. بەڵام ئەوەی دەمێنێتەوە نەتەوەکانی ئێران و بزووتنەوەی ناڕەزایەتیی گشتگیر لە نێوخۆی وڵات دژی ڕێژیمە کە ئێستا ئیدی گەیوەتە چلەپۆپە. بزووتنەوەیەک کە تەنانەت لە ئەگەری سازانی ئەمریکا لەگەڵ کۆماری ئیسلامییش وەستانی بۆ نییە و دەیەوێ کۆتایی بە ڕێژیم بێنێ، بەتاینەت کە ئەم ڕێژیمە لەلای خەڵکی ئێران هیچ شەرعییەتێکی سیاسیی نییە. بۆیە بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکان لەوانەیە بە سەرکوتی توندوتیژ و خوێناوی خاو ببنەوە، بەڵام ناوەستن و هەر ئەم بزووتنەوانەش تۆماری دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی تێکەوە دەپێچن.

لە ستەمکاریی ئایینییەوە بۆ دەسەڵاتخوازیی تێکنۆکراتیک

(ڕەخنەیەکی پێکهاتەیی لە پڕۆژەی گەشەکردنی ئێران/ دەفتەرچەی باری نائاسایی)

د.مەنسوور سۆهرابی

دەفتەرچەی قۆناغی باری نائاسایی – پڕۆژەی گەشەکردنی ئێران کە تیشک دەخاتە سەر ١٠٠ تا ١٨٠ ڕۆژی یەکەمی دوای ڕووخانی کۆماری ئیسلامی و خولی تێپەڕین، خۆی وەک بەرنامەیەکی کارناسانە و مۆدێرن بۆ جێگیرکردن و بنیاتنانەوەی وڵات دەناسێنێت. بەڵام لە ڕوانگەی سیاسییەوە، بەتایبەت بە وردبوونەوە لە لاپەڕەکانی ٧ تا ١٣ و بەشە ئەمنییەکان، ئەم پڕۆژەیە پێش ئەوەی لە خزمەت تێپەڕین بەرەو فرەخوازیی دیموکراتیک بێت، بەرەو چەسپاندنی نەزمێکی ناوەندگەرای توند بە بەرگی تێکنۆکراتیکەوە هەنگاو دەنێت.

ئەندازیاریی سێقۆڵیی دامەزراوەی ڕاپەڕینی نیشتمانی، دەوڵەتی گواستنەوە و دیوانی گواستنەوە لەژێر ڕێبەرایەتیی تاکە کەسێکدا (ڕەزا پەهلەوی)، غایببوونی تەواوی سازوکارە نامەرکەزییەکان و بەردەوامیی لۆژیکی ئەمنیی ڕووبەڕووبوونەوەی جیابوونەوەخوازی لە ئاست داخوازیی نەتەوەکانی وەک کورد و بەلووچ، ئەم گەڵاڵەیە لە پڕۆژەیەکی تەباییسازەوە دەگۆڕێت بۆ بەڵگەنامەیەکی دژەتەبایی.

تێپەڕین یان بنیاتنانەوەی دەسەڵات؟

دوای چەندین دەیە لە داخرانی سیاسی و ستەمکاریی ئایینی لە ئێراندا، گەڵاڵەی جۆراوجۆر بۆ سەردەمی دوای کۆماری ئیسلامی خراونەتە ڕوو. یەکێک لە تێروتەسەلترینەکانی ئەم گەڵاڵانە، پڕۆژەی گەشەکردنی ئێران (IPP)ە کە لە چوارچێوە و شێوەی کۆمەڵە گەڵاڵە و بەتایبەت "دەفتەرچەی قۆناغی باری نائاسایی" لە لایەن تۆڕێک لە دامەزراوەکان، لەوانە NUFDI و گروپەکانی وەک DAFERS، داڕێژراوە و جەخت لەسەر بەڕێوەبردنی خولی نائاسایی و تێپەڕین دەکاتەوە.

ئەم بەڵگەنامەیە، لە ڕواڵەتدا، بە زمانی بەرنامەداڕشتن، بەڕێوەبردنی ریسککردن و ئاماژەدان بە ئەزموونە هاوشێوەکان (لەوانە بەرگزیت لە بریتانیا) خۆی وەک چارەسەرێکی تکنیکی بۆ گواستنەوە دەناسێنێت. کەچی کاتێک لە ڕوانگەی پێکهاتەی دەسەڵات، پرسی نەتەوەکان و پارادایمی ئەمنییەوە سەیری دەکەین، وێنەیەکی تر دەردەکەوێت: پڕۆژەیەک کە لە ستەمکاریی ئایینی دوور دەکەوێتەوە، بەڵام لە کردەوەدا، بەرەو دەسەڵاتخوازیی تێکنۆکراتیک و دووبارەبەرهەمهێنانەوەی ناوەندگەرایی هەنگاو دەنێت.

ئەندازیاریی دەسەڵات لە لاپەڕەکانی ٧ تا ١٣: دووبارەبەرهەمهێنانەوەی تاکتەوەری

بەشی پرۆسە و پێکهاتەی سیاسیی تێپەڕین لە کۆماری ئیسلامی (لاپەڕەکانی ٧ تا ١٣) دڵی سیاسیی پڕۆژەکەیە. لەم بەشەدا، مۆدێلی دەسەڵات لەسەر تەوەری ڕێبەری ڕاپەڕینی نیشتمانی بونیاد نراوە کە بە ڕاشکاوی ڕەزا پەهلەوی وەک ئەو کەسە فەرز کراوە. ئەو پێکهاتەیەی لەم لاپەڕانەدا کێشراوە، بە ڕواڵەت سێ دەسەڵاتەکە لە یەکتر جیا دەکاتەوە، بەڵام لە کردەوەدا، هەموو شتێک لەژێر چەتری تاکە کەسێکدا کۆ دەکاتەوە.

دامەزراوەی ڕاپەڕینی نیشتمانی و ڕێبەری دەستنیشانکراو

لە قۆناغی پێش ڕووخاندا، ڕێبەری ڕاپەڕینی نیشتمانی دوو دامەزراوە پێک دەهێنێت: دامەزراوەی ڕاپەڕینی نیشتمانی و دامەزراوەی جێبەجێکاری کاتی. دوای ڕووخان، سیستەمی گواستنەوە دەبێتە سێقۆڵی: دامەزراوەی ڕاپەڕینی نیشتمانی (بە ڕۆڵی یاسادانان لە سەردەمی تێپەڕیندا)، دەوڵەتی گواستنەوە (دەسەڵاتی جێبەجێکردن) و دیوانی گواستنەوە (دەسەڵاتی دادوەری).

بەپێی دەقەکە، دانان و لابردنی سەرۆکەکانی هەر سێ دامەزراوەکە، بە پێشنیاری دامەزراوەی ڕاپەڕینی نیشتمانی و پەسەندکردنی ڕێبەری ڕاپەڕینی نیشتمانی ئەنجام دەدرێت. ئەم ئاستە لە چڕبوونەوەی دەسەڵات لە دەستی یەک کەسدا، تەنانەت ئەگەر بە پاساوی سەردەمی تێپەڕینیش بێت، لە ڕوانگەی سیاسییەوە پێکهاتەکانی ویلایەتی ڕەها بیر دەخاتەوە؛ پێکهاتەیەک کە تێیدا دەسەڵاتەکان بە ڕواڵەت لێک جیان، بەڵام پەتە سەرەکییەکەی دەسەڵات لە دەستی یەک کەسدایە.

نوێنەرایەتیی ڕواڵەتی و پارلەمانی دەستنیشانکراو لە بەندی ٦دا هاتووە کە ئەندامانی دامەزراوەی ڕاپەڕینی نیشتمانی بڕیارە نوێنەرایەتیی فرەڕەنگیی نەتەوەی یەکپارچەی ئێران بکەن، بەڵام دەستبەجێ ڕوون دەکرێتەوە کە ئەم ئەندامانە لەلایەن ڕێبەری ڕاپەڕینی نیشتمانییەوە دەستنیشان دەکرێن و لابردنیشیان بە دەنگی زۆرینەی دامەزراوەکە و پەسەندکردنی ڕێبەر دەبێت. بەم شێوەیە، نوێنەرایەتی دەبێتە کارێکی سەرەوە بۆ خوارەوە:

– چ ڕێوشوێنێکی هەڵبژاردن بۆ هەڵبژاردنی نوێنەرانی نەتەوە و ناوچەکان لە ئارادا نییە.

– حیزبەکان، بزووتنەوەکان و هێزە پەراوێزخراوەکان لە باشترین دۆخدا دەتوانن هیوادار بن چەند کەسایەتییەکی نزیک لەوان هەڵبژێردرێن، نەک ئەوەی خۆیان نوێنەر هەڵبژێرن.

ئەم دژایەتییە، پارلەمانی گواستنەوە هەر لە سەرەتاوە دەگۆڕێت بۆ دامەزراوەیەکی ڕواڵەتی کە ئەرکەکەی ڕەوایەت دانە بە بڕیارەکانی ڕێبەر و ناوکە سەرەکییەکەی دەسەڵات، نەک ڕەنگدانەوەی ڕاستەقینەی فرەیی کۆمەڵگە.

نەبوونی پێکهاتەیەکی تەواو نامەرکەزی

لە سەراپای گەڵاڵەی سیاسی و یاساییدا، هیچ ئاماژەیەک بە مافی دیاریکردنی چارەنووس، لامەرکەزییەتی قووڵ، یان تەنانەت مۆدێلێکی جیدیی لامەرکەزییەتی سیاسی نابینین. هەموو دامەزراوە سەرەکییەکان – دامەزراوەی ڕاپەڕینی نیشتمانی، دەوڵەتی گواستنەوە، دیوانی گواستنەوە، مەهستان – سەرتاسەری و ناوەندگەران. بۆ نەتەوەکانی وەک کورد کە چەندین دەیەیە دروشمی "دیموکراسی بۆ ئێران، خودموختاری بۆ کوردستان" و فیدراڵیزمیان بەرز کردووەتەوە، ئەم بەڵگەنامەیە لە کردەوەدا بنبەستێکی سیاسییە.

بەرنامەی کاری ئەنجومەنی دامەزرێنەرانیش بە جۆرێک پێناسە کراوە کە چوارچێوەکەی (ژمارەی کورسی، مەرجەکانی کاندیدبوون) لە ئاستێکی بەرزدا لە پێشترەوە داڕێژراوە و لە دەقی دەفتەرچەکەدا هاتووە. لە چوارچێوەیەکی ئاوەهادا، ئەگەری خستنەڕووی جیدیی بەدیلە فرەنەتەوەییەکان – وەک فیدراڵیزمی نەتەوەیی-ناوچەیی – هەر لە سەرەتاوە سنووردار دەکرێت.

دۆکترینی ئەمنییەتی و سەرلەنوێ بەرهەمهێنانەوەی ئەنگی جیاییخوازی

لە بەشە ئەمنییەتی و سەربازییەکاندا، پڕۆژەکە جەخت لەسەر جێگیرکردنی کۆنترۆڵ و زنجیرەی فەرماندەیی، پاراستنی یەکپارچەیی وڵات و ڕووبەڕووبوونەوەی هەڕەشە ئەمنییەکان دەکاتەوە. لە

دەقە سەرەکییەکەدا لەژێر باسی هێزە سەربازییەکاندا، ڕووبەڕووبوونەوەی کردەوە جیاییخوازییەکان و هەڕەشەی تاقمەکان وەک یەکێک لە ئەرکە سەرەکییەکانی ئەرتەش و دامەزراوە ئەمنییەکان ناو دەبرێت.

لە مێژووی سیاسیی هاوچەرخی ئێراندا، جیاییخوازی ناوی ڕەمزی سەرکوتی داخوازییە مەدەنی و سیاسییەکانی کوردستان، بەلووچستان و ناوچە غەیرەفارسەکانی تر بووە. دانانی داخوازییە نەتەوەییەکان لە تەنیشت هەڕەشەکانی وەک داعش و پاشماوەکانی سپا، بێ جیاکردنەوەیەکی ڕوون لە نێوان مافخوازیی دیموکراتیک و تیرۆریزم، بەردەوامیی هەمان نیگای ئەمنییەتی ڕەقە کە جیاوازییەک لە نێوان خەباتی چەکداریی بەرگریی حیزبە کوردییەکان و توندوتیژیی کوێرانەی گرووپە جیهادییەکاندا دانانێت.

ئەنجامی ئەم ڕوانگەیە ئەوەیە کە هەر داخوازییەک بۆ خۆبەڕێوەبەری، فیدراڵیزم یان تەنانەت خوێندن بە زمانی دایک، دەکرێت بە ئاسانی بخرێتە ژێر ناونیشانی هەڕەشە بۆ سەر یەکپارچەیی خاک و ببێتە پاساوی سەرکوتکردن.

ناکارامەیی پێکهاتەیی لە دروستکردنی تەبایی نیشتمانی

بەڵگەنامەی قۆناغی نائاسایی لە ڕواڵەتدا دەیەوێت بەستێنێک بۆ تەبایی نیشتمانی دوای ڕووخانی ڕێژیم دروست بکات، بەڵام شێوازی داڕشتن و ناوەڕۆکەکەی، لە کردەوەدا دەبێتە هۆی پێچەوانەی ئەم ئامانجە.

پرۆسەی سڕینەوە و نوسخەی لەپێشدا ئامادەکراو

ئەم دەفتەرچەیە لە ژوورە هزرییە ناوەندگەرەکان و نزیک لە ڕەوتە دیاریکراوەکانی ئۆپۆزیسیۆن (وەک NUFDI) ئامادە کراوە و لە دەقەکەدا، نیشانەیەک لە بەشداریی حیزبە سەرەکییەکانی نەتەوەکان – لەوانە حیزبەکانی کورد، عەرەب، بەلووچ و تورکی ئازەری – نابینرێت. ئەوەی پێشکەش کراوە، نوسخەیەکی لەپێشەوە پێچراوەیە کە بڕیارە دوای ڕووخان، وەک گەڵاڵەیەکی ئامادە بخرێتە سەر مێز.

بۆ نەتەوە و ناوچە پەراوێزخراوەکان کە لە درێژەی چەندین دەیەدا تێچوویەکی زۆریان بۆ خەبات دژی ستەمکاری داوە، ئەم شێوازە واتایەکی تری نییە جگە لەوەی ناوەند، جارێکی تر، بێ ڕاوێژ لەگەڵ ئەوان، مۆدێلی داهاتووی دیاری کردووە. ئەمەش لە جیاتی تەبایی، کەلێنی ناوەند-پەراوێز قووڵتر دەکاتەوە.

دادپەروەریی تێپەڕینی نادادپەروەرانە

لە بەشی دیوانی گواستنەوەدا، سەرنجی سەرەکی لەسەر دادگاییکردنی سەرانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی و پێکهێنانی دامەزراوەی دۆزینەوە ڕاستییەکان بۆ بەڵگەنامەکردنی تاوان و گەندەڵی. بەڵام هیچ ئاماژەیەک بەوە ناکرێت کە تاوانە سیستماتیکەکان لە ناوچە پەراوێزەکاندا – وەک کۆمەڵکوژییەکانی دەیەی ٦٠ و ئۆپەراسیۆنە سەربازییە فراوانەکان لە کوردستان، یان هەینیی خوێناویی زاهیدان – وەک تاوان دژی نەتەوەیەکی دیاریکراو یان بەشێک لە سیاسەتی سەرکوتی نەتەوەکان لێکۆڵینەوەی بۆ بکرێت و ناو بنرێت.

بەم شێوەیە، دادپەروەریی تێپەڕین لەم گەڵاڵەیەدا، زیاتر لە ئاستی نیشتمانی-نێوخۆیی و بەرانبەر بە سەری هەرەمی دەسەڵات لە تاران پێناسە دەکرێت، نەک لە ئاستی ئەزموونە تایبەتەکانی نەتەوە پەراوێزخراوەکان.

ئەمنییەتی نیشتمانی یان ئەمنییەتی ناوەند؟

لە بەشەکانی پەیوەندیدار بە چاکسازیی سەربازی و ئەمنیدا، بەڵگەنامەکە جەخت لەسەر پاراستنی قەوارەی هێزە چەکدارەکان و پۆلیس –بە هەموارکردن و پاڵاوتن– و ڕێگری لە دەرکەوتنی "گرووپە چەکدارە هاوتەریبەکان" دەکاتەوە.

بەرهەمهێنانەوەی دەزگای سەرکوت

پێشنیاری بەڵگەنامەکە ئەوەیە کە لە جیاتی هەڵوەشاندنەوەی گشتیی دەزگا ئەمنی و پۆلیسییەکان، پێکهاتەی گشتییان بپارێزرێت و تەنیا بەشێک لە فەرماندەیی و ئەنجامدەرانی سەرەکیی تاوانەکان لاببرێن. ئەم نیگایە مەترسییەکی جیدییە بۆ سەر نەتەوە پەراوێزخراوەکان: هەمان ئەو دەزگایانەی کە چەندین دەیە ئامرازی سەرکوت لە کوردستان و بەلووچستان بوون، ئێستا بە ناوێکی نوێ و لەژێر ڕێبەرایەتییەکی تازەدا، دووبارە بەرهەم دەهێنرێنەوە.

هەژموونیی سەربازی و مەترسیی پێکدادانی چەکداری

بەڵگەنامەکە باس لە جێگیرکردنی خێرای هێزەکان بۆ ڕێگری لە دەرکەوتنی گرووپە چەکدارە هاوتەریبەکان دەکات. لە کرداردا، ئەم دەربڕینە دەکرێت هێزەکانی بەرگریی حیزبە کوردییەکان و هێزە ڕێکخراوەکانی تریش بگرێتەوە کە ساڵانێکی زۆر لە بەرانبەر ڕێژیمی پێشوو بەرگرییان کردووە.

ئەگەر لە سەردەمی تێپەڕیندا، دەوڵەتی ناوەندیی نوێ بیەوێت بە پشتبەستن بە ئەرتەش و هێزە ئەمنییەکان، ئەم هێزانە چەک بکات و لایان ببات، ئەگەری گۆڕینی خولی تێپەڕین بۆ گۆڕەپانی پێکدادانی چەکداری زۆر بەرز دەبێتەوە. لە جیاتی ئەوەی تێپەڕین دەرفەتێک بێت بۆ ڕێکخستنەوەی پەیوەندیی نێوان ناوەند-پەراوێز، دەبێتە مەیدانی شەڕێکی نوێ.

ئەنجامگیری بەڵگەنامەی پڕۆژەی گەشەکردنی ئێران لە بوارەکانی ئابووری، ژێرخان و بەڕێوەبردنی قەیراندا، خاڵی تکنیکیی سوودبەخشی تێدایە، بەڵام لە بواری سیاسی و ئەمنیدا، بەڵگەنامەیەکی دژەتەباییە. ئەم دەفتەرچەیە، بە پشتگوێخستنی فرەیی نەتەوەیی ئێران و پشتبەستن بە مۆدێلی دەسەڵاتخوازی ناوەندگەر، نەک هەر ناتوانێت متمانەی نەتەوە ئێرانییەکان – بەتایبەت کورد، بەلووچ و عەرەبەکان – بەدەست بهێنێت، بەڵکوو بە دووبارەکردنەوەی ناونیشانی ئەمنیی وەک جیاییخوازی، پێشینەی سەرکوتەکانی داهاتوو فەراهەم دەکات.

گواستنەوە لە ستەمکاریی ئایینییەوە بۆ دەسەڵاتخوازیی تێکنۆکراتیک، ئەگەرچی بە وشەی مۆدێرن و پاکێجی کارناسیش بێت، چارەسەری قەیرانی مێژوویی ئێران نییە. بۆ گەیشتن بە ئێرانێکی بەڕاستی گەشەکردوو، دەبێت لە مۆدێلی فەرماندەیی لە ناوەندەوە تێپەڕین و بەرەو نەزمێک بڕۆین کە تێیدا ناسینی مافی یەکسان بۆ هەموو نەتەوە و ئایینەکانی ئەم جوغرافیایە بنەما بێت. بەبێ بە فەرمی ناسینی مافی دیاریکردنی چارەنووس، زامنکردنی مافی زمانی و کولتووری، و داڕشتنی پێکهاتەیەکی فیدراڵ یان لانیکەم بەقووڵی نامەرکەزی، هەر گەڵاڵەیەک بۆ تێپەڕین، شتێک زیاتر لە گۆڕینی مۆرەکان لە سەرووی هەرەمی ستەمکاری نابێت.

کوردستان
ژمارە ٩١٢
١٥ی ڕێبەندانی ١٤٠٤ _ ٤ی فێورییەی ٢٠٢٦

یەکەمی بێڕکابەر لە جینایەت و کۆمەڵکوژیدا!

حەسەن شێخانی

شەپۆلی ئەمجارەی خۆپێشاندانەکانی ئێران تا ڕادەیەکی زۆر چاوەڕوانکراو بوو؛ نەک ئەوەی کەی ئەم خۆپێشاندانانە سەرهەڵدەدەن و ڕێکەوت و کاتی سەرهەڵدانیان کەی دەبێ، چونکە ئەمانە لە جەوهەردا شتگەلێک، کاروبارێک و ڕووداوگەلێکن کە پێشبینی ناکرێن. کاروباری مرۆیی، ژیانی مرۆڤەکان و ئاڵوگۆڕەکان ئەوەندە پێچەڵپێچن کە ناکرێ بە هیچ زانست و مەعریفەیەک بە شێوەیەکی ورد پێشبینی بکرێن، ئەوەی کە کەی ڕوو دەدەن و چ شتێک دەبێتە پریشکی گەشانەوەی خۆڵەمێشی بن ئاگر. چونکە کێشە و گرفت و قەیرانە لەسەریەک کەڵەکەبووەکان وەک خۆڵەمێشی بن ئاگرن، کە شتێک دەبێتە پریشک و دەیانگەشێنێتەوە و دەیانتەقێنێتەوە.

لە بنەڕەتدا ڕووداو و ڕووداوەکان ناوی خۆیان بە خۆیانەوەیە؛ ڕوو دەدەن و ئەوەی کە چۆن و لە چ کاتێکدا، پێشبینی نەکراون. ڕووداوەکان ئەگەر لە پێشدا مرۆڤ بیتوانیبایە پێشبینییان بکات، ڕووداو نەدەبوون و ناو و نیوەڕۆکێکی تریان دەبوو. لە بنەڕەتدا زانستە مرۆییەکان و فەلسەفەی هاوچەرخیش، ڕێک لەسەر ئەمە تەرکیز دەکەن و داهاتووی مرۆڤ و مرۆڤایەتی وەک شتێکی تا ڕادەیەک نادیار وێنا دەکەن. هایدیگەر، فیلسووفی ئاڵمانی، ژیانی مرۆڤ لەو کاتەوە کە هەڵدەدرێتە سەر ئەم دنیایە، بە ڕێکردن لەنێو دارستان دەشوبهێنێت؛ کە مرۆڤ لە ڕەوتی بەڕێوەچوونیدا بەردەوام لەگەڵ شتی تازە بەرەوڕوو دەبێت و ئەزموونیان دەکات. هەر ئەمەشە کە لە فەلسەفەدا پێی دەگوترێت: دیاردەناسی؛ مرۆڤەکان شتی تازە ئەزموون دەکەن و ئەزموونەکانیشیان لە یەکتر جیاوازە.

دەمەوێ بڵێم شەپۆلی نوێی خۆپێشاندانەکانی ئەم دواییانە، لە لایەکەوە پێشبینیکراو بوون و زۆرێک لە پسپۆڕان و کارناسانی بوارە جۆراوجۆرەکانی زانستە مرۆییەکان، پێشبینی ئەوەیان کردبوو کە ئەگەری زۆرە لە داهاتووی ئێراندا ناڕەزایەتی و قەیرانە لەسەریەک کەڵەکەبووەکان، کە سەرچاوەی ئەم ناڕەزایەتییانەن، بتەقنەوە و سەرهەڵبدەن و بێنە ئاراوە. بەڵام ئەوەی کە کەی و لە چ ڕێکەوتێکدا، ئەمە لە توانایان بەدەر بوو. ئەمەش شتێکی سروشتییە، چونکە مرۆڤ هەرچەند بە ئامرازی مەعریفە و زانست و پێوان و پێشبینی تەیار بێت، دیسان ئەوپەڕەکەی دەتوانێت تەنیا ڕەوتی ڕووداوەکان و ئاراستەی گشتیی ڕووداوەکان پێشبینی بکات. ئەمەش هەروەک گوتمان دەگەڕێتەوە بۆ چییەتیی کاروبار و پرسە مرۆییەکان.

ئێران دەمێک ساڵ بوو، لەمێژ بوو کە دۆخێکی کوڵیوی هەبوو، دۆخێک کە زۆر کەس ئەوەی لێ دەخوێندەوە کە سەقامگیر نییە و ئاوسە بە ڕووداو و گۆڕانکاری. هەموو ئەم ناڕەحەتی و نەهامەتییانەی بەسەر خەڵکی ئێراندا هاتبوون، وەک ژانی لەدایکبوونی ڕووداوێک ڕۆڵیان دەگێڕا. دەمانزانی کە ئەم ژانانە ڕووداویان لێ دەکەوێتەوە. ئەم بەستێن و هۆکار و فاکتەرانە، ڕووداو دەخوڵقێنن و دەئافرێنن. بەستێنەکان لەبار بوون، هەلومەرجەکە پێگەیشتبوو و ئێتر ڕووداو یان بگۆڕێکی دەویست کە ببێتە دواحەڵقەی گووڕانی ئەم هەلومەرجە و خۆڵەمێشەکە ببووژێنێتەوە و بیتەقێنێتەوە و بیهێنێتە سەرێ. بۆیە لەمەدا و لەم دەلاقەیەوە سەرهەڵدانی شەپۆلی ئەمجارەی خۆپێشاندانەکان، شۆکی نەکردین؛ پێمان سەیر نەبوو و نەحەبەسایین.

ئەوەی کە ئەم خۆپێشاندانانە چەندە فراوان دەبن، بۆ چ ماوەیەک بەردەوام دەبن و ئایا ڕێژیم دەتوانێت سەرکوتی بکات یان نا، ئەمە لە پێشدا ڕوون و دیاریکراو نەبوو و پێبەپێی ڕەوتەکە بەرچاوڕوونیمان لا دروست دەبوو و پازڵی ڕووداوەکەمان لەلا تەواو دەبوو.

لەنێو هەناوی ڕووداوەکەدا یەکدوو شت زۆر سەرنجڕاکێش و لە هەمان کاتدا سەرسوڕهێنەر بوو؛ ئەوەی کە لە ماوەیەکی کەمدا خۆپێشاندانەکان زۆر بەربڵاو بوون و زۆرێک لە شار و ناوچەکانی ئێرانی گرتەوە؛ بە وتەی بەرپرسانی ڕێژیم زیاتر لە ٤٠٠ شار و شارۆچکەی گرتەوە و تەنیا لە تاران، ڕوو دەیدا کە لە زیاتر لە سەد شوێندا گردبوونەوە و ڕێپێوان هەبێت. دیارە خۆپێشاندانەکانی ئەمجارە جیاوازیی گەورەیان لەگەڵ خۆپێشاندانەکانی پێشوو هەبوو، کە یەکێک لەم جیاوازییانە پێگەی کۆمەڵایەتی و جەماوەریی ئەم خۆپێشاندانانە بوو. چین و توێژی جۆراوجۆر لەم خۆپێشاندانانە بەشدار بوون و ئەمە و، قووڵایی ناڕەزایەتیی خەڵک و لاوازیی هێژمۆنیی ڕێژیم لە نێوخۆدا، وایان کرد کە بەخێرایی پەرە بستێنن و گەورە ببنەوە.

بەربڵاوی و گەورەیی ئەم خۆپێشاندانانە دەیانتوانی لەم قۆناغەشدا کۆتایی بە دەسەڵاتی زاڵ بهێنن و بیڕووخێنن. ئەمە جیاوازییەکی بەرچاو و شایانی تێڕامانە، کە بنەمای کۆمەڵایەتیی ئەم شەپۆلە زۆر فراوانتر بوو، ئەمەش لە لایەک گەورەبوونەوەی بەرەی دژی ڕێژیم دەگەیەنێت و لە لایەکی تر توانەوە و هەڵوەرینی بەرەی ڕێژیم. ئەمە ترسێکی زۆری لە ڕێژیمدا دروست کرد. سەرنجدان بە گوتار و ئاخاوتنیان، سەرنجدان بە چۆنیەتیی وەسفی ناڕەزایەتییەکانی ئەمجارە و پاساوهێنانەوە بۆ سەرکوت، ڕادە و توندیی ئەم ترسەی ڕێژیممان لا ڕوون دەکاتەوە. ئەوەی کە ڕێژیم ناوی نا "شەڕی تیرۆریستی"، "درێـژەی شەڕی دوازدە ڕۆژە"، "هەوڵدان بۆ شەڕی نێوخۆیی" و "چواندنی بە دەیەی شەست"، قووڵایی و بەرفراوانیی ئەم ڕاپەڕینە و مەترسیداربوونی بۆ ڕێژیم بەتەواوی دەردەخات. ڕێژیم زانی کە ئەمجارە جیاوازە و مەترسیی بوونی خستووەتە سەر ڕێژیم.

ڕێژیم کەوتە قۆناغی هەوڵدان بۆ مانەوە. هەڕەشەی جیدی لەسەر مان و بوونی دروست بوو، کە خۆشیان بە ئاشکرا و لە توێی قسە و لێدوان و گوتاریاندا، ئاماژەی پێ دەکەن و دەیڵێن. گەورەیی و بەرفراوانیی ئەم شەپۆلە، کە لەم ڤیدیۆیانەی بەرەبەرە بڵاو دەبنەوە بۆمان دەردەکەوێت و بەڕاستی تۆفان و لافاوی خەڵکە کە لە شەقامەکاندا ناڕەزایەتی دەکات، چالاکی دەکات، بەربەرەکانی دەکات. کە سەیری دیمەنەکان دەکەی، سێڵاو و لافاوی خەڵکی تووڕە و وەزاڵەهاتوو دەبینی، کە دۆستان خۆشحاڵ و هیوادار دەکات و ڕێژیم ڕووبەڕووی مەترسیی جیدیی لەنێوچوون دەکاتەوە. هەر ئەمەش وای کرد کە مامەڵەی ڕێژیم ئەمجارە جیاواز بێت و ئەو سنوورانەی کە پێشتریش بۆ خۆی دایِنابوون، بیانبەزێنێت و زۆر بێڕەحمانە سەرکوتی بکات. ئەوەی کە خامنەیی فەرمان دەکات بە هەر شێوەیەک و بە کەلکوەرگرتن لە هەموو ئامرازەکان، بەرەوڕووی ببنەوە و سەرکوتی بکەن، نیشاندەری گەورەیی و مەترسیداربوونی ئەم شەپۆلە بەهێزەیە بۆ ڕێژیم. ڕێژیم بۆ یەکەم جار ترسی لەنێوچوونی لێ نیشت، کەوتە تەقەلا بۆ پاراستن و مانەوەی خۆی. شەڕی مان و نەمانی کرد. دەیزانی کە بچووکترین دوودڵی لە سەرکوت، کۆتاییان پێ دەهێنێت.

کە سەیری ڤیدیۆکان دەکەی، سەرت سووڕ دەمێنێت کە چۆن ڕێژیم ئەم خۆپێشاندانانەی بەو بەرفراوانییە، بۆ کورتماوە سەرکوت کرد. سەرت سووڕ دەمێنێ کە لە ماوەی دوو سێ ڕۆژدا بە هەزاران و دەیان هەزار کەسی کوشت، کۆمەڵکوژی کرد. ئەم ڕادەیە لە ئیرادەی سەرکوت و بە دەربڕینێکی تر ئەم ڕادەیە لە دڕندەیی، مرۆڤ شۆک دەکات، دەیحەبەسێنێت، دەیهەژێنێت، پرسیاری وجودی بۆ دروست دەکات، لە ڕووی دەروونییەوە داتدەخورپێنێت.

ئەم ڕستانەی سەرەوە تەنیا کاتێک لێیان تێدەگەین کە ژمارەی قوربانی و کوژراوان لەبەرچاو بگرین و بەراوردی بکەین لەگەڵ قوربانی و کوژراوانی خۆپێشاندانەکانی پێشوو، بەراوردی بکەین لەگەڵ کوشتارەکانی پێشووی ڕێژیم لە هەموو تەمەنیدا، لەگەڵ کوشتنی خەڵک لە خۆپێشاندانەکانی وڵاتانی دیکەی دیکتاتۆری. لێرەدایە کە شۆک دەبیت، ڕێژیم پێشتریش خەڵکی کوشتووە لە دەیەی شەست، لە دەیەی حەفتا، لە پووشپەڕی ٧٨، لە بزووتنەوەی سەوز، لە بەفرانباری ٩٦، لە خەزەڵوەری ٩٨، لە بزووتنەوەی ژینا، لە کوشتاری زیندانیانی سیاسیی ٦٧ کە ژمارەیان هەزاران کەس بوو؛ بەڵام ئەمجارە ڕیکۆردەکانی پێشووی بەجێهێشت، ڕیکۆردی شکاند. سەرکوتی ئەمجارە توندترین سەرکوت و خوێناویترین بوو. ئاستێکی پێوانەیی لە کوشتار لە مێژووی خۆیدا تۆمار کرد. هەزارانی تێپەڕاند، گەیشتە دەیان هەزار. ئەمانە ڕەقەم نین، گیانی مرۆڤەکانن کە سەندراون. کۆمەڵگەی ئێران لە دۆخێکی مات و مەبهووتدایە، شۆک بوون لەوەی چۆن حکوومەتێک دەتوانێت تا ئەم ڕادەیە توندوتیژ بێت، دڕندە بێت، ویژدانی کۆمەڵگە هەژاوە، هێشتا باوەڕ ناکات کە ئەم ژمارەیە کوژرابن؛ تەم دایگرتووە.

کارەساتەکە کاتێک ڕوونتر دەبێتەوە کە بەراوردی بکەین لەگەڵ ئەو کوشتارەی ئیسرائیل لە فەلەستینییەکانی کرد. ئیسرائیل بەو هەموو توندوتیژییەی خۆیەوە لە ماوەی زیاتر لە ٥ مانگدا ٣٠ هەزاری لێ کوشتن. کەچی کۆماری ئیسلامی لە ماوەی دوو سێ ڕۆژدا بەپێی هەندێک سەرچاوە، ئەم ژمارەیەی تێپەڕاندووە. بەم جیاوازییەشەوە کە ئیسرائیل لە فەلەستینییەکانی کوشتووە کە لە خۆیانی نازانن و هاووڵاتیی ئەوان نین، بەڵام کارەساتەکە لەوەدایە کە ڕێژیم خەڵکی وڵاتەکەی خۆی کوشتووە و کۆمەڵکوژی کردوون.

بۆ ئەوەی قووڵایی کارەساتەکە زیاتر دەرکەوێت، دەبێ لەگەڵ سەرکوت و کوشتنی خەڵک لە وڵاتانی دیکە کە لەژێر سێبەری دیکتاتۆرەکاندا دەژین، بەراورد بکەین؛ لەگەڵ کوشتاری خەڵک لە گۆڕەپانی تیانئانمێنی چین (بە خەمڵاندن لەنێوان چەند سەد تا چەند هەزار کەس)، لەگەڵ ناڕەزایەتییەکانی ٢٠١٩ی عێراق (لانیکەم ٤٨٧ کەس)، لەگەڵ کوشتاری ڕەباعەی میسر لە ٢٠١٣دا (لانیکەم ٨١٧ کەس)، لەگەڵ کوشتنی خەڵک لە میانمار لە دوای کودتای ٢٠٢١ (هەزاران کەس) و لەگەڵ خۆپێشاندانەکانی وڵاتانی تر. لێرەدایە، ڕێک لێرەدایە کە بۆمان دەردەکەوێت چ هەژمارێکی زۆری خەڵکی کوشتووە. هەموویانی جێهێشتووە؛ نەک تەنیا ڕیکۆردی لە تەمەنی خۆیدا شکاندووە، بەڵکوو بە بەراورد لەگەڵ وڵاتانی تریش ڕیکۆردی شکاندووە. بووەتە یەکەمی بێڕکابەر. ئەگەر لە شتە باشەکاندا نەیتوانیبێت ببێتە یەکەم، ئەوە لە کوشتنی خەڵکی خۆیدا بووەتە یەکەمی بێڕکابەر!

ڕاستە لە شەڕی نێوخۆیی سووریەدا سەدان هەزار کەس بوونە قوربانی، بەڵام ئەوەی کۆماری ئیسلامی جیا دەکاتەوە، ڕیکۆردی کوشتارە لە کورتترین ماوەی خۆپێشاندانێکی مەدەنییدا. ئەگەر لەگەڵ سەرکوتی گۆڕەپانی تیانئانمێن، عێراقی ٢٠١٩، ڕەباعەی میسر و کوشتنی خەڵکی میانمار لە دوای کودتای ٢٠٢١ بەراوردی بکەین، دەبینین ڕێژیم هەموویانی تێپەڕاندووە و لە کوشتنی خەڵکی بێوەی و دەستبەتاڵدا، بووەتە یەکەمی بێڕکابەر.

ئێمە خۆپێشاندانەکانی ئەمجارەشمان بە شەپۆل شوبهاند، لە خوازەی شەپۆل کەلکمان وەرگرت، کەلکوەرگرتنەکەمان لە جێی خۆیدا بوو، ئەمە سروشتی شەپۆلە کە دەکشێتەوە بەڵام بەهێزتر جارێکی تر دێتەوە، و ئەوەی لە بەردەمیدا بێت ڕایدەماڵێ. ڕاستە خەڵکی ئێران ئێستا لە دۆخێکی ماتەمبار و تەمداگرتوو و شۆکهێنەردان، بەڵام هەموو ئەم هەژان و شۆک و ماتەمانە، دەبنە وزە، دەبنە ڕق، دەبنە ڕقی تۆڵە و پۆڵاییتر لەمجارە ڕووبەڕووی ڕێژیمی دژەگەل دەبنەوە. ئەو خوێنانەی ڕژاون کەلێنی نێوان خەڵک و ڕێژیمی ئەوەندە فراوان کردووە کە بە هیچ شتێک پڕ نابێتەوە و سارێژ نابێتەوە مەگەر بە لەنێوچوونی ڕێژیم.

پرسی کورد، لەقاوەدانی لێکدژبوونی مافی مرۆڤ و شەڕ دژی تیرۆریزم لەژێر کارتێکەریی زلهێزەکاندا

سەربەست ئورمیە

بەرخۆدانی گەلی کورد لە ڕۆژاوا، ناکرێت بە وەڵامێک بۆ شەڕی نێوخۆیی یان بەرپەرچدانەوەیەک لە بەرامبەر مەترسی لەسەر ئاسایش و هەڕەشەی داگیرکەر لەم بەشەی کوردستاندا لێک بدرێتەوە. ئەم بەرخۆدانە ئێستا گرێ کوێرەی سەرەکیی سیاسەتی جیهانی یە، بزاڤێک کە بێ واتا بوونی دروشمگەلی بریقەداری وەکوو مافی مرۆڤ، شەڕ لە دژی تیرۆریزم و سەقامگیریی ناوچە، لە ژێر سێبەری بەرژەوەندیی زلهێزەکاندا دەسەلمێنێت. پشتیوانیی نەتەوەیی و یەکپارچەی گەلی کورد لەم خۆڕاگرییە، نابێت تەنیا بە هەست و سۆزی نەتەوەپەروەری و کاتی دابندرێت، بەڵکوو هەوڵێکی وشیارانەیە بۆ خوێندنەوەیەکی نوێی جیهانیی لە پرسی کورد و دەنگ هەڵبڕینێکە لە بەرامبەر بە بێ متمانە بوونی پێکهاتە و سیستەمی نێونەتەوەییدا.

پرسی کورد؛ لە پەراوێزخستنە مێژووییەکەیەوە هەتا ناوەندە دژوازە جیهانییەکان/ ساڵانێکە کە پرسی کورد بووە بە فیدای ڕێککەوتنە داخراوەکان، سنوورە داسەپاوەکان و سیاسەتی بە هەر نرخێک سەقامگیرکردنی بارودۆخی ناوچەیەک کە ناوەندی ململانێی هاوکێشە دژ بە یەکە جیهانییەکانە. ئەو بەرخۆدانەی ئەمجارەی ڕۆژاوا، ڕاکێشانی ئەم پرسەیە بۆ ناوەندی سیاسەتی جیهانی. گەلی کورد لە یەکێک لە هەستیارترین و گرینگترین قۆناغەکانی ناوچەدا، ڕۆڵێکی ئەوتوویان گێڕا کە تەنانەت دوژمنەکانیانیش ناچار بوون دانی پێدا بنێن. لە کاتێکدا کە کێشەی داعش جیهانی بە سەر دوو بەرەی بەرژەوەندی پارێز و بەرگریکار و بگرە لاواز دا دابەش کردبوو، گەلی کورد وەکوو هێزێکی سەرەکی ئەم دێوزمەیەی کە زلهێزان لێی دەترسان بە چۆک داهێنا. بەڵام ئەو سەرکەوتنە مەزنە، لە جیاتی ئەوەی ببێتە بنەمای ناساندنی سیاسی و یاسایی، بوو بە ئامرازێک بۆ بەکارهێنان لە یاسای زلهێزەکاندا. کورد بوو بەهاوبەشی مەیدانی، نە هاوبەشی سیاسی. ئەمە ئەو خاڵەیە کە بە پشتیوانیی نەتەوییی لە کوردستاندا واتا دەبەخشێت. شەڕ بۆ هەڵوەشاندنەوەی ئەو شێوازە ئامرازییە و سەپاندنی پرسی کورد وەکوو بابەتێکی یاسایی و سیاسی کە نابێت پشتگوێ بخرێت.

مافی مرۆڤ؛ بنەمایەکی جیهانی یان ئامرازی سیاسەت

زلهێزەکان ئەوە بۆ جاری چەندەمە دەیسەلمێنن کە مافی مرۆڤ بۆیان نە بنەما، بەڵکوو هاوکێشەیەکە کە بە بەرژەوەندییەکانیانەوە گرێ دراوە. کاتێک هێزی کورد شکست بە داعش دەهێنن، بە هێزی هەرێمیی کاریگەر ناودەبردرێن؛ بەڵام کاتێک کە داوای خۆبەڕێوەبردن، ئاسایش و کرامەتی مرۆیی خۆیان دەکەن، هەمان هێزی کاریگەر لە لایەن هێندێک وڵاتەوە لە ڕیزی هەڕەشە بۆ سەر ئاسایش دادەنرێت و لەگەڵ بێدەنگیی ئەوانەدا ڕووبەڕوو دەبێت کە خۆیان بە پارێزەری مافی مرۆڤ دەزانن.

پشتیوانیی نەتەوەی کورد لە بەرخۆدانی ڕۆژاوای کوردستان، ئەم دووڕووییە ئاشکرا دەکات: ئەگەر شەڕ لە دژی تیرۆریزم ڕاستەقینە و ڕەوایە، ئەدی لە بەر چی ئەو هێزەی کە زۆرترین قوربانیی لەم پێناوەدا داوە، ئێستا دەبێت ببێتە قوربانی مامەڵە سیاسییەکان؟ و ئەگەر مافی مرۆڤ وەکوو بنەمایەکی یاسایی جیهانییە، بۆچی بۆردومان، کۆچاندنی زۆرەملێ و سەرکوتی کورد لە ڕۆژاوا و سووریا دا، تاوەکوو ئێستا وەکوو قیرانێکی جیددی بە هەند وەرنەگیراوە و لێپرسینەوەی لێ ناکرێت؟

بەرەنگاربوونەوەی تێرۆریزم؛ سەپاندنی هێزە، نەک چەسپاندنی ڕاستی/ یەکێک لە مەترسیدارترین ڕەهەندەکانی سیاسەتی جیهانی، پێناسەی ئامرازیی واتە تەشقەڵەکردنە بە چەمکی تێرۆریزم و گۆڕینی واتاکانی بەپێی بەرژەوەندییەکان. لەم تەشقەڵەکردنەدا، کۆمەڵێک کە دوێنێ هاوپەیمانێکی نزیک بووە، ئاساییە کە ئەمڕۆ وەکوو هەڕەشەیەکی گەورە بۆ سەر ئاسایشی نیشتمانی وێنا بکرێت. خەباتی گەلی کورد لە ڕۆژاوا، ڕێک لەم گەمە فێڵاوییەی سیاسەتدا تێدەپەڕێت؛ ئەوان نە تەنها لە سەنگەری پێشەوەی شەڕ لە دژی تێرۆردا بوون، بەڵکو بوونەتە قوربانیی ئەو پێناسە سیاسییە نوێیانەی کە هێزەکان بەپێی بەرژەوەندیی خۆیان دایدەتاشن. پاڵپشتیی نەتەوەیی و نیشتمانی لە ڕۆژاوای کوردستان، ئەم گەمە پڕ لە مەترسییە ڕوبەڕوی پرسیار دەکاتەوە کە: گەلۆ کێ خاوەنی ئەو شەرعییەتەیە کە بڕیار بدات کێ تێرۆریستە؟ ئایا ئەم ناساندنە پەیوەستە بە کردار، ئایدۆلۆژیا و بەکارهێنانی توندوتیژی لە دژی مرۆڤە بێتاوانەکان، یان تەنها ڕەنگدانەوەی ئاستی ملکەچبوونە بۆ داخوازییە ژیئۆپۆلیتیکییەکانی زلهێزانی جیهان؟

بەرپرسیاریەتیی مێژوویی، سەرووتر لە هاوسۆزی/ ئەگەر ئەم پاڵپشتییە تەنها لە فۆرمی ڕاگەیاندراو و هاوسۆزیدا پێناسە بکرێت، جگە لەوەی کە بێ بایەخ دەکرێت، هیچ گۆڕانکارییەکیش بەدوادا نایەت. گرنگیی پشتگیریی نیشتمانیی کوردستان لە توانایی بوون بە گوتارێکی سیاسیی یەکگرتوودایە؛ گوتارێک کە دەتوانێت پرسی کورد نە وەکوو قەیرانێکی ئەمنی، بەڵکو وەکوو پرسێکی چارەسەرنەکراوی دێموکراسی و مافی نەتەوەکان بەسەر جیهاندا بسەپێنێت.

لە ڕاستی و لە کۆتاییدا، خۆڕاگریی گەلی کورد لە ڕۆژاوا، ئاوێنەیەکە لەبەردەم ڕاستییەکانی سیستەمی جیهانیدا، کە دەمامکی مافی مرۆڤ و بەرەنگاربوونەوە لەگەڵ تێرۆریزمدا لە سەر سیستمی جیهانی لادەدات و ئاشکرای دەکات کە بەرژەوەندی قسەی یەکەم دەکات.

پشتگیریی نەتەوەیی و نیشتمانیی کوردستان، ئەگەر وشیارانە، ڕەخنەگرانە و سەربەخۆ درێژەی پێ بدرێت، توانای ئەوەی هەیە کە نە تەنیا هێزە جیهانییەکان، بەڵکوو هێزە کوردییە جیاوازەکانیش بەرەڕووی ئەو ڕاستییە بکات کە گەلۆ ئێمەش ئامادەین پرسی خۆمان لە جەغزی مەزلوومییەتدا بهێنینە درەوە و لە ئاستی داواکاریی سیاسیی و نەتەوەییدا بەرز بکەینەوە یان نا؟

شوان پەروەر:

پێشمەرگە بەرگریکار و پارێزەری جڤاک، وڵات و هەبوونە

بۆیە پێشمەرگە دەبێ پێشڕەو و نەتەوەیی بێت

دیمانە: شەهرام سوبحانی

ئاماژە: پێشمەرگە؛ سروودی بەرخۆدان و ئەفسانەی شاخ، ئەو ڕێبوارە عاشقەیە کە کۆڵەپشتییەکەی پڕە لە خەونی نیشتمان و تفەنگەکەی قەڵەمێکە بۆ نووسینەوەی مێژووی ئازادی. پێشمەرگە، تەنیا جەنگاوەرێک نیە لە سەنگەردا، بەڵکوو خودی خاکە کە هەستاوەتە سەر پێ، بۆ ئەوەی کەرامەتی کورد و کوردستان بپارێزێت. لەو شەوانەی کە تاریکی وەک دەریایەکی ڕەش باڵ بەسەر دۆڵ و کێوەکاندا دەکێشێت، چاوەکانی دەبنە دوو ئەستێرەی گەش، و ڕێگە بە هیوا نیشان دەدەن. سەرما و بەفر، کە تەنانەت بەردەکانیش دەقەڵەشێنن، لە ئاست گڕی ئیرادەی پێشمەرگەدا دەبنە شەونم و دەتوێنەوە. لە درێژەی ئەم وتووێژەدا "کوردستان" بە بۆنەی ٢٦ی سەرماوەز، ڕۆژی ئاڵا و پێشمەرگەی کوردستان وتووێژێکی لەگەڵ مامۆستا شوان پەروەر، هونەرمەندی گەورە و کەسایەتیی دیاری هونەریی بەرگری پێکهێناوە.

مامۆستا! با ئاوا بچینە نێو باسەکەمان و بڵێین کە گۆرانییەکانی بەڕێزتان بوونەتە بەشێک لە یادەوەریی بەکۆمەڵی کورد. کە ئاماژە بە تراژیدیا و بەرخۆدانی کورد دەکەن، ڕۆڵی پێشمەرگە لەم یادەوەرییەدا چۆن دەبینن؟ ئایا پێشمەرگە تەنیا بکەرێکی مێژووییە یان پارێزەری ئەم یادەوەرییەیە؟

کە ناوی پێشمەرگە دەهێنرێت، پێشمەرگە ناوێکی تایبەت بە گەلی کوردە. هەر وەکوو ئیسپانییەکان ناوی گەریلایان داناوە و لە دونیادا ناسراوە، پێشمەرگەش بەرهەمی کوردە و بەم چەشنە ناسراوە. لە کوردستان جگە لە ناوی پێشمەرگە هیچ ناوێکی دیکە پەسەند ناکرێت؛ ئەگەر ئێستا بڵێین لەشکەر، کەس قبووڵی ناکات. لەبەر ئەوەی کە خزمەت، هێز و گیانفیدایی پێشمەرگەمان دیوە و وەکوو سیمبول ناوی کوردییە و شانازییەکە بۆ گەلی کوردستان. هەر ئەو تایبەتمەندییەش وای کردوە کە پێشمەرگە بۆ ئێمە ناوێکی پیرۆز بێت.

بەشێکی زۆری مێژووی قارەمانێتیی پێشمەرگە لە ڕێگەی گۆرانی و حەیران و لاوکەوە گێڕدراوەتەوە. بەڕای بەڕێزتان، ئەم گێڕانەوە هونەرییە چەندە توانیویەتی مێژووی ڕاستەقینەی پێشمەرگە بپارێزێت؟

لێرەدا باس لە هونەر دەکرێت، هونەر دەنگی سروشتە و هەموو زیندەوەرێکیش لە سروشتدا دەنگی تایبەت بە خۆی هەیە. لە کۆی زیندەوەرانی سروشتدا مرۆڤ هەبوونێکی کولتوورییە و کولتوورسازی (پەروەردە و ئاوەدانی) دەکات. موزیک و هونەریش دەنگی پێوانەیین؛ بۆیە هەر ڕووداو و کارەساتێک کە لە ژیانی مرۆڤدا ڕوو دەدات، لە کۆمەڵگەدا زیاتر لە ڕێگای موزیکەوە دەردەبڕدرێت. موزیک مۆراڵ، هیوا و ڕوحییە بەرز دەکاتەوە و خۆشەویستی بەرهەم دەهێنێت. دەبێ ئۆگری ژیان، مرۆڤ، سروشت و کوردستان بێت، دەبێ ئۆگری پێشمەرگە بێت. لێرەدایە کە ئەم موزیک و گۆرانییانەی کە لەم بوارە و لە کوردستاندا تۆمار کراون، لە سەردەمی کلاسیکەوە بگرە هەتاکوو ئێستا، لە هیچ وڵاتێکی دونیادا بەرهەم نەهاتووە. بە تێپەڕینی سەد و بڕێک ساڵ لەسەر داگیرکردن و دابەشکردنی کوردستاندا، نەتەوەی کورد هەمیشە خەباتی کردوە، شەهیدی داوە و ئێش و مەینەتیی کێشاوە و قارەمانێتیی نواندووە. لەسەر هەموو ئەمانەشدا موزیکی تۆمار کردوە. ئەمەش بووە بە هۆکاری پتەوبوونی ڕۆڵ و پێگەی موزیک لە ژیانی گەلی کورددا.

لە جیهانێکی پڕ لە گۆڕانکاریی ژێئۆپۆلیتیکیدا، ئەرک و ڕۆڵی پێشمەرگە چییە؟ ئایا تەنیا هێزێکی بەرگرییە یان دەتوانێت ببێتە بەشێک لە سیستەمی ئاسایشی ناوچەکە و جیهانیش؟ چۆن دەکرێت وێنەی پێشمەرگە لە ئاستی نێودەوڵەتیدا زیاتر بەهێز بکرێت؟

هەر پاڵەوانێک کە خۆی تەیار و ئامادە نەکات، سەرکەوتوو نابێت. پێشمەرگەش ناوێک نیە کە ئەوا بە سانایی باسی لێوە بکرێت؛ پێشمەرگایەتی بەرهەمی خەبات و تێکۆشان و هەلومەرجی دژوارە، بۆیە لە دونیادا ناسراوە. وایە، هێزی پێشمەرگە هێزێکی ناسراوە لە هەموو شوێنێکی دونیادا. ئینجا خەبات و گیانفیدایی پێشمەرگە بە هێزی سیاسیی کوردستانەوە گرێ دراوە و پێویستە کە بە باشی ڕێکی بخات. ئەگەر هێزی سیاسیی کوردستان بە باشترین شێوە هێزی پێشمەرگە ئامادە و ئۆرگانیزە بکات، هێزی پێشمەرگە دەتوانێت ببێتە هێزێکی بەرگریکاری جیهانی. بێنە بەرچاوی خۆت، کاتێک کە داعش سەری هەڵدا، ئەگەر هێزی پێشمەرگە نەبوایە، دەبوو بە مەترسی بۆ هەموو گەلانی جیهان. بەڵام ئەوە هێزی پێشمەرگە بوو کە داعشی بە چۆکدا هێنا، کە ئەمیش بوو بە هۆکاری ئەوەی کە پیرۆزی و گرنگیی هێزی پێشمەرگە بۆ هەموو دونیا دەرکەوێت.

پێتان وایە لە دەرەوەی کوردستان تێگەیشتنێکی دروست بۆ فەلسەفەی "پێشمەرگە" هەیە؟

ژیان واتە فەلسەفە و لە هەموو ڕەهەندەکانی ژیانیشدا ڕەنگینیی فەلسەفە دەردەکەوێت. پێشمەرگایەتیش فەلسەفەیەکە. وەکوو پێشتریش باسم کرد کە هێزی پێشمەرگە کاتێک داعشی بە چۆکدا هێنا، دونیا چەندە یارمەتیی هێزی پێشمەرگەی دا و بەهای پێ دا. ئەگەر پێشمەرگە لەوە زیاتر یارمەتی و بەهێزبوونی دەوێت، ئەمە دەکەوێتە سەر شانی هێزی سیاسی و دیپلۆماسیی کورد. هەرچەندە کە سیاسەت و دیپلۆماسیی کورد لە جیهاندا بەهێز بێت، ئەوەندەش گرنگیی هێزی پێشمەرگە بۆ جیهان دەردەکەوێت و پشتگیری دەکرێت.

دوای ئەم هەموو ساڵە لە خەبات و هونەر، کاتێک وشەی "پێشمەرگە" دەبیستن، یەکەم وێنە یان یەکەم هەست کە دێتە ناو دڵ و مێشکتانەوە چییە؟ ئایا ئەو وێنەیە بە تێپەڕبوونی کات گۆڕاوە؟

پێشمەرگە لە گەلێک بواردا زەحمەتی کێشاوە. سەرەڕای ئەوەی قارەمانێتیی نواندووە، بەڵام چەکی پێویست و گرنگیی پێ نەدراوە. زۆرجار بووە کە ماڵ و منداڵی دەربەدەر بوون، کە لە جێی خۆیدا کێشەیەکی گەورەی ناوەتە بەردەم خەباتی پێشمەرگە. ستران و گۆرانی بە باشی هێناویەتە زمان و دەریخستووە کە پێشمەرگە بە چ زەحمەتێک پێشمەرگایەتیی کردوە و بە چ ئایدیۆلۆژی و باوەڕێک دەستی کردوە بە شۆڕش. بەڵام لە سیاسەت و دیپلۆماسیدا نەمانتوانیوە بەپێی پێویست و بەگوێرەی گیانفیدایی و تێکۆشانی پێشمەرگە، هێزی پێشمەرگە بە باشی بناسێنین. بۆیە پێویستە هەوڵی باشتر ناساندنی هێزی پێشمەرگە بدرێت، چونکە هێزی پێشمەرگە مێژوو، ناسنامە، کوردایەتی، قارەمانێتی و مرۆڤایەتییە. هەموو ڕێبەرێکی پێشمەرگە کە شۆڕشی دەست پێ کردوە و شەڕی کردوە، وتوویەتی ئاشتی، دۆستایەتی و مرۆڤایەتی. پێشمەرگە هێزێک نیە کە تەنیا بۆ لێدان و شەڕ بێت. پێشمەرگە ئاوەزمەندانە شەڕ دەکات بۆ خزمەتی گەلەکەی. دەبێ ئەو مرۆڤدۆستی و ئاگاییەی پێشمەرگە لە بواری ئاشتی و ئازادیشدا ڕوون بکرێتەوە. بەپێچەوانەی ئەوەی کە دوژمنانی گەلی کورد دژی گەلی کورد دەیانکرد، پێشمەرگە هیچ کات لایەنگری داگیرکردن و دەستدرێژی بۆ سەر ماڵ و ئازادیی کەس نەبووە و هیچ کات لایەنگریی کوشتنی دیل نەبووە. هێزی پێشمەرگە هێزی ئاشتی و مرۆڤایەتی و لە هەمان کاتدا هێزی پاراستنی ئازادی و وڵاتە.

ڕۆژی پێشمەرگە" و " ئاڵا" چ قورساییەکی فەلسەفی و سۆزدارییان بۆ جەنابتان هەیە؟ ئایا ئەم ڕۆژە تەنیا یادکردنەوەی ڕابردووە، یان پڕۆژەیەکن بۆ داڕشتنی داهاتوو؟

تەماشای هەر ئایینێکیش کە بکەیت چۆن سەری هەڵداوە و کێ خزمەتی کردوە، شرۆڤە دەکرێت و بەردەوام دەبێت. ئاڵای کوردستانیش بۆ یەکەم جار لە مەیدانی چوارچرای مەهاباد شەکایەوە و هێزی پێشمەرگە دامەزرا؛ هەر ئەوەندەی کە باس لە ئاڵا و پێشمەرگە دەکرێت ئەوا مێژووەکەش شرۆڤە دەکرێت و بەردەوام دەبێت، و لە هەموو بوارێکی ئایینی، جڤاکی، دەوڵەتی و... هتد لە جیهاندا، وەکوو خۆی کە چۆن پێکهاتووە و باس دەکرێت. بۆ ئێمەش ئاڵا و پێشمەرگەی کوردستان لێرەوە دەست پێ دەکات. مەهاباد ساڵی ١٩٤٥ی زایینی، کە مێژوویەکی ناسراو، بەهادار و پیرۆزە.

پێشمەرگە وەک هێزێکی نیشتمانی سەیر دەکرێت، بەڵام لە هەمان کاتدا دابەشبوونی سیاسی کاریگەریی لەسەر هەبووە. هونەر چۆن دەتوانێت لە سەرووی ئەم دابەشبوونانەوە بوەستێت و وێنەیەکی یەکگرتوو بۆ پێشمەرگە وەک هێزی پارێزەری "نیشتمان" پێشکەش بکات نەک "حیزب"؟

هونەر هەردەم زمان، ڕامان و دەنگی ئاوازی یەکگرتنی گەلە و دابەشکاری قبووڵ ناکات. من وەکوو هونەرمەندێکی کورد هەر گۆرانییەک کە پێشکەش دەکەم، دەڵێم بۆ هەموو لایەکی نەتەوەی کورد. بەڵام لە سیاسەتدا زۆرجار ئەمە ناکرێت، دابەش دەکرێت و تایبەت دەکرێت. سیاسەت شرۆڤەی ژیانە؛ هەر یەک بە جۆرێک دەڵێت کە ژیان باشتر دەکات: یەک بە لیبرالیزم، یەک بە کۆمۆنیزم، یەکیش بە دینداری و ئەوی دیکەش دەڵێت بە کۆنسێرڤاتیڤ باشتر دەکەین. ئەم جۆرەیە کە سیاسەت هێزی پێشمەرگەش دابەش دەکات. بۆ وێنە پێشمەرگەیەک بە بیری کۆمۆنیزم و پێشمەرگەیەک بە ڕامانی ئایینپەرستی، کاتێک سەرەڕای ئەوەی کە هەردوو لاش پێشمەرگەن، کە کۆ دەبنەوە یەکتر قبووڵ ناکەن. ئەمەش بەرهەمی ئەوەیە کە سیاسەت ڕکابەریی دروست کردووە. باشتر وایە کە سیاسەت بە هەر ڕەنگێک کە هەیە، هەوڵی پارچەکردنی هێزی پێشمەرگە نەدات. ئەمە یاسایەکە لە هەموو جیهاندا، کە دەڵێن حیزب، سیاسەت و دەوڵەتداری بۆ هەموو لایەک، بەڵام بە دوور بێت لە هێزی لەشکری. بۆیە دەبێت سیاسەت تێکەڵ بە هێزی پێشمەرگە نەکرێت و پێشمەرگە بە بیر و باوەڕی نەتەوەیی ڕێک بخرێت و لە چوارچێوەی حیزبایەتی بە هەر بیر و باوەڕێکەوە بێتە دەرەوە. ئێستا کە من هونەرمەندم، دەمەوێت هەموو کەس ئاگادار بکەمەوە کە هیچ حیزبێک من داگیر نەکات، و نابێت هیچ حیزبێک پێشمەرگەش داگیر بکات. بۆ ئەوەی کە لێرە کێشەیەک بێتە ئاراوە، پێشمەرگەی ڕۆژهەڵاتیش بتوانێت یارمەتیدەر بێت. کاتێک کە داعش دێت یان شەڕێک ڕووبەڕووی گەلی کورد دەبێتەوە، هەموو هێزی پێشمەرگە دەبێ بێت. دەبێ واز لە پارچەپارچەکردنی هێزی پێشمەرگە هەڵبگیرێت. پێشمەرگە بەرگریکار و پارێزەری جڤاک، وڵات و هەبوونە. ئەگەر سیاسەت تێکەڵ بە خەبات و تێکۆشانی پێشمەرگە ببێت، ئەوا دابەشبوون ڕوو دەدات کە ئەمەش ڕێگا نادات بەهێز بین. بۆیە دەبێ پێشمەرگە نەتەوەیی بێت.

هونەری بەڕێزتان هەمیشە وەک "چەکێکی کاریگەر" لە شۆڕشی کورددا سەیر کراوە. چۆن لە ڕێگەی مۆسیقا و گۆرانییەکانتانەوە هەوڵتان داوە وێنەیەکی ڕاستەقینە و قووڵ بۆ کارەکتەری پێشمەرگە بکێشن، کە تەنیا شەڕکەرێک نیە، بەڵکوو پارێزەری خاک و کولتوور و ناسنامەیە؟ ئایا هونەر دەتوانێت ئەو ڕەهەندانە بگەیەنێت کە میدیای جەنگ ناتوانێت؟

وەکوو خۆم هیچ کات هەوڵم نەداوە هونەر بە ماڵ و موڵک و پارە بیگۆڕمەوە یان لە خزمەت هێز و حیزبێکدا بم. دەنگخۆش بووم و دەمتوانی ببم بە هونەرمەندێک کە تەنیا گۆرانی بچڕم، بەڵام ئەمە لەگەڵ ڕۆحییەی من نەدەگونجا کاتێک کە بیرم لە بارودۆخی کوردستان کردەوە. بۆیە لە خوێندن بەردەوام بووم و بە دەوری دونیادا گەڕام. لە دەرەوەی زانکۆ بەردەوام بووم لە خوێندن، لە ڕامانی مارکس و ئایینی عیسا، مووسا و زەردەشتەوە بگرە هەتا سەرهەڵدانی شۆڕشی ئەفریقا و ئەمریکا و... هتد. بارودۆخی کولتووری، سیاسی و ئابووری و کوردستان و ڕەوشی زمانی کوردیم تاوتوێ کرد کە زۆر بەلای منەوە گرنگ بوون. ئەمەش بوو بە هۆکار کە بیر لە موزیک و گۆرانی بکەمەوە بۆ گەلی خۆم. هەیە دەتوانێت لە ڕێگای ئینجیل و هەیە لە ڕێگای قورئان، ئەوەی دیکەیان بە کاپیتالیزم یان فەلسەفە بیگۆڕێت، یەکیش هەیە کە بە هونەر دەیگۆڕێت. هونەر بۆ هەموو ڕێگا و ڕەنگێکی ژیان شرۆڤە دەکرێت و بەرفراوان دەبێت. لە گۆرانیدا باس لە پێشمەرگە، سیاسەت و خۆشەویستیی وڵات، شەهید و خۆشەویستیی دایک و باوک و ژیان دەکرێت و ڕەنگێکی تایبەتی پێ دەدرێت. ئەمەش لە هزر و ڕامانی مندا جێی گرت و ئەو باوەڕە لای من بەهێز بوو کە کوردستان نە بۆ کڕین دەبێت و نە بۆ فرۆشتن. بۆیەش ڕێگای هونەرم هەڵبژارد تا لە ڕێگای هونەرەوە خزمەتی گەل بکەم و بۆ مرۆڤایەتی سوودبەخش بم. ئەوەی کە من لە هەموو شتێک زیاتر دڵخۆش دەکات هەر ئەو خزمەتەیە کە بە مرۆڤایەتیی دەکەم. کاتێک دەبینم کە گەلی کورد خۆی دەناسێت و ڕێز لە یەکتر دەگرێت، پێشمەرگەی کورد بەهێز دەبێت، هێزی سیاسی خەبات و خزمەت دەکات، ئەوا دڵشادم دەکات. لەم ڕێگایەدایە کە هونەر دڵشادم دەکات. بەڵام بۆ ئەوەی هونەر بە باشی پێشکەش بکەم پێویستە کە شارەزای مێژوو، کۆمەڵگە، ئایین، سیاسەت و هەموو ڕەهەندەکانی جیهان بم. بەپێچەوانەوە ناتوانم لە گۆرانی، ستران و لاوژەدا بیڵێمەوە. هونەر بۆ من شۆڕش، گۆرانی، ژیان، نەتەوەی کورد و مرۆڤایەتییە.

نەوەی نوێ چۆن دەتوانێت ڕێز لە مێژوو و ماندووبوونی پێشمەرگە بگرێت و ئەو میراتە بپارێزێت؟

لە ڕێگای نەتەوەییبوونەوە؛ پێشمەرگە هێزێکی نەتەوەیی کوردە، هێزێکە بۆ ڕزگاری و پاراستنی خاک و هەموو بەرهەمی کوردی، جڤاکی و دیرۆکی کوردستانە. واتە ئەگەر هێزی پێشمەرگەمان نەبێت، دوژمن بەسەر ئێمەدا زاڵ دەبێت. هەر بۆیەش پێویستە هەمیشە هێزی پێشمەرگەمان لەبەرچاو بێت، ڕێزی لێ بگرین، بەهای پێ بدەین و بەرفراوان بکرێت وەکوو هێزێکی سەرانسەری لە کوردستاندا.

سپاس بۆ ئەوەیکە کاتت پێ بەخشین و ماندووش نەبیتەوە

سپاس بۆ ئێوەش.

دیپلۆماسی و هێز

ناسر ساڵحیئەسڵ

زاراوە و وشەی دیپلۆماسی لە بنەڕەتدا وشەیەکی یۆنانییە بە واتای پێچراو یان داخراو دێت. هەروەها بە مانای وتار خوێندنەوەیش هاتووە. دیپلۆماسی بە شێوەیەکی گشتی بریتییە لە: زانست و هونەری نوێنەرایەتیی دەوڵەتان و لایەنە سیاسییەکان و دانوستان و گفتوگۆ لە ڕێی دەزگایەکی پسپۆڕەوە کە لە چەند نێردراوێکی دیپلۆماتیک پێک دێت بە نوێنەرایەتیی دەوڵەتەکانیان و لایەنە سیاسییەکان کە دانوستان و گفتوگۆ دەکەن و بە زمانی ئەوان دەدوێن بۆ گەیشتن و گەشەپێدان و بەرەوپێشبردنی پەیوەندیی دۆستایەتیی نێودەوڵەتییەکان. لە زانستە سیاسییەکان و زانستی سیاسەت و مێژووی جەنگە ناوچەیی و جیهانییەکاندا، چەمکی "دانوستاندن و گفتوگۆ" ئامرازێکی سەرەکییە بۆ کۆتاییهێنان بە گرفت و چارەسەری ململانێکانە. واتە ئامانجی دیپلۆماسیی گشتی "گەیشتنە بە ڕێککەوتنێکی سیاسی-یاسایی" بۆ کۆتاییهێنان بە خوێنڕشتنە. بە واتایەکی دیکە دانوستاندن و گفتوگۆ لەگەڵ ڕکابەرێکی سیاسی و دوژمندا، نیشانەی هێز و دیپلۆماسییە بۆ پاراستنی بەرژەوەندییە باڵا نەتەوەیییەکانە. هەر بۆیە لە زانستی سیاسەتدا دەڵێن: "ئاشتی لەگەڵ دوژمن و ڕکابەری سیاسی دەکرێت".

بە بۆچوونی شارەزایان و کارناسانی زانستە سیاسییەکان، دیپلۆماسیی گشتی پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆی هەیە لە نێوان سیستەمی نێودەوڵەتی یاخود سیستەمی جیهانی و شەڕە هەڵگیرساوەکان و لەناویاندا هەردوو شەڕی یەکەم و دووهەمی جیهانی و شەڕی سارددا. لە مێژووی شەڕەکانی جیهاندا دوای هەر شەڕێکی گەورە، بنەماکانی گەمە و سیستەمی سیاسی و سیاسەت لە نێوان وڵاتاندا دارشتنەوەی بۆ دەکرێت. دوای شەڕی یەکەمی جیهانی، کۆمەڵەی نەتەوەکان دامەزرا و دەیان وڵاتی تازە پێک هاتن. دواتر پاش شەڕی دووهەمی جیهانی، ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان پێک هێنرا و چەندین دەوڵەت-نەتەوەی دیکە لە ئاستی جیهاندا دامەزرانو چەند وڵاتێک دابەش کران. هەروەها لە سەردەمی شەڕی سارد کە بە شەڕێکی دیکەی جیهانی ناو دەبردرێت، بەڵام بە میکانیزمگەلێکی جیاواز لە هەردوو شەڕەکەی دیکە. ئەوەی ئاشکرایە و لە سیاسەتە نێودەوڵەتییەکاندا تێبینی دەکرێت لە دوای کۆتاییهاتنی شەڕی سارد، هیچ سیستەمێکی نوێی جیهانی دانەمەزرێنراوە و هاوسەنگییە نێودەوڵەتییەکان لە پێگەی خۆیدا ئۆقرەی نەگرتووە. چونکە دوای کۆتاییهاتنی جەنگی سارد، "ئاگربەستی کاتی" لە جێی "ئاشتیی هەمیشەیی" دانراوە. بە واتایەکی دی ئەگەر لە سەردەمی شەڕی سارددا هەڕەشە و مەترسییەکانی جیهانی دووجەمسەری "سەرمایەداری و کۆمۆنیزم" پاڵی بە وڵاتانەوە دەنا کە بچنە نێو هاوپەیمانییە ئەمنییەتی-نیزامییەکانی جیهانی و ناوچەییەوە، بەڵام لە سەردەمی گلۆبالیزم و گەشەی تەکنۆلۆژیادا هەڕەشەی نەتەوەیی و بارگرژییەکان و زەقبوونەوەی پرسە نەتەوەیییەکان و ئیتنیک و ئایینزاکان لە وڵاتانی فرەنەتەوە و فرەئیتنیک و فرەئایینزا و بەتایبەت پرسە سیاسی و نەتەوەیییەکانی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست، بووەتە چەقی ئاڵوگۆڕە نێودەوڵەتییەکان لە ئاستی جیهانی و ناوچەییدا. هەر بۆیە پرسی کورد بەگشتی و بەتایبەت لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، لە قۆناغی دوای شەڕی ساردەوە، کێشە و ململانێکان لە نێوان شوناس، ناسنامە، ڕۆشنبیری و شارستانییەت لەسەر کۆڵەکەی نەتەوەیی، هەندێک ورووژان و هەژانی لە ئاڵوگۆڕە ناوچەیی و جیهانییەکان و ڕووداوەکانی پاش ڕووخانی دیواری بەرلین و هەڵوەشانەوەی یەکیەتیی سۆڤیەت و یۆگۆسلاوی و شۆڕشە مەخمەلییەکان و بەهاری عەرەبی و بەتایبەت ئاڵوگۆڕەکانی وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوین وەرگرتووە.

لەم ڕووەوە پرسە سیاسی و نەتەوەیییەکانی گەلی کورد بەگشتی، بووەتە بەشێکی گرنگی توخمە شاراوەکانی سیاسی، ئابووری، ڕۆشنبیری و کۆمەڵایەتیی ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوین. بەو پێیە چونکە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوین بووەتە یەکێک لە گرنگترین گۆڕەپانەکانی ململانێی هەرێمی و نێودەوڵەتی، پرسە سیاسی و نەتەوەیییەکانی گەلی کورد دەکەوێتە چەقی هاوسەنگییە هەرێمی و نێودەوڵەتییەکان لە ڕۆژهەڵاتی ناویندا. بۆیە لە وەها بارودۆخێکدا پرسە سیاسی و نەتەوەیییەکانی گەلی کورد بەگشتی و بەتایبەت لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان پێویستی بە بڕیاری واقیعبینانە و هەڵسەنگاندنێکی لەسەرخۆ هەیە. دوکتور قاسملوو لە سەردەمی شەڕی سارددا، دوای ئەوەی بە تەواوی دەبێتە کەسێکی ئەکادیمی و پسپۆڕی زانستە سیاسییەکان، وەک دیپلۆماتکارێکی کورد دێت "کوردستان و کورد" دەنووسێت. بۆیە لەو سەردەمەدا تەواوی توێژینەوەکانی تایبەت بە قووڵایی پێگەی کوردستان، دەخاتە بەردەم وەرچەرخاندنی تیۆرییەکانی و جارێکی دیکە لەسەر بنەمای "ستراتیژیی هێزەوە" پەیوەندیی کوردستان بە وڵاتانی ناوچەکە و جیهانەوە دادەڕێژێتەوە. دوکتور قاسملوو وێڕای پشتیوانی لە چارەسەریی پرسە سیاسی و نەتەوەیییەکانی گەلی کورد بە شێوە و ڕێکاری ئاشتیخوازانە، ئەو واقیعە لەبەرچاو دەگرێت کە هەر بەشێک لە چواربەشی کوردستانی دابەشکراو، خەباتی خۆی بێ دەستێوەردان لە بەشەکانی دیکەی کوردستان لە شکل و شێوەی جۆراوجۆردا بەڕێوە ببات. ئەگەرچی گومان لەودا نیە کە سوودوەرگرتن لە ئەزموون و سەرکەوتنی گەلانی دیکەی جیهان و ناوچە، یەکێکە لە هۆکارە سەرەکییەکانی پێشکەوتن و ڕابوونی کۆمەڵگای کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، بەڵام لە سەردەمی گلۆبالیزم و گەشەی تەکنولۆژیادا دەبێت بنەماکانی سیاسەت، هەڵوێست و دیپلۆماسیی دوکتور قاسملوو لە مەیدانی "دیپلۆماسی و هێز"دا ببینین، کە هەر لەسەرەتای خەبات و تێکۆشانی سیاسییەوە تا ڕۆژی شەهیدبوونی و تەنانەت لە کاتی وتووێژ و گفتوگۆ لەگەڵ دیپلۆماتە تیرۆریستەکانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیدا، واتا و مانای دیپلۆماسی و هێزی وا بینیوە کە هونەری گفتوگۆکردن و چارەسەرکردنی پرسە سیاسی و نەتەوەیییەکانی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و پرس و کێشەکانی جوگرافیا و سەرچاوەکانی ئابووری لەگەڵ ناوەندی دەسەڵات لە ئێرانی داهاتوودا وەک دوو لایەن، دەبێت چارەسەری پرسەکان و کێشەکان بە شێوەیەکی ئاشتیخوازانە و بە مەبەستی یارمەتی و گەرەنتی کردنی مافە سیاسی و نەتەوەیییەکانی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بێت. بۆیە شەهید دوکتور قاسملوو لە دیپلۆماسیی گشتییدا لەسەر ئەو باوەڕە و هەڵوێستە بوو کە لە "دیپلۆماسی و هێز"دا، (هێزی پێشمەرگەی کوردستان) تواناکانی دیپلۆماتکاری کورد لە دانوستان و گفتوگۆ لەگەڵ ناوەندی دەسەڵاتی ئێران و لایەنە پەیوەندیدارەکان، حیزب و ڕێکخراوەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە دەرەوە و نێوخۆی وڵات بەهێزتر دەکات و دەرگا داخراوەکان لە دەرەوە و نێوخۆی وڵات بۆ دیپلۆماسیی گشتیی کوردی و پرسە سیاسی و نەتەوەیییەکانی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەکاتەوە.

"دیپلۆماسی و هێز" لە دید و ڕوانگەی شەهید دوکتور قاسملووەوە بریتی بوو لە: ناساندنی پرسە سیاسی و نەتەوەیییەکانی گەلی کورد بەگشتی و ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەتایبەت بە ناوەندەکانی دیپلۆماسیی گشتی و ژوورە فکری و بڕیارسازەکانی دەرەوەی وڵات بۆ پشتگیریکردن و چارەسەرکردنی پرسە سیاسی و نەتەوەیییەکانی نەتەوەی کورد لە ڕێگای ئاشتی و بەشێوەیەکی ئاشتیخوازانە لە نێوخۆی وڵات، و هەرگیز گفتوگۆ و دانوستانی سەبارەت بە مافە سیاسی و نەتەوەیییەکانی گەلی کوردی لەگەڵ ناوەندی دەسەڵات لە تاران ڕەت نەکردووەتەوە. کەوابوو "دیپلۆماسیی گشتی و هێز" بۆ خەباتی شار و شاخ، دەتوانێت لەو شوێنانەی کە بڕیاری سیاسییان لێ دروست دەبێت، پرسە سیاسی و نەتەوەیییەکانی گەلی کورد زەق بکاتەوە و ڕای گشتیی جیهان و ناوچەی لێ ئاگادار بکاتەوە. هەر بۆیە "دیپلۆماسی و هێز"، توانای و شوێندانەریی و کاریگەریی بەهێزی لەسەر چارەسەریی پرسە سیاسی و نەتەوەیییەکان، بەربەستەکان و کاریگەرییەکان لە ڕەوتی دانوستان و گفتوگۆ لە نێوان نوێنەرانی کورد و لایەنی بەرانبەردا دەبێت. لە ئێستادا چونکە سیاسەتی دەرەوەی بەشێک لە دەوڵەتانی دیموکراتیک و کاریگەر لە ڕووی دیپلۆماسی و هێزەوە لەسەر دوو بنەما و تیۆری، لایەنگریی پاراستنی دۆخی هەنووکەیی لە ڕۆژهەڵاتی ناوین و لایەنگریی پێداچوونەوەخوازیی لە ڕۆژهەڵاتی ناوین ڕاوەستاوە، دیپلۆماسیی گشتیی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەبێت بە زانیاری و خوێندنەوەی سیاسی و مێژوویی و هەلومەرجی هۆکارەکانی شەڕ و ئاڵۆزی، پرس و کێشەی نەتەوە و ئیتنیک و ئایینزاکان لە ڕۆژهەڵاتی ناوین، قورسایی لۆبیگەری و دیپلۆماسیی گشتیی خۆی بە لای لایەنگرانی سیاسەتی پێداچوونەوەخوازیی لە ڕۆژهەڵاتی ناوین، بەهێز بکات. چونکە بۆ ئاشتی، دیموکراسی و سەقامگیربوون و پێکەوەژیانی نەتەوەکان و ئایینزاکان لە وڵاتی فرەنەتەوە و فرەئایینزای ئێراندا، دەبێت لەسەر پێداچوونەوەخوازیی بنەماکانی دانپێدانان بە فرەنەتەوەیی و فرەئایینزایی و فرەئیتنیکیی جۆراوجۆر لە وڵاتی ئێران بێت کە پێویستییەکی سەردەمیانەیە. چونکە لە سەردەمی گلۆبالیزم و گەشەی تەکنۆلۆژیادا هێزی مۆدێرن و چارەنووسساز و سەقامگیر و پێکەوەژیان لە فرەییی پەیوەندییەکان و دامەزراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی و دامەزراوە کۆمەڵایەتییەکانی نەتەوە و ئیتنیک و ئایینزاکاندایە. چونکە ئەو پەیوەندییانە و دامەزراوانە گوتاری بەهێزی سیاسی و نەتەوەیی دروست دەکەن. لەو ڕوانگەیەوە ئیدی هێزی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی لە ئەگەری مانەوەشیدا نەک توانای سەرکوتکردنی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی نەتەوەی کوردی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان نیە، بەڵکوو توانا و دەرفەتی دەستێوەردانی لە وڵاتانی دیکەشیدا پێ نادرێت. کەوابوو لەم ڕوانگەیەوە "دیپلۆماسی و هێز"، لە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی گەلی کورددا بۆ دروستکردنی کەناڵی پشتیوانیی سیاسیی نێودەوڵەتی و ڕێکخراوە نادەوڵەتییەکان لە دەرەوە و نێوخۆی وڵات، تەنیا ئەرکی حیزب و ڕێکخراوە سیاسییەکان نیە، بەڵکوو نوخبەی سیاسی، فەرهەنگی و مەدەنیی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، لەو پەیوەندییەدا ئەرکدارتر و بەرپرسیارتر دەبێت.

لە وەها بارودۆخێکدا دیپلۆماسیی گشتیی کورد لە دیاسپۆرا دەبێت هەنگاوی کاریگەر و جیددی بۆ دەستەبەرکردنی دۆست و پەیوەندی و لۆبیگەری بۆ یەکگرتوویی و یەکیەتیی لایەنە سیاسییەکان بهاوێژێت. بۆیە لە ئێستادا ئەرک و ئامانجی "دیپلۆماسیی گشتی و هێز"، لە لایەک ناساندن و شیکردنەوەی خەباتی ڕەوای نەتەوەی کوردە لە بێبەشبوونیدا لە مافە سیاسی و نەتەوەیییەکانی و لە لایەکی دیکەوە دروستکردنی پەیوەندییەکی باش و سەردەمیانەیە لەگەڵ حیزب و ڕێکخراوەکانی نەتەوەکانی ئێران و چالاکانی ڕێکخراوە سیاسییەکانی نێوخۆی گەلانی ئێران. ئەم شێوە هەوڵدانەی دیپلۆماسیی گشتی و هێز، لە دەرەوە و لە نێوخۆی وڵات، دەبێتە جێگەی سەرنجی وڵاتانی دیموکراتیک و کاریگەر و دامەزراوە و ناوەندە بڕیارسازەکان لە دەرەوە و نێوخۆی وڵات. کەوابوو "دیپلۆماسیی گشتی و هێز"، دەبێت لە هەموو دەرفەتەکان کەڵکی پێویست و ئەرێنی وەربگرێت و پرس و مەسەلەی مافی سیاسی و نەتەوەییی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان شیکاتەوە و بیناسێنێت و دۆست و پشتیوانیی سیاسیی دەرەکی و نێوخۆیی بۆ پەیدا بکات.

هەروەها لە هەمان کاتدا دیپلۆماسیی گشتی و هێز، دەبێت لەوە ئاگادار بێت کە لە سیاسەتدا هیچ دۆستایەتییەک تاسەر جێی متمانە نیە. بۆیە بۆ مانەوە و بەدەستهێنانی هێز و پشتیوانیی سیاسی لە چوارچێوەی بەرژەوەندیی نەتەوەیی و پاراستنی ئاسایش و مانەوەدا، پێویستە پشت بە هێزی خۆی، واتا شاخ و شار لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان ببەستێت. بۆیە لە شانۆی ململانێی ڕۆژهەڵاتی ناوینی ئاڵۆز و پڕ کێشە و شەڕدا باشترین ئامرازی ڕێگە، بەهێزکردنی هێزی پێشمەرگەی پۆشتە و پەرداخە. چونکە لە بنەڕەتدا دیپلۆماسیی گشتی وەک بەشێک لە زانستی سیاسەت پێویستی بە کارتی هێزی ڕەق ("هێزی پێشمەرگەی کوردستان"، شاخ) و کارتی هێزی نەرم ("شار"، خودئاگاییی نەتەوەیی، دەرفەت و شەقام) هەیە.

دیپلۆماسیی گشتیی کورد، دەتوانێت لە کارتی هێزی ڕەق وەک پشتیوان لە ڕاستای ئامانج و دەرفەتەکاندا، لە قازانج و بەرژەوەندیی ویستە ڕەواکانی گەلی کورد کەڵکی پێویست وەربگرێت. بۆ ئەو مەبەستەش دیپلۆماسیی گشتیی کورد دەبێت پرۆژەیەکی دیاریکراو و گەڵاڵەکراوی بۆ دیموکراتیزاسیۆنی وڵاتی فرەنەتەوە و فرەئایینزای ئێران بۆ چارەسەریی پرسی سیاسی و نەتەوەیی هەبێت، کە کاریگەری و یەکگرتوویی هەم بۆ دارشتنی هاوپەیمانی لەگەڵ هێز و لایەنەکانی نەتەوەکانی ئێران و هەم بۆ پشتیوانیی سیاسیی دەرەکی بۆ مافەکانی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان هەبێت. ئەوەش بە بەشداریی و چالاکیی تەواوی نەتەوە و ئیتنیک و ئایینزاکانی گەلانی ئێران دەستەبەر دەبێت. بۆیە لە ئێستادا دامەزراوەی دیپلۆماسیی گشتی و هێزی پێشمەرگەی چالاک، بۆ نەتەوەیەکی بندەست و بێدەوڵەتی وەک کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، ئامراز و میکانیزمێکە بۆ بەدەستهێنان و گەرەنتی کردنی ئامانج و دەستکەوتەکانی خەباتی ڕەوای و بۆ چەسپاندنی مافە سیاسی و نەتەوەیییەکانی لە چوارچێوەی یەکەیەکی سیاسیدا بە ناوی ئێران، زۆر گرنگ و جێگەی هەڵوێستە و تێڕامانە.

دوایین دەرفەتی ڕۆژاوا؛

چۆن پەرگالێکی نوێی جیهانیی دروست بکەین، بەر لەوەی زۆر درەنگ بێت (٣-٢)

فارین ئەفەیرز – ئالێکساندەر ستوب

و: لە ئینگلیزییەوە کەماڵ حەسەنپوور

"کەتوارگەریی بایەخ تەوەر"ی فینلەند

سیاسەتی دەرەوە زۆرجار لەسەر سێ پایە دامەزراوە: بایەخەکان، بەرژەوەندییەکان و هێز. لە کاتێکدا کە دینامیک و هاوسەنگیی پەرگالی جیهانی خەریکی گۆڕانن، ئەو سێ توخمە یەکلاکەرەوەن. من خەڵکی وڵاتێکی تا ڕادەیەک بچووکم کە ڕێژەی دانیشتووانی دەگاتە نزیکەی شەش میلیۆن. ئەگەرچی ئێمە یەکێک لە مەزنترین هێزەکانی بەرگریی ئوروووپامان هەیە، دیپلۆماسییەکەمان پشتئەستوور بە بایەخ و بەرژەوەندییەکانە. هێز، هی ڕەق و هی نەرم، تا ڕادەیەکی زۆر شتی لوکسی زلهێزانن. ئەوان دەتوانن هێزی ئابووری و سەربازیی خۆیان پیشان بدەن، و بەو شێوەیە لایەنە بچووکەکان ناچار بکەن خۆیان لەگەڵ ئامانجەکانی ئەوان ڕێک بخەن. بەڵام وڵاتە بچووکەکان دەتوانن بە هاوکاریی لەگەڵ ئەوانی دیکە بەهێز بن. هاوپەیمانییەکان، تاقمەکان و دیپلۆماسیی ژیرانە ئەو شتانەن کە دەسترۆیشتوویی ئەوتۆ دەبەخشنە یاریکەرە بچووکەکان کە گەلێک لە ئاستی سەربازیی و ئابووری ئەوان بەولاوەترە. زۆرجار، ئەو هاوپەیمانییانە لەسەر بایەخی هاوبەش، وەک ئەرکداریی بەرانبەر بە مافەکانی مرۆڤ و سەروەریی یاسا دامەزراون.

وەک وڵاتێکی بچووک کە هاوسنووری زلهێزێکی ئیمپراتۆرییە، فینلەند فێر بووە کە هەندێک جار وڵاتێک دەبێ بەشێک لە بایەخەکان بۆ پارێزگاریی لەوانی دیکە، یان تەنیا بۆ مانەوە، وەلانێت. دەوڵەتداریی لەسەر پڕەنسیپەکانی سەربەخۆیی، خاوەن بڕیار بوون و یەکپارچەیی خاک دامەزراوە. دوای جەنگی جیهانیی دووهەم، فینلەند، بەپێچەوانەی هەڤاڵانمان لە بالتیک کە یەکیەتیی سۆڤیەت دەستی بەسەردا گرتن، سەربەخۆیی خۆی وەدەست هێنایەوە. بەڵام ئێمە ٪١٠ی ڕووبەری وڵاتمان، لە ناویاندا ئەو ناوچانەی باوباپیرانم تێیدا لەدایکبوون، کەوتە ژێر دەسەڵاتی یەکیەتیی سۆڤیەت. و، بە شێوەی یەکلاکەرەوە، ئێمە ناچار بووین واز لە بەشێک لە بڕیاردانی سەربەخۆ بهێنین. فینلەند نەیتوانی ببێتە ئەندامی ئەو دامەزراوە نێودەوڵەتییانە کە ئێمە بە شێوەی سروشتی پێمان وابوو سەر بە ئەوانین، وەکوو یەکیەتیی ئوروووپا و ناتۆ.

لە ماوەی جەنگی سارددا، سیاسەتی دەرەوەی فینلەند بە "کەتوارگەریی پڕاگماتیک" پێناسە دەکرا. بۆ پێشگرتن بە هێرشی دووپاتەی یەکیەتیی سۆڤیەت بۆ سەرمان، وەکوو چۆن لە ١٩٣٩ کردی، ئێمە لەسەر بایەخە ڕۆژاواییەکان سازشمان کرد. ئەو سەردەمە لە مێژووی فینلەندا، کە دەستەواژەی "فینلەندیکراو"ی بە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان بەخشی، شتێک نیە کە ئێمە شانازیی پێوە بکەین، بەڵام توانیمان سەربەخۆیی خۆمان بپارێزین. ئەو ئەزموونە وای کردوە ئێمە خۆمان لە هەر جۆرە دووپاتەبوونەوەیەکی ببوێرین. کاتێک هەندێک کەس دەڵێن فینلەندی کردن ڕەنگبێ ڕێگەچارەیەک بۆ کۆتاییهێنان بە جەنگی ئۆکراین بێت، من بە هیچ شێوەیەک هاوڕای نیم. ئاشتییەکی ئەوتۆ تێچووەکەی لە ڕادەبەدەر دەخوازێت، کە بەکردەوە بە مانای وازهێنان لە سەربەخۆیی و خاکە.

دوای کۆتایی جەنگی سارد، فینلەند، وەک زۆر وڵاتی دیکە پێشوازیی لە بیرۆکەی کردنی بایەخەکانی جیهانی ڕۆژاوا بە دیاردەیەکی باو کرد، شتێک کە من ناوی دەنێم "لیبڕالیزمی بایەخ تەوەر." ئەوە ئیزنی بە فینلەندا لە ١٩٩٥ ببێتە ئەندامی یەکیەتیی ئوروووپا. هاوکات، فینلەند هەڵەیەکی جیددی کرد: ئەو، بە ویستی خۆی، بڕیاری دا لە دەرەوەی ناتۆدا بمێنێتەوە. (بۆ مێژوو، من ٣٠ ساڵ داکۆکیکارێکی بەئەمەگی ئەندامەتی لە ناتۆدا بووم). هەندێک فینلەندی بڕوایەکی ئایدیالیستییان هەبوو کە ڕووسیە وردە وردە دەبێتە دێموکراسییەکی لیبڕاڵ، کە وابوو پێویست ناکات ببینە ئەندامی ناتۆ. بەشێکی دیکە لەوە دەترسان بێتوو فینلەند ببێتە ئەندامی ئەو هاوپەیمانییە، ڕووسیە کاردانەوەی خراپی دەبێت. لەگەڵ ئەوەشدا بەشێکی دیکە پێیان وابوو فینلەند، بە مانەوەی لە دەرەوەی ئەو هاوپەیمانییە، یارمەتیدەری پاراستنی هاوسەنگی و، بەو هۆیەوە ئاشتی، لە ناوچەی دەریای بالتیکە. دەرکەوت کە گشت ئەو هۆدانانە هەڵە بوون و، فینلەند بەگوێرەی ئەوەوە خۆی گونجاند و؛ دوای هێرشی هەمەلایەنەی ڕووسیە بۆ سەر ئۆکراین، بوو بە ئەندامی ناتۆ.

ئەوە بڕیارێک بوو بەگوێرەی بایەخەکان و بەرژەوەندییەکانی فینلەند. فینلەند پێشوازیی لە شتێک کرد کە من پێی دەڵێم "کەتوارگەریی بایەخ تەوەر": ئەرکداریی بەرانبەر بە تاقمێک بایەخی گەردوونی کە لەسەر ئازادی، مافە بنەڕەتییەکان و یاسای نێودەوڵەتی دامەزراون لە کاتێکدا کە هێشتا ڕێز لە ڕاستییەکانی فرەچەشنیی کولتوور و مێژووەکانی دنیا دەگرێت. جیهانی ڕۆژاوا دەبێ بە بایەخەکانی وەفادار بێت، بەڵام تێبگات کە گیروگرفتەکانی دنیا تەنیا بە هاوکاریی نێوان وڵاتانی هاوبیر چارەسەر نابێت.

کەتوارگەریی بایەخ تەوەر ڕەنگبێ وەک دەستەواژەیەکی دژواز بێتە بەر گوێ، بەڵام وا نییە. دوو تیۆریی بەهێزی پاش سەردەمی جەنگی سارد وێدەچوو بایەخە گەردوونییەکان بە قازانجی لێکدانەوەیەکی کەتوارگەرانەتری هێڵە جیاکەرەوەکانی سیاسی وەلانێن. تێزی کۆتایی مێژووی فوکویاما سەرکەوتنی سەرمایەداریی بەسەر کۆمۆنیزمی وەک موژدەبەخشی دنیایەک سەیر دەکرد کە بە شێوەی پەرەئەستێن بەرەو لیبڕالیزم و ئابووری بازاڕدا دەشکێتەوە. دیدی دووری "پێکدادانی شارستانییەکان"ی زانای سیاسی، ساموئێل هانتینگتۆن پێشبینی دەکرد کە هێڵە جیاکەرەوەکانی جوگرافیای سیاسی لە جیاوازیی ئایدیۆلۆژیکییەوە بەرەو جیاوازیی کولتوورییەوە دەگۆڕدرێن. لە ڕاستیدا، وڵاتان دەتوانن لە دانوستان لەسەر پەرگالی بەرەو گۆڕانی ئەمرۆدا کەڵک لە هەردووکیان وەرگرن. لە داڕشتنی سیاسەتی دەرەوەدا، دەوڵەتانی سەر بە جیهانی ڕۆژاوا دەتوانن درێژە بە بڕوایان بە دێموکراسی و بازاڕ بدەن بەبێ پێداگریی لەسەر گەردوونیبوونی ئەوان؛ لە شوێنی دیکە، ڕەنگبێ مۆدێلی دیکە بتوانن بەردەوام بن. تەنانەت لەناو جیهانی ڕۆژاواش، ئامانجەکانی دابینکردنی ئەمنییەت و بەرگریی لە سەربەخۆیی هەندێک جار ئەرکداریی بێ ئەملاو و ئەولا بە بایەخە لیبڕاڵەکان نامومکین دەکەن.

وڵاتان دەبێ لە هەوڵی وەدیهێنانی پەرگالێکی جیهانیی هەرەوەزیی کەتوارگەریی بایەخ تەوەر دابن، کە تێیدا هەم ڕێز لە سەروەریی یاسا بگیرێت و هەروەها لە جیاوازیی سیاسی و کولتووری. بۆ فینلەند، ئەوە بە مانای پەیوەندیگرتن بە وڵاتانی ئەفریقا، ئاسیا و ئەمریکای لاتینە بۆ تێگەیشتنی باشتر لە هەڵوێستیان بەرانبەر بە جەنگی ڕووسیە دژی ئۆکراین و کێشەکانی دیکە کە هەر ئێستا لە ئارادان. ئەوە هەروەها بە مانای گفتوگۆی کردەیی لەبارەی تێگەیشتنی یەکسان لەمەڕ پرسە گرنگە جیهانییەکان، وەک پرسی هاوبەشکردنی تەکنۆلۆژیا، کەرەستەی خاو و گۆڕانی کەشوهەوایە.

سێگۆشەی هێز

سێ ناوچەی بەرفراوان ئێستا هاوسەنگیی هێز لە دنیادا ڕادەگرن: جیهانی ڕۆژاوا، جیهانی ڕۆژهەڵات و، جیهانی باشوور. جیهانی ڕۆژاوا لە نزیکەی ٥٠ وڵات پێکهاتووە و بە شێوەی نەریتی وڵاتە یەکگرتووەکان ڕێبەریی دەکات. ئەندامەکانی بە شێوەی سەرەکی لە وڵاتانی دێموکراتیک و لایەنگری بازاڕی ئازاد لە ئوروووپا و باکووری ئەمریکا و هاوپەیمانە دوورەدەستەکانی وەک ئۆسترالیا، ژاپۆن، نیوزیلەند و کۆرەی باشوور پێکهاتووە. ئەو وڵاتانە بەشێوەی نەریتی خوازیاری بەردەوامبوونی پەرگالێکی فرەلایەنی پشتئەستوور بە ڕێسان، ئەگەرچی لەسەر چۆنیەتیی پاراستن، چاکسازیی و داهێنانەوەی هاوڕا نەبن.

جیهانی ڕۆژهەڵات لە نزیکەی ٢٥ وڵات بە ڕێبەریی چین پێکهاتووە. ئەو ڕایەڵەیەک وڵاتی هاوڕا، بە تایبەت ئێران، کۆرەی باکوور و ڕووسیە دەگرێتەوە، کە بەتەمای پێداچوونەوە یان گۆڕینی پەرگالی ڕێسامەندی نێودەوڵەتی هەنووکەیین. بەرژەوەندیی هاوبەش، واتە خولیای کەمکردنەوەی دەسەڵاتی جیهانی ڕۆژاوا، ئەو وڵاتانەی لێک گرێ داوە.

جیهانی باشوور لە وڵاتانی گەشەئەستێن و وڵاتانی خاوەن داهاتی مامناوەندی ئەفریقا، ئەمریکای لاتین، باشووری ئاسیا و، باشووری ڕۆژهەڵاتی ئاسیا (و خاوەن زۆرینەی دانیشتووانی دنیا) پێکهاتووە کە نزیکەی ١٢٥ وڵات دەگرێتەوە. زۆرێک لەوان لە کۆلۆنیالیزمی ڕۆژاوایی و هەروەها کاتێک بوونە گۆڕەپانی جەنگە بە وەکالەتەکانی سەردەمی جەنگی سارد زەرەریان دیتووە. جیهانی باشوور گەلێک لە خاوەن هێزانی مامناوەند یان "وڵاتانی یەکلاکەرەوە"، بە تایبەت بەرازیل، هیندستان، کینیا، مەکزیک، نێجیریە، عەرەبستانی سعوودی و ئەفریقای باشوور، دەگرێتەوە. ئاڵوگۆڕی دێموگرافیک، گەشەی ئابووری و، دەرهێنان و هەناردەکردنی سامانە سروشتییەکان پاڵنەری چوونەسەری گرنگبوونی ئەو وڵاتانەیە.

جیهانی ڕۆژاوا و جیهانی ڕۆژهەڵات کێبڕکێیانە تا دڵ و مێشکی جیهانی باشوور بۆ لای خۆیان ڕاکێشن. هۆیەکان ساکارن: ئەوان دەزانن کە جیهانی باشوور بڕیاردەری ئاراستەی پەرگالی نوێی جیهانە. لە کاتێکدا کە ڕۆژاوا و ڕۆژهەڵات بەرەو ئاراستەی جیا دەڕۆن، باشوور دەنگی یەکلاکەرەوەی هەیە. جیهانی ڕۆژاوا ناتوانێ تەنیا بە پێداهەڵگوتن بە ئازادی و دێموکراسی، جیهانی باشوور بۆ لای خۆی ڕاکێشێت؛ پێویستە ئەو پشتگیریی دارایی بۆ پڕۆژەی گەشەسەندن دابین بکات، لە گەشەی ئابووریدا وەبەرهێنان بکات و، لە هەموویان گرنگتر، کورسییەکی دەوری مێزەکە بدات بە باشوور و دەسەڵاتی لەگەڵ بەش بکات. جیهانی ڕۆژهەڵات بە هەمان شێوە هەڵە دەکات وا بیر بکاتەوە بە دابینکردنی تێچووی پڕۆژەی زەبەلاحی ڕێگاوبان و وەبەرهێنانی ڕاستەوخۆ دەتوانێت دەسترۆیشتوویی تەواو لە جیهانی باشووردا بکڕێت. خۆشەویستی ناکڕێت بە ئاسانی بکڕدرێت. وەک وەزیری کاروباری دەرەوەی هیندستان جایشانکار ئاماژەی پێ کردوە، هیندستان و وڵاتانی دیکەی جیهانی باشوور تەنیا تەماشاوانی ساکار نابن، بەڵکوو بەرگریی لە ڕوانگەی خۆیان دەکەن.

بە واتایەکی دیکە، ئەوەی جیهانی ڕۆژاوا و هەروەها جیهانی ڕۆژهەڵات پێویستیانە کەتوارگەریی بایەخ تەوەرە. سیاسەتی دەرەوە قەت هەڵبژاردن لە نێوان دوو بژاردەدا نیە. داڕێژەری سیاسەت ناچارە گشت ڕۆژێک بڕیاری ئەوتۆ بدات کە هەم بایەخەکان و هەروەها بەرژەوەندییەکان بگرێتەوە. ئاخۆ چەکوچۆڵ لە وڵاتێک دەکڕی کە پێشێلکەری یاسای نێودەوڵەتییە؟ ئاخۆ پشتگیریی دارایی بۆ دیکتاتۆرییەک دابین دەکەی کە دژی تیرۆریزم دەجەنگێ؟ ئاخۆ یارمەتی دارایی بە وڵاتێک دەکەی کە پێی وایە هاوڕەگەزخوازی تاوانە؟ ئاخۆ بازرگانیی لەگەڵ وڵاتێک دەکەی کە ئیزن بە سزای سێدارە دەدا؟ هەندێک بایەخ بۆ دانوستان نابن. لەناویاندا ڕێزگرتن لە مافە بنەڕەتییەکانی مرۆڤ، پارێزگاریی لە کەمینەکان، پارێزگاریی لە دێموکراسی و، ڕێزگرتن لە سەروەریی یاسا. ئەو بایەخانە لەنگەری ئەو شتە ڕادەگرن کە جیهانی ڕۆژاوا بڕوای پێیەتی، بە تایبەت لە داواکارییەکەی لە جیهانی باشوور. لە هەمان کاتدا جیهانی ڕۆژاوا دەبێ لەوە تێبگات کە هەموو کەس بڕوای بەو بایەخانە نیە.

ئامانجی کەتوارگەریی بایەخ تەوەر ئەوەیە هاوسەنگییەک لە نێوان بایەخەکان و بەرژەوەندییەکاندا بدۆزێتەوە، بە شێوەیەک کە پێشینەیی بە پڕەنسیپەکان بدات، بەڵام دان بە سنوورەکانی دەسەڵاتی وڵاتێکدا بنێت، کاتێک بەرژەوەندییەکانی ئاشتی، سەقامگیریی و ئاسایش لە گرەودان. پەرگالێکی جیهانیی یاساسەروەری پشتئەستوور بە تاقمێک دامەزراوەی نێودەوڵەتی کارا، کە ڕێز لە مافە بنەڕەتییەکان بگرێت بەردەوام تەنیا ڕێگەیە بۆ پێشگرتن لە کێبڕکێیەک کە ببێتە هۆی پێکدادان. بەڵام چونکە ئەو دامەزراوانە چیدی وەک ڕابردوو گرنگ نەماون، وڵاتان دەبێ پێشوازیی لە مانای ڕەقی کەتوارگەریی بکەن. ڕێبەران دەبێ دان بە جیاوازیی نێوان وڵاتان دابنێن: ڕاستییەکانی جوگرافیا، مێژوو، کولتوور، ئایین و برگە جیاوازەکانی گەشەی ئابووری. بێتوو ئەوان بیانهەوێ ئەوانی دیکە باشتر پرسی وەک مافەکانی شارۆمەندان، ڕێگەچارەکانی ژینگە و دەوڵەتداریی باش چارەسەر بکەن، دەبێ بۆخۆیان پێشقەدەم بن و پشتگیریی پێشکەش بکەن، نەوەکوو تەنیا ئامۆژگاریی بکەن.

کەتوارگەریی بایەخ تەوەر بە ڕەفتاری شکۆمەندانە دەست پێ دەکات، بە ڕێزگرتن لە بۆچوونی ئەوانی دیکە و تێگەیشتن لە جیاوازییەکان. ئەوە بەمانای هاوکاریی پشتئەستوور بە هاوپەیمانیی هاوشان لەجیات هەندێک ڕوانگەی مێژوویی لەبارەی چۆنیەتی پەیوەندیی نێوان جیهانی ڕۆژاوا و جیهانی باشوورە. شێوازێک کە تێیدا وڵاتان لەجیات ئاوەڕدانەوە بۆ ڕابردوو، بڕواننە داهاتوو ئەوەیە کە جەخت لەسەر پڕۆژە هاوبەشە گرنگەکانی وەک ژێرخانی ئابووری، بازرگانی و، پێشگرتن بە گۆڕانی کەشوهەوا و خۆگونجاندن بکاتەوە.

گەلێک بەربەست لەپێش هەر جۆرە هەوڵێکی ئەو سێ لایەنە جیهانییە بۆ دروستکردنی پەرگالێکی جیهانی هەن کە هاوکات ڕێز لە جیاوازییەکان بگرێت و ئیزن بە وڵاتان بدات بۆخۆیان بەرژەوەندیی نەتەوەیی خۆیان بخەنە پێش چوارچێوەیەکی بەربەرینتری پەیوەندیی نێودەوڵەتی هەرەوەزیی. بەڵام، تێچووی شکستهێنان فرە بەرچاوە: نیوەی یەکەمی سەدەی بیستەم وەک هۆشداریی بەسە.

نادڵنیایی بەشێکە لە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان و، قەت هێندەی ئەو کاتە نیە کە بڕیارە لە سەردەمێکەوە بگوازیتەوە بۆ یەکێکی دیکە. پرسی سەرەکی تێگەیشتن لەوەیە کە بۆچی گۆڕانەکە ڕوو دەدات و چۆن لەگەڵیدا هەڵسوکەوت بکەیت. بێتوو جیهانی ڕۆژاوا بگەڕێتەوە بۆ شێوازە کۆنەکەی زاڵبوونی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ یان بێ دەربەستیی ڕاستەقینە، شەڕەکە دەدۆڕێنێت. بێتوو لە جیهانی باشوور تێبگات بۆ پەرگالی جیهانیی داهاتوو یەکلاکەرەوەیە، ڕەنگبێ بتوانێ هاوپەیمانیی بایەخ تەوەر و هەروەها بەرژەوەندی تەوەر دروست بکات کە بتوانێت ئاڵنگارییە مەزنەکانی دنیا چارەسەر بکات. کەتوارگەریی بایەخ تەوەر هێندە مەودا بە ڕۆژاوا دەدات تا بتوانێ ئاراستەی خۆی لە سەردەمی نوێی پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکاندا بدۆزێتەوە.

هەگبەی شاخ و شۆڕش

سەرکەوت سەنگەر بە سەنگەر، باڵی باران و بەڕوو

شەو دەڕووخێ، ئاسمان وادەی وەنەوشانی دەدا

شەهید فەتاح عەبدولی

برایم چووکەڵی

هەرکات بیر لە ژیانی تێکۆشەران، پێشمەرگە و فەرماندە و کادرە شەهیدەکانی نەتەوەکەمان دەکەینەوە، وەبیر پاڵەوانی چیرۆکەکان، وەبیر کەسایەتی و کاراکتەرەکانی ڕۆمانەکان دەکەوینەوە. دیارە نەک ئەو لایەنەی لەو ڕۆمانانەدا، پاڵەوانەکە لە سەرووی ئینسانەکاندا هەڵسوکەوت دەکات، بەڵکوو ئەو لایەنەی کەسایەتییەکە سەرەتا شەخسییەتێکی سادە و سروشتیی هەیە، بەڵام بە تێپەڕینی زەمان وردەوردە دەبێتە کەسایەتییەک کە شوێندانەر دەبێت و بەرپرسایەتیی گەورەی دەکەوێتە سەرشان.

شەهید فەتاح عەبدولی لە ساڵی ١٣٤٠ی هەتاوی لە گوندی "وەزنێ"ی ناوچەی سندووسی نەغەدە لە بنەماڵەیەکی زەحمەتکێشدا چاوی بە دنیای پڕ لە کوێرەوەری هەڵێنا. خوێندنی سەرەتایی و ناوەندی لە پێشدا لە زێدەکەی و دوایە لە شاری نەغەدە تەواو کرد. بە دەستپێکردنی ڕاپەڕینی پڕشکۆی نەتەوەکانی ئێران لە ساڵی ١٣٥٧، دژی ڕێژیمی پاشایەتی، فەتاح وەک زۆر لە لاوانی کوردستان پێی نایە مەیدانی سیاسەت و بڕیاری دا ژیانی لە ڕیزی تێکۆشەرانی حیزبی دێموکراتدا بۆ خەبات و تێکۆشان لەپێناوی ڕزگاریی هاونیشتمانانی لە بێ مافی و ژێرچەپۆکی و دیکتاتۆری تەرخان بکات.

فەتاح زۆر بەباشی دەیتوانی تێگەیشتن و تایبەتمەندییە شۆڕشگێڕانەکانی تێکەڵاوی کاری بەکردەوە بکات و لە ڕەوتی تێکۆشانی حیزبیدا خۆی پێ بگەیەنێت و کارامە بێت. لە یەکەم دەورەی پێگەیاندنی کادردا بەشداریی کرد و لە سەرەتای ساڵی ١٣٥٩ وەک کادرێکی هەڵسووڕ و لێوەشاوە لە ڕیزەکانی تەشکیلاتی حیزبی دێموکراتدا جێی خۆی کردەوە. ئەو لە ژیانی حیزبایەتیدا بە هەموو هەست و توانا و فیداکارییەوە تێکۆشا و بە لێهاتووییەوە پلەکانی سەرکەوتن لە ئەرکە حیزبییەکانیدا یەک لەدوای یەک بڕی و لە ماوەی ١٤ ساڵ تێکۆشانی شۆڕشگێڕانە و ئازایانە و لەخۆبردووانە لەنێو حیزبدا، زۆر بەرپرسایەتیی جۆراوجۆری وەئەستۆ گرت، کە لێهاتوویی خۆی لە بەجێگەیاندنیاندا نیشان دا.

فەتاح عەبدولی لە یەکەم کۆنفرانسی ڕێکخراوی کۆمیتە شارستانی نەغەدەدا بە ئەندامی هەیئەتی ئیجرایی نەغەدە هەڵبژێردرا و بەدوای بەشداری لە کۆنگرەی ٥ی حیزب بۆ ماوەیەک وەک بەرپرسی کۆمیتەی شارستانی نەغەدە دیاری کرا. لە کۆنگرەی ٦ی حیزب وەک ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێردرا و پاشان لە سازماندەهی تازەدا وەک بەرپرسی کۆمیتە شارستانی سنە دیاری کرا. لە کۆنگرەی ٧ی حیزبیشدا بۆوە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و بەرپرسایەتیی کۆمیتەی مەڵبەندی یەکی جنووبی کوردستان (سنە، مەریوان و کرماشان)ی کەوتە سەرشان. هەروەها ماوەیەکیش بەرپرسی کۆمیتە شارستانی سەردەشت بوو.

شەهید کاک فەتاح لە کۆنگرەکانی هەشت و نۆدا سەرلەنوێ وەک ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی هەڵدەبژێردرایەوە. ساڵی ١٣٦٨ بەدوای شەهیدبوونی دوکتور قاسملوو و کاک عەبدوڵلای قادری ئازەر، لە لایەن کۆمیتەی ناوەندیی حیزبەوە ئەرکی نوێنەرایەتیی حیزبی لە دەرەوەی وڵاتی کەوتە سەرشانی و هەتا کاتی شەهیدبوون ئەو ئەرکەی بەڕێوە برد. شەهید فەتاح عەبدولی ڕووناکبیرێکی شۆڕشگێڕ و تێکۆشەرێکی شێلگیری ڕێگای ڕزگاریی نەتەوەکەی بوو، و بە ئیمانەوە و لە بەجێگەیاندنی ئەرکی حیزبی و کارکردن لەناو خەڵکدا ماندوویی نەدەناسی. کەسێکی لەسەرەخۆ، وردبین و باوەڕبەخۆ بوو. بەهۆی تایبەتمەندییە شۆڕشگێڕانە و ئەخلاقییە بەرچاوەکانی لەنێو ڕیزکانی حیزبدا زۆر خۆشەویست بوو. شەهید فەتاح وەک کادرێکی لێوەشاوە و لێهاتوو، بە ئیمان و ورەیەکی پتەو، تێکۆشانی هەرچی زیاتری لە ڕێبازی حیزبەکەیدا هەنگاوی دەنا و تا دوا کاتەکانی ژیانی خۆی بە ئامانجە پیرۆزەکانی حیزب و نەتەوەکەی وەفادار مایەوە.

ڕۆژی ٢٦ی خەرمانانی ساڵی ١٣٧١ لە پیلانێکی تێرۆریستیدا و لەکاتێکدا کاک فەتاح عەبدولی لە هاوڕێیەتیی سکرتێری حیزب دوکتور سادق شەرەفکەندی و کاک هومایۆن ئەردەڵان سەرقاڵی جێبەجێکردنی کارە دیپلۆماسییەکانیان بوون، لەلایەن تیمێکی تێرۆریستیی کۆماری ئیسلامی لە ڕێستۆرانی "میکۆنۆس" درانە بەر دەستڕێژ شەهید بوون.

ئەگەرچی حیزبی دێموکرات بە شەهیدبوونی ئەو تێکۆشەرانە زەربەیەکی قورسی خوارد، بەڵام ڕێبوارانی ئەو ڕێبازە ڕێ‌وڕێبازی ئەوانیان بەر نەدا.

"نەغەدە ئەی بەگوڕی خوێنینم،
لانی سەربەرزی ئەوین و ژینم
قارەمانی تۆ، شەهید کرمانجی،
گیانی بەخشیوە لە ڕێی ئامانجی

عومەری سامی، حەسەن چەوساوە،
ئەی سولەیمان و شکاکی کاوە
شێری چارشێوبەسەری کوردستان،
عەلی پیرۆتی سەری سەربەستان

حیکمەتی کوردی نەبەز، مەحموودخان،
ئەی فەتاحی عەبدولی پڕ ئیمان
ئێوە کاروانی ورە و ئیمانن،
مەشخەڵی ڕوونی خەباتی مانن

ئێوە شێرانی گەلی بێ خەوشن،
لە دڵی مێژوو چ جوان دەدرەوشێن"

٢٦ی سەرماوەز؛ ڕۆژی پێشمەرگە

(خوێندنەوەی مێژوویی، کۆمەڵایەتی و کولتووریی ڕەمزێک لە کوردستان)

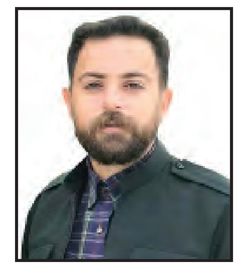

زانیار حوسێنی

(بەشی سێهەم: نسکۆی حکوومەتی کۆماری کوردستان (١٣٢٥)

حکوومەتی کۆماری کوردستان لە زستانی ساڵی ١٣٢٥ی هەتاویدا تووشی نسکۆ هات؛ هۆکارەکانی ئەم نسکۆیەش بریتی بوون لە:

ئا/ گوشاری سەربازی لە لایەن دەسەڵاتی ناوەندی: سپای ئێران بە پشتیوانیی ناڕاستەوخۆی هێزە بیانییەکان، هێرشی بەرفراوانی بۆ سەر ناوەندەکانی کۆماری کوردستان ئەنجام دا.

ب/ لاوازیی پشتیوانیی نێودەوڵەتی: بەپێچەوانەی باشووری کوردستان/کوردستانی عێراق، حکوومەتی کۆماری کوردستان لە ئێران، پشتیوانیی سیاسی و دارایی دەرەکیی لێ نەکرا.

ج/ گرژییە نێوخۆییەکان: ناکۆکیی نێوان سەرکردە نێوخۆییەکان و یەکنەگرتنی تەواوەتیی هێزی پێشمەرگە، توانای خۆڕاگریی کەم کردەوە.

د/ پێشگرتن لە کارەسات: کابینەی حکوومەتی کۆماری کوردستان ڕێگای لێبوردەیی و ئاشتیی گرتەبەر بۆ ئەوەی ڕێگریی لە تاوان و چەوساندنەوەی زیاتری گەلی کورد لە لایەن سپا و جەندرمەی ڕێژیمی مەرکەزییەوە بکات؛ هەرچەندە مێژوو سەرەڕای ئەم بارودۆخانە، شایەتحاڵی تاوانەکانی هێزەکانی ناوەندگەرایە.

لە ئەنجامدا کۆماری کوردستان لە ئێران ناچار بوو لە ماوەی کەمتر لە ساڵێکدا ئەزموونی حوکمڕانیی جەماوەریی نەتەوەی کورد ڕابگرێت و زۆرێک لە پێشمەرگە ناچار بوون ڕوو لە ناوچە شاخاوییەکان و گوندە دوورەدەستەکان بکەن.

پێکهاتنی بەرخۆدانی نافەرمی

دوای ڕاگیرانی ئەزموونی حکوومەتی کۆماری کوردستان، پێشمەرگە چیتر لە شێوەی حکوومەتی فەرمیدا چالاکیی نەدەکرد، بەڵکوو بوو بە هێزێکی خۆڕاگریی نافەرمی و پێکهاتەیی. ئەم قۆناغە ئەم تایبەتمەندییانەی هەبوو:

ئا/ ئۆپەراسیۆنی پارتیزانی و پەرشوبڵاو: پێشمەرگە بە شێوەی گرووپی بچووک و سەربەخۆ لە ناوچە شاخاوییەکان چالاکیی دەکرد.

ب/ پەیوەندییەکی نزیک لەگەڵ کۆمەڵگە: پشتیوانیی دانیشتووانی ناوچەکە و تۆڕەکانی خێڵەکی و گوندەکان هۆکارێک بوو بۆ مانەوە و شەرعییەتیان.

ج/ دوو ڕۆڵی کۆمەڵایەتی: پێشمەرگە جگە لە چالاکیی سەربازی، بە چاودێریی کۆمەڵایەتی و چارەسەرکەری ناکۆکییە نێوخۆییەکان ناسرابوو.

ئەم قۆناغە دەریخست کە پێشمەرگە زیاتر لە هێزێکی سەربازی، دامەزراوەیەکی کۆمەڵایەتی و ئەخلاقیش بووە کە لە لایەن خەڵکەوە قبووڵ کراوە و شەرعییەتی لە بنکەیەکی کۆمەڵایەتیی بەهێزەوە سەرچاوەی گرتووە.

ڕۆڵی ئەخلاقی و کۆمەڵایەتیی پێشمەرگە

لەم ماوەیەدا پێشمەرگە ڕۆڵێکی بەرچاوی هەبوو لە دامەزراندنی نەزمی کۆمەڵایەتی و پاراستنی بەها ئەخلاقییەکانی کۆمەڵگە بەهۆی نەبوونی ئامادەیی کاریگەرانەی حکوومەتی ناوەندی؛ لە ڕاستیدا لە مێشکی گشتیدا پێشمەرگە بەرگریکاری گەل بوو، نەک جەنگاوەرێکی دابڕاو لە کۆمەڵگە. هەندێک لەو شتانەی کە پێشمەرگە لەم ماوەیەدا وەک ئەرکی خۆی ئەنجامی دەدا:

- نێوەندگیری لە نێوان عەشیرەتەکاندا: چارەسەرکردنی ناکۆکی و کەمکردنەوەی گرژییە نێوخۆییەکان.
- ڕێگریکردن لە شەڕی خوێنی خێڵەکان.
- هاندانی گەنجان بۆ هۆشیاریی سیاسی.
- قسەکردن لەگەڵ خەڵک سەبارەت بە ماف، دادپەروەری، خۆسەپێنی و ئۆتۆنۆمی.
- بەرگریکردن لە زمان، جلوبەرگ و ڕێوڕەسمی کولتووریی کوردەواری.
- بەخشینی هەستی شانازی و شکۆ بە خەڵک کە دەبینرێن و ڕێزیان لێ دەگیرێت.
- پابەندبوون بە شەرەف، ڕاستگۆیی و دڵسۆزی بۆ حکوومەتی کۆماری کوردستان و سوێندەکانیان.

ماوەی ساڵانی ١٣٢٥-١٣٤١ نموونەی بەرخۆدانی ڕۆژانەیە؛ پێشمەرگە بە ژیان لە ناخی کۆمەڵگە، پاراستنی مرۆڤەکان و کەڵک وەرگرتن لە تۆڕە نێوخۆییەکان توانی:

١. شەرعییەتی ئەخلاقی و کۆمەڵایەتیی خۆیان بپارێزن.
٢. تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بەهێزتر بکەن.
٣. مانەوەی ڕێکخراوەکەیان بەبێ پشتیوانیی دەرەکی مسۆگەر بکەن.

هەروەها پێشمەرگە بە ئەنجامدانی خزمەتگوزاریی مرۆیی و چارەسەرکردنی کێشە نێوخۆییەکان، سەرمایەی کۆمەڵایەتیی خۆیان زیاد کرد، ئەمەش بووە هۆی زیاتربوونی متمانەی کۆمەڵگە پێیان.

ئەزموونی مێژوویی و چەسپاندنی شوناس

ئەم قۆناغە شوناسی بەکۆمەڵی پێشمەرگەی چەسپاند. سەرەڕای ڕاگیرانی ئەزموونی کۆماری کوردستان، یادەوەری و چیرۆکەکانی بەرخۆدانی پێشمەرگە لە فەرهەنگی زارەکی، گۆرانی و گێڕانەوەی نێوخۆییدا پارێزراو بوون. خەڵک پێشمەرگەی نەک هەر وەک شەڕڤان دەبینی، بەڵکوو وەک هێمای ئەخلاق و ئازایەتیی کۆمەڵگەش دەبینی؛ ئەم قۆناغە دەریخست کە پێشمەرگە دەتوانێت ببێتە هێزێکی سەقامگیر، بەردەوام و شەرعی بەبێ دامەزراوەیەکی دەوڵەتی، بەڵام بە پشتیوانیی کۆمەڵگە.

دارشتنەوەی ڕێکخستن و گۆڕینی پێکهاتەیی پێشمەرگە

پاشخانەکان بۆ دارشتنەوەی دووپاتەی کوردستانی ئێران لە دەیەی ١٣٤٠ی هەتاویدا لەگەڵ پێشهاتە سیاسییە نێوخۆیی و ناوچەییەکان بەرەوڕوو بوو. حیزبی دێموکراتی کوردستان دوای ڕاگیرانی ئەزموونی کۆماری کوردستان و بەرخۆدانی نافەرمیی پێشمەرگە، هەوڵی ڕێکخستنەوەی پێکهاتەی خۆی و ڕێکخستنی چالاکییە سیاسی و سەربازییەکانی پێشمەرگەی دا. ئەم خۆڕێکخستنەوەیە بەم ئامانجانە ئەنجام درا:

ئا/ دروستکردنی ڕێکخراوێکی سەربازیی یەکگرتووتر بە پلەبەندییەکی ڕوون و ڕاهێنانی ڕێکوپێک.

ب/ بەهێزترکردنی شەرعییەتی کۆمەڵایەتیی پێشمەرگە لە کۆمەڵگەی نێوخۆییدا.

ج/ دیاریکردنی ڕۆڵی سیاسیی پێشمەرگە لە چالاکییەکانی حیزب و کارلێککردن لەگەڵ ڕێژیمی ناوەند.

د/ پەرەپێدانی تۆڕە نێوخۆیی و سنوورییەکان بۆ پاراستنی ناوچەکانی کوردستان.

ڕێکخستنەوەی نوێی حیزبی دێموکرات

لەو ماوەیەدا حیزبی دێموکراتی کوردستان هەوڵی ڕێکخستنەوەی دامەزراوەی پێشمەرگەی لە شێوەی ڕێکخراوێکی سەربازی - سیاسی مۆدێرندادا. ڕێوشوێنە سەرەکییەکان بریتی بوون لە:

- دابەشکردنی ناوچەکانی ئۆپەراسیۆن: ناوچە جیاجیاکانی کوردستان بەپێی گرنگی و ژمارەی دانیشتوان بەسەر بەشی بچووکتردا دابەشکران و هەریەکەیان فەرماندەی تایبەتی خۆیان هەبوو.
- ڕاهێنانی سەربازیی پیشەیی: خولی ڕاهێنانی کورتخایەن و درێژخایەن بۆ پێشمەرگە دارێژرابوو، لەوانە تاکتیکی پارتیزانی و ڕاهێنانی چەک و لێهاتوویی لە شەڕی شاخ.
- پێکهاتەی فەرماندەیی پۆلێنکراو: پێشمەرگە بۆ زیادکردنی هەماهەنگی و لێپرسینەوە لە پلە نزمەکانەوە تا فەرماندەی نێوخۆیی و ناوچەیی ڕێکخرابوو.

ئەم دارشتنەوەیە ڕێگەی بە پێشمەرگە دا کە توانای ئۆپەراسیۆنی خۆی زیاد و ئامادەی بکات بۆ وڵامدانەوەی گوشارە سەربازییەکانی ڕێژیمی پەهلەوی و هەڕەشە ناوچەییەکان.

گۆڕینی ڕۆڵی کۆمەڵایەتی و سیاسیی پێشمەرگە

دارشتنەوەی ڕێکخراوەیی پێشمەرگە وەک دامەزراوەیەکی کۆمەڵایەتی - سیاسی، ڕێگەی زیاتری بە ڕۆڵی ئەوان دا و جیا لە هێزێکی سەربازی بەردەوام بێت و زیاتر پەرە بە ڕۆڵ و دەوری خۆی بدات.

ئا/ پاراستنی ئاسایشی نێوخۆ: پێشمەرگە بەردەوام بوو لە پاراستنی گوندەکان، ڕێڕەوی بازرگانی و ناوچە سنوورییەکان.

ب/ نێوەندگیریی کۆمەڵایەتی و سیاسی: پێشمەرگە ڕۆڵی نێوەندگیری لە نێوان خەڵک و داواکارییەکانیان و هەندێکجاریش بابەتی کۆمەڵایەتی بینی.

ج/ سیمبولی ئەخلاقی و کولتووری: پێشمەرگە بە نوێنەری حیزب ناسرابوو، هەڵگری بەهای کۆمەڵایەتی و ئەخلاقی بوو.

ئەم دووانەیی ڕۆڵە، ڕێگەی بە پێشمەرگە دا کە شەرعییەتی خۆی لە هەردوو گۆڕەپانی سەربازی و کۆمەڵایەتیدا بپارێزێت.

چالاکیی سەربازی و سیاسی

لە نیوەی دووەمی دەیەی ١٣٤٠ی هەتاویدا، پێشمەرگە چەندین ئۆپەراسیۆنی تایبەت و ئامانجدار لەدژی هێزەکانی ڕێژیمی پەهلەوی ئەنجام دا. ئەم ئۆپەراسیۆنانە زۆرجار بە ئامانجی بەرگریکردن لە ناوچەکانی ژێر کاریگەری، پشتیوانیی کۆمەڵگەی نێوخۆیی و هەبوونیان لە کوردستان بوو؛ ئەم جۆرە کردەوانەش بەهۆی زیادبوونی بەرچاوی داواکارییە جەماوەرییەکان بوو لەسەر پێشمەرگە. لەو ماوەیەدا و لەسەر ئاستی سیاسی، پێشمەرگە یارمەتیی حیزبی دێموکراتی دا بۆ ئەوەی:

- پەیوەندییە نێوخۆییەکان سەقامگیر بکات.
- تۆڕە حیزبییەکان پتەوتر بکات.
- دەرئەنجامەکانی فشارەکانی دەسەڵاتی ناوەندی ئیدارە بکات.

بەم شێوەیە پێشمەرگە جگە لە جێگە و پێگەی کۆمەڵایەتی، بوو بە دامەزراوەیەکی سەقامگیرکەری کۆمەڵایەتیش.

پرۆژەی ناسنامەی بەکۆمەڵ و ڕەمزی

لەم قۆناغەدا، پێشمەرگە جگە لە ڕۆڵی سەربازی، وەک ڕەمزی شوناسی بەکۆمەڵی کوردیش خزمەتی کرد. خەڵکی ناوچەکە، پێشمەرگەیان بە نوێنەری کۆمەڵگە و بەها ئەخلاقییەکان دەزانی و چیرۆک و گۆرانییەکانی بەرخۆدانی پێشمەرگە لەم دەیەیەدا زیاتر جێگیر بوون. ئەم هێماسازییە بوو بەهۆی مسۆگەرکرانی ڕۆڵی پێشمەرگە لە ئاستی ناوچەکەدا و تەنانەت لە بەرانبەر فشاری لەڕادەبەدەری سەربازی و سیاسیشدا، شەرعییەتی پێشمەرگە بپارێزرێت و ڕۆڵی ئەوان لە یادەوەریی بەکۆمەڵیی خەڵکدا بەهێزتر ببێت. ڕێکخستنەوەی پێشمەرگە لە ساڵانی دەیەی ١٣٤٠ی هەتاویدا، نموونەی ئیدارەکردنی سەرچاوە کۆمەڵایەتی و سەربازییەکانە. چارلز تیلی پێی وایە ئەو بزووتنەوانەی کە:

١. سوودمەندن لە سەرمایەی کۆمەڵایەتیی نێوخۆیی.
٢. شەرعییەتی ئەخلاقی.
٣. تێکەڵاوی لەگەڵ کۆمەڵگە.

تواناییی بەردەوامیی زیاتریان دەبێت و پێشمەرگەش ڕێک ئەو تایبەتمەندییانەی هەبوو. بێ پشتبەستن بە زلهێزە دەرەکییەکان و تەنیا پشتبەستن بە سەرچاوە نیشتمانییەکانی کوردستان، توانیان لە یەک کاتدا تۆڕە نێوخۆییەکانیان، شەرعییەتی کۆمەڵایەتی و توانای ئۆپەراسیۆنی خۆیان بەهێزتر بکەن.

وێـــــستگە

بووکەڵەی گوێڕایەڵ

ئاسۆ مینبەری

لە ڕۆژانی ڕابردوودا بڵاوبوونەوەی بەرنامەیەک لە کاناڵی "افق"ی ڕێژیم کاردانەوەی زۆری بەدوای خۆیدا هێنا. پێشکەشکارێکی حکوومەتی بە پرسیارێک و چوار بژاردەی بەردەم بێڕێزیی بە شەهیدانی نارەزایەتییەکانی ئەم دواییانە لە ئێران کرد و لەوپەڕی بێشەرمیدا خوێنی ڕژاوی خەڵکی ئازادیخوازی کردە هەوێنی گاڵتەجارییەک کە تەنیا شیاوی دەزگای پڕوپاگەندە و چەواشەکاریی ڕێژیمە.

ئەمە بوو بە بیانوویەک کە ئاوڕێک بدەینەوە لەو بەناو ژنانەش کە لە میدیای داگیرکەردا ڕۆڵ دەگێڕن و بە ڕانت و پێداهەڵگوتن چوونەتە خزمەت ئەم دەزگایەوە کە باڵێکی گرینگ لە پەرەدان بە ئیدئۆلۆژیی ڕێژیم و ئامرازێکی دیار لە شەڕی ڕەوانی و سەرکوتە. دەزگایەک کە ڕاستەوخۆ لەژێر چاوەدێریی خامنەییدایە و زمانحاڵی ڕێژیمێکە کە جگە لە سەرکوت و کوشتوبڕ، جگە لە سانسۆر و بڵاوکردنەوەی درۆ و چەواشەکردنی ڕاستییەکان هیچ شتێکی دیکەی پێ نەبووە.

زۆرن ئەو ژنانەی کە بە بیانووی دابینکردنی پارووە نانێک دەچنە ژێر سێبەری ئەم دەزگا زەبەلاحەوە و ئەبن بە بەشێک لە باسکی سەرکوت و پڕوپاگەندەی ڕێژیم، بەڵام ژمارەیەکیان هەن کە ئیتر سنوورەکانی خۆشخزمەتییان تێپەڕاندووە و لەوپەڕی ڕووهەڵماڵراوی و بێشەرمیدا، لە بەرانبەر خەڵکدا ڕاوەستاون و بەرگری لە ڕێژیمێک دەکەن کە لە کۆتاییەکەی نزیک بووەتەوە. دوو کەس لەو بەناو ژنانە کە لەم وتارەدا ئەمەوێ باسیان بکەم، ساڵانێکی زۆرە لە میدیاکانی ڕێژیمدا خەریکی خۆشخزمەتین و ئەوەی بۆیان کرابێ بۆ پارە کردوویانە، تەنانەت ئەگەر فرۆشتین کەرامەت و مرۆڤایەتیش بووبێ!

لە دوای هەڵگیرسانی شۆڕشی ژینا و سەرکوتی خەڵک لەلایەن ڕێژیمەوە، ژیلا سادقی یەکێک لە بەپێشینەترین پێشکەشکارە حکوومەتییەکان، بە بەرنامەیەکەوە بە ناوی "خط قرمز" هاتەوە سەر شاشەکان، ئەوەی کە لەم بەرنامەیەدا زیاتر سەرنجی خەڵکی ڕاکێشا نەک نێوەڕۆک و قسەی ئەم پێشکەشکارە بەڵکوو، شێوەی جلوبەرگەکەی بوو! ژیلا سادقی بەپێچەوانەی هەڵسوکەوتی باوی دەنگوڕەنگی ڕێژیم کە هەمیشە ڕەشپۆشیی بەسەر پێشکەشکارەکانیدا دەسەپاند و میدیایەک بووە کە هیچ نیشانەیەک لە خۆشی و ژیان و ڕووناکایی تێدا بەدی نەکراوە، ئەم ژنەی وەک بووکەڵەیەکی گوێڕایەڵ بە دوو مەبەست هێنایە سەر شاشە، یەکەم بەدرۆخستنەوەی چەقبەستوویی کۆماری ئیسلامی لەباری پۆششەوە ئەویش ڕێک دوای قەتڵی حکوومەتیی ژینا ئەمینی لەلایەن گەشتی ئێرشادەوە و دووهەم ڕاکێشانی نەوەی Z بۆ لای میدیای چەواشەکاری ڕێژیم! پێشکەشکارێک کە هەموو وزە و توانای خۆی خستووەتە کار تاکوو بە زمانی زبر و دوور لە پرەنسیپ، خەڵکی ناڕازیی سەر شەقامەکان بداتە بەر ڕەخنە و بڵێ خامنەیی تاوانباری ئەم دۆخە نییە و لەلایەکی ترەوە وڵاتانی زلهێزی وەک ئەمریکا بە دوژمن و هاندەری خەڵک بۆ ناڕەزایەتی ناو ببات لەکاتێکدا کە خۆی هاووڵاتیی وڵاتی ئەمریکایە!

ئەوەی کە ژیلا سادقی تا چەند لەم بەرنامەیەدا توانیویەتی لەمبارەوە خۆشخزمەتی بە ئیدئۆلۆژیی داسەپاوی ڕێژیم بکات، باسێکی دیکەیە بەڵام زەقبوونەوەی ئەم پێشکەشکارە و بوونی بە سووژە بابەتێکی دیکەیە. لە زۆر ڤیدیۆدا باسی لێ کرا کە خودی ئەم پێشکەشکارە کە بەو جلوبەرگەوە لە میدیادا دەردەکەوێ و چەواشەی ڕاستییەکان دەکات، لە ژیانی ئاسایی خۆیدا لە ئەمریکا لەوپەڕی ئازادیی پۆشین‌دایە و کە دێتەوە نێو ئەو جوغرافیایەی کە ئێرانی پێ دەگوترێت، کەسێکی دیکەیە. پرسێک کە ژینا ئەمینی بە هۆیەوە بوو بە قوربانی و بە سەدان هاووڵاتیی دیکەش شەهید و بریندار کران تاکوو کۆماری ئیسلامی بیسەلمێنێ کە لە قەتڵی ژینادا دەستی نەبووە! ئەم ژنە وەک یەکێک لە مۆرە دیارە حکوومەتییەکان زۆر جار سۆشیاڵ میدیای بە خۆیەوە خەریک کردووە کە ئەمەش بێگومان لە چوارچێوەی پرۆژەکانی ڕێژیم بۆ خافڵکردنی خەڵک لە ڕاستییەکانە. لە یەکێک لەو ڤیدیۆیانەدا کە هی ئەم دواییانەیە هێرش دەکاتە سەر دێکۆمێنتارێک لەسەر ژیانی تەرانە عەلیدووستی، ئەکتەری ئێرانی کە بە نووسینی دروشمی ژن، ژیان، ئازادی بە زمانی کوردی پشتیوانیی لە شۆڕشی ژینا کرد و ماوەیەکیش لە بەندیخانەکانی کۆماری ئیسلامیدا بوو. (هەڵبەت باسکردن لەو دێکۆمێنتارە لە چوارچێوەی ئەم وتارەدا ناگونجێ و نووسەری ئەم وتارە لەسەر ئەو دێکۆمێنتارە خوێندنەوەی تایبەتی خۆی هەیە) .

یەکێکی دیکە لەو پێشکەشکارە حکوومەتییانە ئێلمیرا شەریفی‌موقەدەمە کە ساڵانێکی زۆرە لە میدیای ڕێژیمدا خەریکی خۆشخزمەتییە و لەم دواییانەدا ڕوو لەو ئێرانییانەی کە پەڕیوەی دەرەوە بوون دەڵێن: "ژمارەیەک کەمتیار و گورگ کە لەودیوی سنوورن، تا شتێک دەبێ دەڵێن بەڵێ ئێمە پشتیوانی دەکەین و وەرنە مەیدان... ، پرس پرسی نێوخۆیی وڵاتە و خۆمان چارەسەری دەکەین و پێوەندیی بە ئێوەوە نییە" کە ئەمەش کاردانەوەی زۆری بەدواوە بوو و لە زۆر گرتەی ڤیدیۆییدا ڕەخنەی لێ گیرا

ئاکاری ئەم پێشکەشکارانە لە میدیاکانی ڕێژیم، نیشانەی ئاخرین بەرگرییەکانی ڕێژیمێک لە خۆیە کە دەزانێ گەیشتووەتە کۆتایی! ئەمانە تەنیا نموونەگەلێکن و بێگومان پێشکەشکاری لەم چەشنە لە میدیاکانی پارێزگاکان و بەتایبەت لە پارێزگاکانی کوردستانیشدا زۆرن؛ ئەوانەی کە گۆمی خوێنی کوردستان نابینن و تەنیا بیر لە پارەی گیرفانیان دەکەنەوە، دەبێ بیر لەوە بکەنەوە کە ڕۆژێک لە ڕۆژان لە بەردەم دادگایەکی دادپەروەردا دەبێ وڵامدەر بن .

شیتەڵکاریی شێعری "هەزار ساڵە"ی قاسم موئەیەدزادە (هەڵۆ) لە ڕوانگەی ئەدەبی بەرگری و هەندێک بۆچوونی دیاری ئەدەبییەوە

هێمن مەردانی

سەرەتا

مامۆستا هەڵۆ (قاسم موئەیەدزادە) و جەلال مەلەکشا، عەزیز ئاڵی، ڕەحیم لوقمانی و محەممەساڵح سووزەنی و... بە شاعیرانی بەرەی یەکەمی شێعری نوێی کوردیی ڕۆژهەڵاتی کوردستان دادەنرێن. شاعیرانی بەرەی یەکەمی شێعری نوێی کوردی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە فۆرمی نیمایی تێ پەڕین و دواجار وازیان لێ هێنا و گەڕانەوە سەر کێشی خۆماڵیی کوردی. پێ بە پێی ئەم ئاڵوگۆڕانە، ڕەوتەکانی شێعری کوردی (بە تایبەت باشووری کوردستان) و فارسیش کاریگەرییان دانا لەسەر ئەو کۆمەڵە شاعیرە. لە وەها بارودۆخێکدا بوو کە توانیان شوناسێکی ئەدەبیی مۆدێرن چێ بکەن لە پانتاییی شێعری کوردی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا. هاوکات کاریگەریی شێواز و ڕەوتی شێعری شاعیرانی کوردستانی باشوور بۆ وێنە عەبدوڵڵا پەشێو و شێرکۆ بێکەس دەنگدانەوە و ڕەنگدانەوەیان هەبووە. بەناوبانگترین و شوێندانەرترینی ئەو شاعیرانە بریتی بوون لە: مامۆستا هەڵۆ و جەلالی مەلەکشا. ئەمان، هەر کامیان بە لەحن و شێوازی زمانیی تایبەتیی خۆیان دەیاننووسی. هەڵۆ و جەلال بە گەڕانەوە بۆ سەر کێشی ڕەسەنی خۆماڵی و کەلکوەرگرتن لە ئەزموونی شێعری پەشێو و بێکەس، دواجار توانیان ستایل و ڕێبازی تایبەتیی خۆیان چێ بکەن.

شێعری "هەزار ساڵە"

ئەو شێعرە کە ساڵی ١٣٧٧ لە لایەن مامۆستا هەڵۆوە هۆنراوەتەوە، یەکێک لە دیارترین و بەرچاوترین نموونە شێعرییەکانی بەرگری لە ئەدەبی هاوچەرخی کوردییە. ئەو بە بەکارکردنی دووپاتبوونەوەی دارشتخوازانە، خوازە و زمانی هێمایی، چەمکی ڕەنجی مێژوویی و خۆڕاگریی فەرهەنگی لە چوارچێوەیەکی جوانیناسانەدا دەردەبڕێت. لەم توێژینەوەیەدا بە کەلکوەرگرتن لە ڕوانگە و تیۆرییەکانی ئێلیۆت، ویلیامز، بارت، دریدا، لۆرکا و وایلد ئەوە نیشان دەدەین کە چۆن شێعری مامۆستا هەڵۆ بە لێکگرێدانەوەی ڕەنجی تاکەکەسی و یادەوەریی گشتی، مێژوو و زەمەن، واز لە شێوازی هێڵی و ڕاستەڕێ دەهێنێت و دەیکاتە گەڕیان و بازنەیەک لە هەست و سۆز و بەردەوامی. شێعرەکە لە بەستێنی سیاسی و فەرهەنگیی ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا بیچمی گرتووە؛ پانتایی و ڕووبەرێک کە تێیدا زمانی شاعیرانە دەبێتە پەناگەی خۆڕاگری و خەبات. هەڵۆ بە بەکارکردنی هێما و وێنە فرەچینەکان، دونیایەک چێ دەکات کە تێیدا خەم و جوانی، زەبروزەنگ و نەرمونیانی، تاکەکەس و مێژوو تێک دەئاڵێن. شێعرەکە ساڵی ١٣٧٨ لە دیوانی کۆمەڵە شێعرەکانی شاعیردا بە ناوی "برووسکە" چاپ و بڵاو بووەتەوە، دەنگدانەوەی بەردەوامیی ڕەنج و مەینەتیی نەتەوەیی و هەوڵدانە بۆ ڕزگاری لە ڕێی زمانەوە. ئەدەبی بەرگری لە مانا ئەمڕۆییەکەیدا، نەک هەر وەک کردەوەیەکی سیاسی، بەڵکوو ڕەنگدانەوەی جوانیناسیشە لە هەمبەر فشار و پەستانی مێژوویی. هەروەک چۆن جۆرج لوکاچ پێداگری لەسەر "بەرپرسیارێتیی جوانیناسی" لەناو بەرهەمە ئەدەبییەکاندا دەکاتەوە، هەڵۆش نیشان دەدات کە چۆن فۆرم و شکڵی هونەری دەتوانێت هەڵگری ڕاستییە کۆمەڵایەتییەکان بێت. لەو شێعرەدا، فۆرم و نێوەڕۆک لێک جیا نین؛ هەر وشەیەک دارشتێکە لە ڕەنج و بەشمەینەتیی مێژوویی و هیوا و ئومێدی مرۆڤانە.

دووپاتەیی و زەمەن لە شێعری مامۆستا هەڵۆدا

دووپاتبوونەوەی واتای "هەزار ساڵە" چەق و تەوەری سەرەکیی شێعرەکە پێک دەهێنێت. ئەم دووپاتبوونەوەیە، زەمەن لە ڕاستەڕێ و هێڵیبوون ڕزگار دەکات و دەیکاتە گەڕیان و بازنەیەک لە خەم و بەردەوامی. شاعیر لە ڕێی ئەم دارشتەیەوە، ئەزموونی تاکەکەسیی خۆی دەبەستێتەوە بە یادەوەریی گشتی. بە قسەی ئێلیۆت (١٩٢١)، شاعیری ئەمڕۆیی دەنگ و سەدای ڕابردوو لە کات و ساتی هەنووکەییدا زیندوو دەکاتەوە و دەیژیێنێتەوە. مامۆستا هەڵۆش لەو ڕێبازەدا، ڕەنج و ژانی تاکەکەس بە شێوازێکی زیندوو دەبەستێتەوە بە زام و برینی مێژوویی. لەم هەڵبەستەدا، واتای "هەزار ساڵە کۆرپەی خەمێک لە جۆلانەی هەناسەمدا ڕادەژێنم"، جۆلانە هێمای ژیانە و کۆرپەی خەمیش زمانحاڵی گواستنەوەی خەم و ژانە لە وەچەیەکەوە بۆ وەچەیەکی تر. ئەوە هەر هەمان "دارشت و پێکهاتەی هەست و سۆز"ی ڕیمۆند ویلیامزە (١٩٧٧)، هەستی بەکۆمەڵ و مێژوویی کە لەناو توێژاڵ و چینەکانی نەتەوەیەکدا جێپێی خۆی داکوتاوە و سەقامگیر بووە. لە دەلاقەی فەلسەفییەوە، توخمی دووپاتەیی لەم شێعرەدا نەک بە تەنیا تەکنیکێکی زمانی، بەڵکوو جۆرێک لە جۆرەکانیش داب و ڕەسمی وەبیرهێنانەوەیە. شاعیر بە دووپاتکردنەوەی بەردەوام، خەم و ژان گرێ دەداتەوە بە یادەوەریی گشتی و ناهێڵێت تۆز و خۆڵی نەمان و فەرامۆشیی مێژوویی لەو ناوەدا بباریێت. لەو چەشنە دووپاتانەدا، زەمەن دەبێتە ئەزموونێکی ڕۆحی و شاعیرانە، هەروەک چۆن ئێلیۆت دەڵێت "هەنووکە و ڕابردوو لە زەمەنی داهاتوودا تێکەڵ بە یەکتر دەبن و دەبن بە یەک شت.

زمان، خوازە و دوولایەنیی هەست و سۆز

زمانی شێعری هەڵۆ دارماڵی نەرمونیانی و برین و زامە. بڕوانن چۆن مەعشووق وەسف دەکات.

...هۆ ناسکتر لە پەڕی گوڵ
بێخەوشتر لە شووشەی بێگەردی شەونم

بەڵام، شاعیر دوای ئەمە، خێرا و بەپەلە، دەڵێ:

بێئازارتر لە پەپوولە
خەمی تۆ هەڵبەستێکی ترە
گۆرانیی گڕەی ئاگرە
قاسپەی خنکاندنی کەو و
گمەی سووتانی کۆترە...

ئەم بەرانبەرکێیەی نێوان نەرمونیانی و توندوتیژی، دەنگدانەوەیەکە لە دوولایەنی و دووفاقیی ئەزموونی مرۆڤ لە جیهانی هاوچەرخدا. لەو بارەیەوە شەفیعیی کەدکەنی (٢٠٠٥)، لای وایە ئەم دژوازی و پارادۆکسە بەشێکە لە مۆسیقای ناوەوەی شێعر؛ شوێنێک کە تێیدا هەست و سۆز و ئاوەز دەستەودامێنی یەکتر دەبن. لە شێعری مامۆستا هەڵۆدا، خوازەکان بەتەنیا ئامێر و کەرەستەی جوانیناسی نین، بەڵکوو شێوازێکن لە مانەوە و خۆڕاگری. ڕۆلان بارت (١٩٧٠)، پێی وایە شێعر "جەستەی هەست و سۆز"ە؛ لەم شێعرەشدا، واژە و وشەکان دەبن بە بوونەوەری گیانلەبەر و زیندوو کە ڕەنج و ژان دەکێشن و دەیچێژن. جیا لەمە، زمانی هەڵۆ، جۆرێک وشیاری و ئاگاییی مێژووییش دەگوازێتەوە. لە ناواخنی هەر وێنەیەکدا، ڕەنگدانەوە و پەنگدانەوەی زمانی دایکی و زگماکی دەبینرێت و دەبیسترێت. زمانی کوردی لە شێعرەکانی ئەودا بەس ئامێری دەربڕین و گەیاندن نیە، بەڵکوو خۆی پانتایی و گۆڕەپانی خۆڕاگری و بەربەرەکانییە. لەو مانایەدا، شێعری "هەزار ساڵە"، بە وتەی ئۆسکار وایڵد، توخمی جوانیناسی دەکات بە ئامێری حەقیقەت و ڕاستی: ڕاستییەک کە لە دنیای سەرکوتکەردا تەنیا دەکرێت لە ڕێی خوازە و وێنەوە دەرببڕدرێت و بگوازرێتەوە.

دارشتن و فۆرم بە واتای بەربەرەکانی

دووپاتەیی لە سەرەتای بەندەکان، ڕیتم و ئاهەنگێکی پاڕانەوەیی و مێژوویی دەخولقێنێت. هەر جارێک شاعیر دەڵێت "هەزار ساڵە"، تەنیا زەمەن دووپات نابێتەوە، بەڵکوو هەمدیسان زەمەن لە دایک دەبێتەوە و سەرلەنوێ چێ دەبێتەوە. لەو ڕەوتەدا، شێعر، حافیزە و خەیاڵدانێکی زمانییە کە لە هەمبەر فەرامۆشی و لەناوچووندا خۆڕاگری و بەربەرەکانی دەکات. وێنەکانی "لووتکە"، "گێژاو" و "مەلەوان"، هەموویان خوازەن بۆ بیر و زەینی شاعیر و پەیوەندیی ئەو لەگەڵ مێژوودا. ئەو لە لایەکەوە کاپتانی ڕەنج و ژانی خۆیەتی و لەولاشەوە خنکاوە لە گێژاوی ڕەنج و ژانی بەکۆمەڵدا؛ هەم ڕێنوێنە و هەمیش یەخسیر و دیل. بە بۆچوونی لاکان، ئەو دەمەتەقێیە لەگەڵ خۆیدا، بە جۆرێک ڕەوانناسیی زمانیشە؛ چونکە نابەئاگاییی مێژوویی لە چین و توێژەکانی واژەکاندا سەر دەردێنن و دەنگیان بەرز دەکەنەوە. لە ڕوانگەی مۆسیقاییشەوە، شێعری مامۆستا هەڵۆ، ڕیتمێکە کە وەبیرهێنەرەوەی ئاهەنگ و سرووودە حەماسییەکان و شیننامەکانی کوردییە. ئەم ڕیتمە بەردەوامیی فەرهەنگی دەنوێنێت و هاوکاتیش، زمان ساف و ڕەوان دەکات. فۆرم و چوارچێوەی شێعر، هەروەک ئاهەنگێکی هەڵواسراو لە نێوان هیوا و ئومێد و ڕەنج و ژان لە گەڕدایە؛ فۆرمێک کە لە هەناوی خۆیدا هەڵگری چەمکی بەردەوامییە. شێعری مامۆستا هەڵۆ لە بەستێنی شێعری نوێی کوردی و فارسیدا شێعری مامۆستا هەڵۆ لە درێژەی ڕەوتی شێعری نوێی کوردی و فارسیدایە؛ شێعرێکە لە نێوان تاکەکەس و کۆمەڵگەدا. هەروەک فرووغ فەرڕوخزاد و سیمین بێهبەهانی، ئەو لە ئاستی ڕەنج و مەینەتیی تاکەکەسییەوە دەگاتە ئەزموونی گشتی. یاحەقی (١٩٩٩)، لای وایە کە شێعری هەرمان و بەردەوام ئەو شێعرەیە کە ئەزموونی تاکەکەسی تا ئاسۆی گشتی و بەکۆمەڵ پەرەی پێ دەدات؛ و شێعری هەڵۆش خاوەنی ئەم خەسڵەتەیە. لە ڕوانگەی بەراهەنی (٢٠٠٠) دا، شێعری مۆدێرن ئەو کاتە ڕەسەنە کە فۆرم ببێت بە مانا و ناواخن. لە شێعری "هەزار ساڵە"شدا، فۆرمی دووپاتەیی و مۆسیقای ناوەوەی شێعر بۆ خۆی مانای خۆڕاگری و بەربەرەکانییە. شاعیر کەلک لە نەرمونیانیی واژە و وشەکان وەردەگرێت بۆ هەڵگرتنی باری قورسی ڕەنج و ژان، تاکوو بەمجۆرە خەم و ژان لە ئاستی دروشمەوە بۆ ئاستی فۆرم بەرز بکاتەوە. دەکرێت ئەوەش بگوترێت لە هۆنینەوەی ئەو شێعرەدا مامۆستا هەڵۆ کاریگەریی شێعری مامۆستا عەبدوڵڵا پەشێویشی بە سەرییەوە دیار و بەرچاوە لە ژێر ناوی "سەدان ساڵە".

سەبارەت بە ڕوانینی جیهانییەوەش، شێعرەکانی مامۆستا هەڵۆ لە بواری هەستی تراژیک و کارەساتبار و زمانی خوازەیی دەکرێت هەڵبسەنگێنرێن لەگەڵ شێعرەکانی لۆرکا و نێرۆدا. مامۆستا هەڵۆ هەروەک لۆرکا کەلک وەردەگرێت لە سرووشت بۆ هەمدیسان نواندنەوەی مەرگ و هیوا و ئومێد و هەروەک نێرۆداش، خۆشەویستی و ئەوین تێکەڵ بە مێژوو دەکات.

خوێندنەوەی فەلسەفی و پاش مۆدێرنی شێعر

لە شێعری مامۆستا هەڵۆشدا بەپێی دەستەواژەی دیفێرێنسی دریدا (١٩٧٦)، مانا لە دووپاتەیی و وەستاندا دروست دەبێت. دووپاتکردنەوەی "هەزار ساڵە"، مانا سەقامگیر ناکات، بەڵکوو وەدوای دەخات و درەنگی دەخات. زەمەن لەم شێعرەدا لە چەمکی فیزیکی جیا دەبێتەوە و دەبێتە ڕەهەندێکی هەستی و زەینی. ئەم پێکهاتەیە، بەربەرەکانیی زمانییە لە هەمبەر بێدەنگیدا. لیوتار (١٩٧٩)، پێداگری لەسەر گرنگیی "وردەگێڕانەوەکان" دەکات لە بەرانبەر "گەورەگێڕانەوەکان"دا. شێعری هەڵۆش زمانحاڵی وردەگێڕانەوەیەکە لە مێژووی زام و برینی مرۆڤ؛ گێڕانەوەیەک کە تێیدا ڕاستیبێژیی شاعیرانە جێی گشتیبێژیی ئایدۆلۆژی لێژ دەکات. بە قسەی ڕانسیر (٢٠٠٤)، سیاسەت لە هونەردا، ئەو کاتە دێتە ئاراوە کە تێگەیشتنی ئێمە لە شتە هەستپێکراوەکان تووشی گۆڕانکاری بێت. شێعری مامۆستا هەڵۆش، بە ئاوێتەکردنی جوانی و زەبروزەنگ، تێگەیشتنی ئێمە لە خەم و ژان دەگۆڕێت و سیمایەکی خۆڕاگرانەی پێ دەبەخشێت و بەرجەستەی دەکات.

شێعری مامۆستا هەڵۆ لە بەستێنی ئەدەبی بەرگریی کوردیدا

لە ئەدەبی کوردیدا، چەمکی بەرگری و خۆڕاگری زیاتر لە فۆرم و خوازەدا خۆیان دەنوێنن و ڕەنگ دەدەنەوە. لە کۆمەڵگە و فەرهەنگێکدا کە دەربڕینی ڕاستەوخۆی سیاسی ڕێپێدراو نیە، شاعیر چەمکی خۆڕاگری و بەرگری دەکاتە زمانی هێمایی و دووپاتکردنەوە. هێماکانی وەک "گوڵە شلێرە" و "سەرماوەز"، وەبیرهێنەرەوەی ڕەنج و ژانی مێژوویی و بەردەوامیی بەشمەینەتی و چارەڕەشین. بە وتەی ئێدوارد سەعید (١٩٩٤)، بەربەرەکانیی فەرهەنگی واتە زیندووڕاگرتنی یادەوەریی ڕەنج و ژانە لە سات و کاتی بێدەنگیی مێژوودا. هەر بەو پێوەرە، لە شێعری مامۆستا هەڵۆدا، واژە و وشەکان، یادەوەریی زیندووی هەر ئەو ڕەنج و ژانانەن؛ مۆسیقای نەرمونیان و دژوازی و پارادۆکسی وشەکان نوێنەری "خۆڕاگریی جوانیناسی"یە، جۆرێک لە جوانیناسی کە ژان و ڕەنج داناپۆشێت، بەڵکوو وەک فۆرمێکی هونەری وایە بۆ مانەوە و بەردەوامی.

پاشبار

شێعری "هەزار ساڵە سەرماوەز"، بەرهەمێکە کە تێیدا زمان و هەست و سۆز بە شێوازی گەڕیانێکی خۆڕاگرانە و بەرگریکارانە کایە دەکەن. شاعیر بە بەکارکردنی توخمەکانی وەک دووپاتکردنەوە و خوازە و دژوازی، ئاستی ڕەنج و مەینەت دەیگەیەنێتە ئاستێکی مێژوویی. فۆرم و مانا تێکەڵی یەکتر دەبن تاکوو ئەزموونێک لە بێزەمەنی و بەردەوامیی هەست و سۆز چێ بکرێت و بخولقێت. مامۆستا هەڵۆ لەو پارچە شێعرەدا تەنیا زمانحاڵ و دەربڕی ڕەنج و ژانی خۆی نییە، بەڵکوو پێشمەرگە و پارێزەری یادەوەریی نەتەوەیی و فەرهەنگیشە. بەپێی پێودانگی ئێلیۆت، دەکرێت بڵێین کە مامۆستا هەڵۆ شاعیرێکە کە "شعووری زیندووی ڕابردوو لە هەنووکەدا" دەژیێنێتەوە و زیندووی دەکاتەوە. لەو ڕووەوە، شێعرەکانی ئەو تەنیا بەشێک نین لە مێژووی ئەدەبی کوردی، بەڵکوو نموونەیەکیشن لە ئەدەبی بەرگریی جیهانی؛ زمانێک کە لە هەناوی بێدەنگیدا، هاواری ڕاستی و حەقیقەت بەرز دەکاتەوە.

***

* سەرچاوەکان لە ئەرشیڤی ڕۆژنامەدا پارێزراون

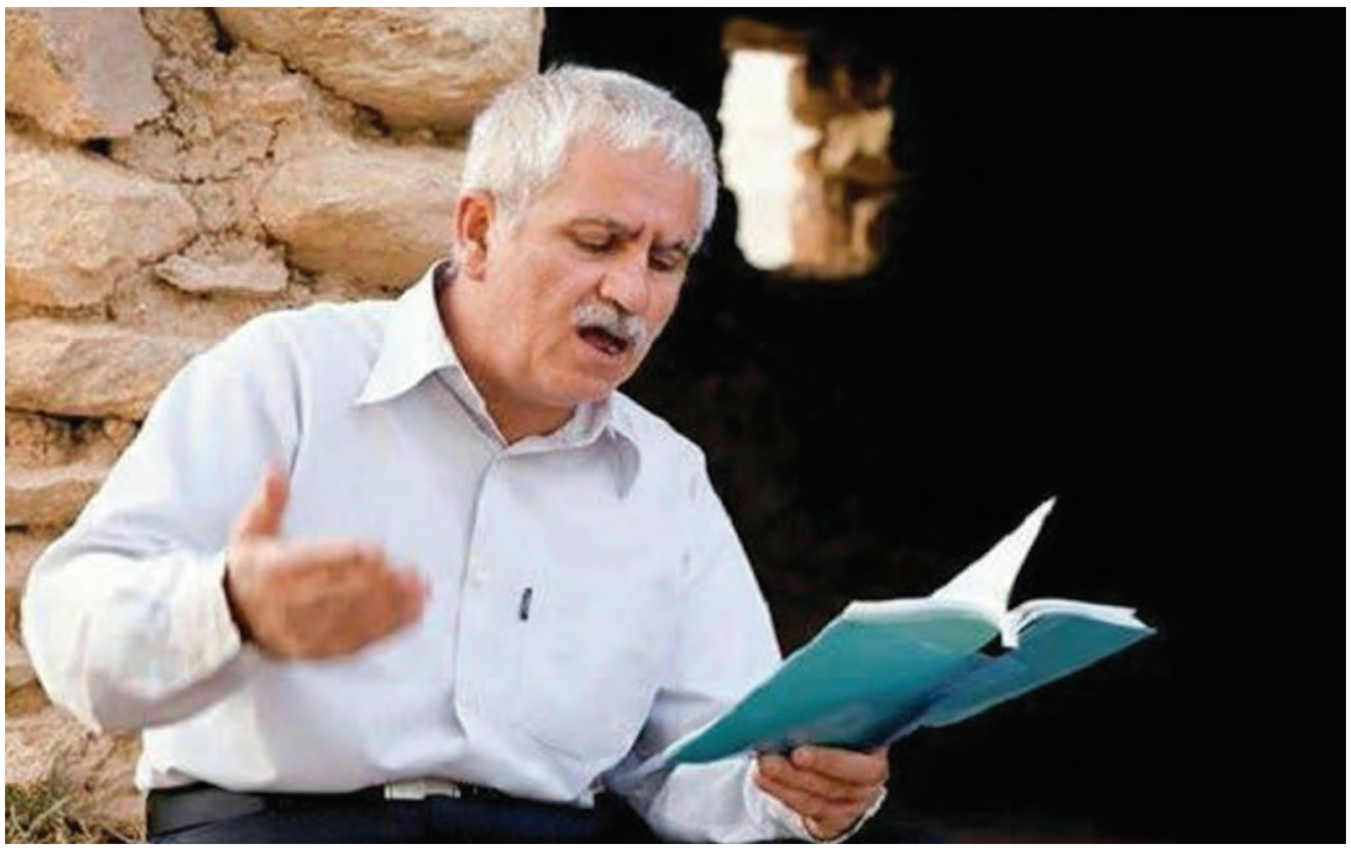

ئێرانی داهاتوو لە نێوان فاشیزمی ناوەند و ئیرادەی کورددا:
کێ جوداخوازە و کێ ئازادیخواز؟

ئاگری باڵەکی

پێش گوتار؛ وەرچەرخان لە چاوەڕوانییەوە بۆ کردار

ئێران لە ئێستادا لە ناو جەرگەی یەکێک لە هەستیارترین قۆناغەکانی مێژووی خۆیدایە. کێشە کەڵەکەبووەکانی وەک دارمانی ئابووری، گۆشەگیریی نێودەوڵەتی و ناڕەزایەتییە مەدەنییە قووڵەکان، وڵاتەکەیان بەرەو وەرچەرخانێکی حەتمی بردوە. بەڵام ئەوەی جێگەی سەرنجە، هاوتەریب لەگەڵ لاوازبوونی دەسەڵاتی ئێستا، گوتارێکی ناسیۆنالیستیی پاوانخواز لە ناو بەشێک لە ئۆپۆزیسیۆنی ناوەندگەرا سەر هەڵدەداتەوە.

ئەم گوتارە، کە بە هەمان ئەدەبیاتی کۆماری ئیسلامی و ڕێژیمی پێشوو چەکدار کراوە، دەیەوێت بە چەمکی وەک "تەمامییەتی ئەرزی" و تۆمەتی "جوداخوازی"، سنوورێک بۆ مافە ڕەواکانی نەتەوەکانی تر، بەتایبەتی کورد، دابنێت. بۆ کورد، داهاتوو تەنیا گۆڕینی ڕێژیمێک نیە بە یەکێکی تر، بەڵکوو گۆڕینی ئەو عەقڵیەتە فاشیستییەیە کە ناهێڵێت ئەم جوگرافیایە ببێتە ماڵێک بۆ هەمووان.

تەڵەی "جوداخوازی" و چەکی بێدەنگکردن

لە فەرهەنگی سیاسیی ناسیۆنالیستە توندڕەوەکانی فارسدا، وشەی "جوداخوازی" (تجزیەطلبی) نەک وەک زاراوەیەکی سیاسی، بەڵکوو وەک "تابۆ" و "نەنگ" بەکاردێت. ئەم چەمکە بووەتە ئامرازێک بۆ سڕینەوەی هەر جۆرە داواکارییەکی دادپەروەرانە. کاتێک کوردێک داوای فیدراڵیزم، خوێندن بە زمانی دایک و دابەشکردنی دادپەروەرانەی سامان دەکات، ڕاستەوخۆ بە جوداخوازی تۆمەتبار دەکرێت.

بەڵام پرسیارە جەوهەرییەکە ئەوەیە: بە ڕاستی جوداخواز کێیە؟ بۆچی دەبێت جوداخوازی "نەنگ" بێت؟ لە چەقی دیموکراسیدا، مافی دیاریکردنی چارەنووس بنەمایەکی سەرەکییە. جوداخواز ئەو گەلە نیە کە دوای سەد ساڵ چەوسانەوە هێشتا دەیەوێت بە کەرامەتەوە بژی، بەڵکوو ئەو دەسەڵاتە ناوەندگەرایەیە کە بە ئاگر و ئاسن و پەتی سێدارە، میللەتێک لە خۆی و لە نیشتمان دادەبڕێت. کاتێک ناوەند ناتوانێت ژیانێکی شایستە، ئاسایش و یەکسانی بۆ هاووڵاتییەک دابین بکات، کاردانەوەی سروشتیی ئەو مرۆڤە بیرکردنەوەیە لە جیابوونەوە. جوداخوازی بەرهەمی "زوڵم"ە، نەک هەڵبژاردەیەکی سەرەتایی.

"بیرکردنەوە لە جودابوونەوە" نەک هەر تاوان نیە، بەڵکوو کاردانەوەیەکی لۆژیکی و مرۆییە بەرانبەر بە جەهەنەمێک کە ناوەند بۆی دروست کردوە. ئەو کەسەی لە ناو جەهەنەمی تەبعیزدا چاوی کردوەتەوە، ناتوانێت بە زۆرەملێ مەیلی بۆ ئەو ناوەندە هەبێت کە تەنیا وەک "سەربازی پیادە" یان "نەیاری ئەمنی" سەیری دەکات.

ڕەگەزپەرستیی پێشوەختە و مەرجی بەڵێندان

ئەوەی لە ئێستادا لە ناوەندە سیاسییەکانی دەرەوەی وڵات و ناو سۆشیال میدیا دەبینرێت، جۆرێکە لە "ڕەگەزپەرستیی فیکری". بەشێک لە ئۆپۆزیسیۆنی فارس مەرجی بەشداربوونی کورد لە هەر هاوپەیمانییەکدا، بە واژۆکردنی "تەمامییەتی ئەرزی" دەبەستێتەوە. ئەمە لووتکەی خۆسەپاندنە. بۆچی دەبێت فارسێک لە تاران بێ مەرج بە "هاووڵاتی" و "خاوەن ماڵ" بناسرێت، بەڵام کوردێک بۆ ئەوەی مەشروعییەت وەربگرێت، دەبێت بەڵێننامەیە بدات؟

هیچ وڵاتێکی دیموکراتیک لە جیهاندا نیە کە پێش چالاکیی سیاسی، تاقیکردنەوەی "عەقیدە" بۆ حیزبەکان بکات. ئەمە ڕێک وەک "تەفتیشی عەقاید"ی سەردەمی نێوەڕاست وایە. ئەوانەی باس لە دیموکراسی دەکەن، بەڵام مەرجی "تەمامییەتی ئەرزی" پێش مافەکان دادەنێن، لە ڕاستیدا فاشیستگەلێکی نوێن کە دەیانەوێت پاشکۆیەتیی کورد بۆ ناوەند جێگیر بکەن. کورد پێویستی بە مۆڵەتی کەس نیە بۆ ئەوەی لەسەر خاکی خۆی بڕیار بدات.

وڵامدانەوەی مێژوویی؛ کێ ئەجێندای بێگانەیە؟

بۆ دەربازبوون لە بەرپرسیارێتی، ناوەند هەمیشە کوردی بە "وابەستەی بێگانە" و جێبەجێکاری ئەجێندای وڵاتانی تر تۆمەتبار کردوە. ئەمە گەورەترین درۆی مێژووییە. ئەگەر سەیری مێژووی سەد ساڵی ڕابردوو بکەین، دەبینین ئەوە تاران بووە کە هەمیشە خاکی کوردستانی کردوەتە قوربانیی ڕێککەوتنە ژێرپەردەکانی لەگەڵ زلهێزەکان (نموونەی ڕێککەوتننامەی جەزائیر لە ١٩٧٥).

کورد هەرگیز بۆ هێرشکردنە سەر تاران پەنای بۆ بێگانە نەبردوە، بەڵکوو بۆ "مانەوە" و بەرگری لە بەرانبەر جینۆساید و سڕینەوەدا، هاوکاریی هەر لایەنێکی کردوە کە یارمەتیدەر بێت. ئەمە مافێکی ڕەوای هەر نەتەوەیەکی ژێردەستەیە. جێگەی سەرنجە، ئێستا هەمان ئەو ئۆپۆزیسیۆنەی کە کورد تۆمەتبار دەکات، خۆی لە دەرگای پایتەختەکانی جیهان دەدات بۆ وەرگرتنی پشتگیری. ئەگەر ئەوان بیکەن دەبێتە "دیپلۆماسی"، بەڵام ئەگەر کورد بیکات دەبێتە "خیانەت". ئەم دوو فاقییە نیشانەی عەقڵیەتێکی داگیرکەرانەیە کە هێشتا دان بەوەدا نانێت کورد نەتەوەیەکی خاوەن شوناس و بڕیاری سەربەخۆیە.

هاوپەیمانی لەگەڵ ئۆپۆزیسیۆن: تاقیکردنەوەیەکی جیددی

لە بەردەم کورددا بژاردەی جۆراوجۆر هەن بۆ هاوپەیمانی؛ لە (موجاهدینی خەلق) ەوە تا دەگاتە ڕەوتە لیبراڵ و چەپەکان. بەڵام وانەی مێژوو پێمان دەڵێت کە کورد نابێت تەنیا ببێتە "هێزی ڕووخێنەر" بۆ لایەنێکی تر. هەر جۆرە هاوپەیمانییەک دەبێت لەسەر بنەمای "بەڵگەی نووسراو و گەرەنتی نێودەوڵەتی" بێت.

موجاهدینی خەلق یان هەر هێزێکی تر ئەگەر دەیانەوێت کورد وەک شەریکێکی ڕاستەقینە لەگەڵیان بێت، دەبێت پێشوەختە دان بە فیدراڵیزمێکی نەتەوەیی و لامەرکەزییەتێکی تەواودا بنێن. کورد نابێت جارێکی تر بکەوێتە ناو تەڵەی "جارێ با ڕێژیم بڕووخێت، دواتر لەسەر مافەکان قسە دەکەین". ئەم ڕستەیە تەڵەیەکە کە لە ساڵی ١٩٧٩دا کوردستانی تووشی کارەسات کرد. کورد نابێ تەنیا لەگەڵ مێژوو بژی، بەڵکوو دەبێ لە مێژوو کەڵک وەرگرێت.

یەکگوتاری؛ قەڵغانی بەرگریی نەتەوەیی

هەموو ئەو هەڕەشانەی لە ناوەندەوە ئاراستەی کورد دەکرێن، تەنیا بە یەک ڕێگە پووچەڵ دەبنەوە: یەکدەنگیی نێوخۆیی کوردستان. کاتێک حیزبە کوردییەکان پەرتەوازە بن، ناسیۆنالیستی ناوەندگەر بە ئاسانی دەتوانێت یاری بە کارتی "دابەشکردن" بکات.

پێویستە بەرەیەکی یەکگرتووی کوردستانی دروست بێت کە تەنیا نوێنەرایەتی حیزبەکان نەکات، بەڵکوو دەنگی کۆمەڵگەی مەدەنی، ژنان و نەوەی نوێی "ژن، ژیان، ئازادی" بێت. کاتێک کورد بە یەک گوتار (فیدراڵیزم، مافی بڕیاردان، دادپەروەری) ڕووبەڕووی تاران دەبێتەوە، سەنگ و قورسایییەکەی دەبێتە هێزێکی جیۆپۆلیتیکی کە کەس ناتوانێت نادیدەی بگرێت. یەکگرتوویی کورد گەورەترین وڵامە بۆ ئەو کەسانەی بە تەمای "تەفرەقە و حوکمڕانی"ن.

پەیام بۆ ناوەند: بۆچی بیر لە جوداخوازی نەکەمەوە؟

پەیامی کۆتایی کورد بۆ ئێرانی داهاتوو دەبێت ڕاشکاو بێت: ئێمە پێویستمان بە سەلماندنی "ئێرانی بوون"ی خۆمان نیە، بەڵکوو ئەوە ناوەندە کە دەبێت بیسەلمێنێت "ئێرانی داهاتوو" جەهەنەمێک نابێت بۆ نەتەوەکان. ئێوە چیتان کردوە تا من بیر لە جوداخوازی نەکەمەوە؟

– ئایا ئامادەن دەست لە پیرۆزیی سنوورەکان هەڵبگرن و مرۆڤ بکەنە سەنتەر؟

– ئایا ئامادەن زمان و کولتووری کورد وەک بەشێکی یەکسان لە ناسنامەی وڵات بناسن؟

– ئایا ئامادەن کۆتایی بە باڵادەستیی نەتەوەیی و ئایینی بهێنن؟

وتەی کۆتایی:

ئێرانی داهاتوو یان دەبێتە مەکۆیەکی دیموکراتیک بۆ هەموو پێکهاتەکان لەسەر بنەمای یەکسانیی ڕەها، یاخود بەرەو هەڵوەشانەوەیەکی یەکجاری هەنگاو دەنێت. کورد نابێت لە تۆمەتی "جوداخوازی" بترسێت، چونکە ئازادی نەک هەر نەنگ نیە، بەڵکوو پیرۆزترین ئامانجە. ئەگەر ناوەند ئامادەی گۆڕانکاریی بنەڕەتی نەبێت، ئەوا جودابوونەوە نەک تەنیا مافێک، بەڵکوو تەنیا ڕێگەی ڕزگاری دەبێت لە فاشیزمێک کە سەد ساڵە دەستی لە بینەقاقای ئەم نەتەوەیە ناوە. کورد دەبێت بە یەک دەنگ بڵێت: "ئێمە شەریکین لە بڕیار، نەک پاشکۆی هیچ گوتارێکی پاوانخواز".

دارسمە

دەنووکی لە سمین نایارێزێ

خەڵکێکی "نمەک بەحەرام" و دەسەڵاتێکی "فریشتە ئاسا"

بە درێژایی و ئەستوورایی و بەرینایی مێژووی بەشەر، لە سەردەمی ئەشکەوتەوە هەتا ئێستا زەحمەتە و بگرە مەحاڵیشە خەڵکێکی هێندە "ناسپاس"، "عەقڵ نەرمۆکە" و "نمەک بەحەرامی" وەک خەڵکی ئێران دۆزرابێتەوە. ئاخر خەڵکێک هەیە هێندە کوێر و نابینا بێت چاوی بە باشترین، میهرەبانترین و دڵسۆزترین دەسەڵاتی سەر ڕووی زەوی هەڵنەیەت؟ جەماوەرێک هەیە هێندە بێ ئینساف بێت، لە بری ماچکردنی دەستی دەسەڵاتداران، بەگژ کۆماری ئیسلامیدا بچێتەوە و نەیەڵێت ئەم پیاوە پیرۆزانە خەریکی ڕێکخستنی کاروباری خۆیان بن؟

ئەوەتا ئەم حکوومەتە جوانکیلەیە، خەریکە پێ دەنێتە پەنجا ساڵی تەمەنی پڕ لە بەرەکەتیەوە. لەم چل و حەوت ساڵەدا، هێندە پێشکەوتووە، نە دۆست و نە دوژمن، تەنانەت بە میکرۆسکۆپیش ناتوانن بیانژمێرن. ئەگەر سەدان زانا و پسپۆڕی جیهانی شەو و ڕۆژ خەریکی لێکۆڵینەوە بن، هێشتا ناتوانن لە نهێنیی ئەو هەموو خێر و خۆشییە تێبگەن ئەم دەسەڵاتە بەسەر خەڵکەکەیدا باراندوویەتی. بەڵام چی لەو خەڵکە کوێرە دەکەیت؟ ئەوان لە نزیکەوە "خۆشییەکان" دەبینن و لە ڕقدا دەتەقن، چاویان بە باڵای بەرزی "کۆماری پیرۆز" و ئەم هەموو هەرزانییەی شت ومەک و پێداویستی هەڵنایەت.

لە لایەکی دیکەوە بەشێکی "لاوەکی" و "زیادە"یەی کۆمەڵگا هەن ناویان "کورد"ە. ئەمانە هەر شایانی باسکردن نین، بەڵام بۆ ئەوەی دڵی خوێنەر نەیەشێت و نەڵێن دیسان کەوتنە پشت گوێیان بە ناچاری ناویان دێنین. ئەمانە تاقمێک "جیایی خواز"ن و دەیانەوێت شیرازەی ئەو برایەتییە تێک بدەن "برا گەورە" بۆی دابین کردوون. ئاخر کوردۆکەی سەربزێو، تۆ بۆ هێندە بێوەفای؟ بۆ قەدری ئەم نیعمەتە نازانی؟ مەگەر نابینی کۆماری ئیسلامی چۆن بۆ پاراستنی شەو و ڕۆژی خستووەتە سەر یەک؟

تەنانەت لەسەر سنووران و لەو کێوە سەختانەشدا پشتی تێ ناکات و دەیەوێت پەروەردەی بکات. ئەی نابینن ئەو سەربازە چاونەترسانە لە شارە جوان و ئاوەدانەکانی وەک تاران، مەشهەد، شیراز و ئیسفەهانەوە، چۆن ڕێگای هەزاران کیلۆمەتر دەبڕن تا بگەنە کوردستان؟ ئەمانە دێن تا ئێوە لە دەستی "کوردانی ئەودیوی سنوور" ڕزگار بکەن و نەیەڵن فریو بخۆن. هەرکەسێکیش بیەوێت لەم هێڵە پیرۆزانە بپەڕێتەوە یان "کۆڵێک" بە کۆڵییەوە بێت، ئەوا برایانی پاسدار بە "زمانی گوڵ" نا، بەڵکو بە "زمانی گوللە" تێی دەگەیەنن نابێت کاری وا بکات، چونکە بۆ تەندروستیی پشت و کەمەری زیانێکی یەکجار زۆری هەیە!

ئەوەی جێگای پرسیارە ئەمەیە، بۆچی ئەم "کورد و موردانە" عەقڵیان ناخەنە کار؟ بۆچی وەک ئەوانی دیکە گوێڕایەڵی فەرمانی "برا گەورە" نابن و ناچن لەسەر سنووری پاکستان و ئەفغانستان و تورکەمەنستان ئێشک بگرن؟ نەخێر، ئەمانە هەر خەریکی سەرئێشە دروستکردنن. شەرمە بۆ ئێوە قەدری ئەو "برا گەورە"یە نەزانن کە ئامادەیە هەموو شتێکتان بۆ بکات، بە مەرجێک تەنها "بەڵێ" بڵێن.

هەروەها با تەنها باسی کورد و بەلووچ و عەرەبە "ناسپاسەکان" نەکەین، بەداخەوە ڤایرۆسی "ناشوکری" گەیشتووەتە نێو جەرگەی ئێرانیش. لەم چەند ڕۆژەی ڕابردوودا دیتمان خەڵکی تاران و ڕەشت و مازەندەران چۆن شەقامەکانیان کردبوو بە گۆڕەپانی جەنگ. خۆ ئەگەر "برایانی بەرەی موقاوەمەت" لە دەرەوەی وڵاتەوە فریای دەسەڵات نەکەوتبان و بە شێوەیەکی "مەدەنیانە" و بە لولەی تفەنگ وەڵامی خەڵکەکەیان نەدابایەوە، ئێستا خوا دەیزانێت ئەمانە چییان بەسەر وڵات دەهێنا.

ئەو خەڵکە دەمی بە دروشمی "ژن، ژیان، ئازادی" شیرین بووە و وەک هەموومان دەزانین ئەمەش هەر پیلانی ئەو کوردە "تەجزیە تەڵەبانە" بووە بۆ ئەوەی خەوی برا گەورە تێک بدەن. خۆشبەختانە کۆماری ئیسلامی زوو زانی دەردەکە چییە و دەرمانی "لێدان و کوشتن و سێدارە"یە بۆ بەکارهێنان.

دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی لەم چل و حەوت ساڵەدا سەلماندوویەتی شارەزای بەڕێوەبردنە. هەر لە سەرەتای دەستبەکاربوونییەوە، تێگەیشت نابێت متمانە بەو "ئەرتەش و مەرتەشە"ی جاران بکات، بۆیە "سوپای پاسداران"ی دامەزراند. ئەم سوپایە ماشەڵڵا ئێستا بووەتە "هەموو شتێک". لە یەک کاتدا هەم پاسەوانی سنوورە، هەم کارگەی ماست و پەنیر و خامەی هەیە، هەم بەنداو دروست دەکات، هەم کۆنتراکتەری نەوتە، هەمیش لە ئەورووپا و ئاسیا خەریکی "ڕاوکردنی" نەیارانە.

براگەورە ئەوەندە بۆ خەڵکەکەی چاکەی هەیە هەر مەپرسە. لە چ کونجێکی ئەم جیهانە دیتووتانە ئەو خۆپێشاندەرانەی لە نێوخۆدا بە دەستی هێزی کۆماری ئیسلامی دەکوژران و بە "ئاژاوەگێڕ" ناویان دەبردن، ئێستا لە بەرژەوەندیی نیشتماندا بەشێکیانی کراون بە "شەهیدی کۆماری ئیسلامی"! ئەمە لوتکەی میهرەبانییە؛ تۆ ناچاری دەیانکوژی، دواتر دەیانکەیە شەهیدی خۆت و بە کەسوکاری سەربەرزیان دەڵێی ئێوەش کەسوکاری شەهیدانن و ناوی شەهیدەکانتان چووەتە پاڵ شەهیدانی شەڕی ئێران و عێراق و تەنانەت پلەیان وەک پلەی شهیدانی پارێزەری مەزارگە پیرۆزەکانی سووریاشە. ئایا سیستەمێک هەیە هێندە دڵی فراوان بێت؟

جا لێرەوە تکامان لە خەڵکی "تێنەگەیشتووی" ئێران ئەمەیە:

تکایە لە کاتی نوێژ و نزا، "نوێژی ترس"ی ڕابەری مەزن لەبیر نەکەن. جەنابیان هەمیشە دڵی دەلەرزێت نەوەک "ئێرانی یەکپارچە" پارچە پارچە بێت و بکەوێتە دەست "برا بچکۆلان". ئاخر ئەم برا بچکۆلانە (وەک کورد و ئەوانی دیکە) هێشتا باڵغ نەبوون و ناتوانن خۆیان بەڕێوە ببەن، بۆیە دەبێت هەمیشە لە ژێر سێبەری داری "وەلی فەقیهـ"دا بپارێزرێن. ئەگەر ئەمانە جیاببنەوە، هەستی ناسکی "برا گەورە" بریندار دەبێت و ئەمەش کارەساتێکی گەورەیە!

لە کۆتاییدا، ئەی خەڵکی ئێران، ئەگەر هەر سوورن لەسەر ئەوەی دۆخەکە تێک بدەن و نەیەڵن کۆماری ئیسلامی مۆمی پەنجا ساڵەی تەمەنی فوو لێ بکات، کێشە نییە! بڕۆن بە شوێن بەدیلەکەدا بگەڕێن. وەرن بۆ خاتری ئەو ڕیشە سپییەی ڕابەر، ئەگەر واز لەم دەسەڵاتە دێنن، بچوونە ژێر باڵی"نەوەکەی ڕەزا شا". با دڵمان لەگەڵ ئەو دابێت، ئەی ئەوەنییە لە ئێستاوە شمشێری تیژ کردووەتەوە و بە ئاشکرا هاوار دەکات وە باب و باپیرە و میراتگرانیان لە دەستەڵاتی ئێستای ئێرانی مەزندا "دژی تەجزیە تەڵەبییە".

KURDI STAN
Publishing by Democratic Party of Iranian Kurdistan
NO: 912 4 February 2026

ناونیشانی ڕۆژنامەی «کوردستان» و ماڵپەڕی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە تۆڕی جیهانیی ئینتێرنێتدا:
www.kurdistanmedia.com
info@kurdistanmedia.com www.kurdch.tv
Yahsat 1A @ 52.5° East Frequency: 12149
polarization: Vertical -27500 FEc : 3/4
ئیمەیلی ڕۆژنامەی کوردستان:
info@kurdistanmedia.com
ئیمەیلی تەشکیلاتی نهێنی:
Tashkilat.kdp92@gmail.com

یەکگرتوویی، ڕەمزی سەرکەوتن

ڕەزا دانشجوو

هێرشی هێزەکانی ئەحمەد شەرع سەرۆکی حکوومەتی ڕاگوزەری سووریە بۆ سەر کورد و ناوچە ئۆتۆنۆمییەکانی ڕۆژهەڵات و باکووری سووریە، ئەگەرچی بەداخەوە بوو بەهۆی ئاوارەبوون و کوژران و برینداربوونی هەزاران کوردی ئازادیخوازی بێ تاوان، بەڵام لە هەمان کاتدا لاپەڕەیەکی نوێی لە بەئاگابوون و ڕێکخستنەوەی ناسیۆنالیزمی کوردی نەک تەنیا لە ڕۆژئاوای کوردستان، بەڵکوو بە پانتایی ئەم جوگرافیایە بەندکراوە هەڵداوە! ڕاپەڕین و بزووتنەوەیەکی گەورە کە تەنانەت زۆرێک لە شارەزایان و زانایانی کوردی سەرسام کرد! ئەم ڕاپەڕین و بەئاگاهاتنەوەیە دەتوانێت دەستپێکی وەرزێکی تازە لە مێژووی خەبات و بەرخۆدان و ناسیۆنالیزمی کورد لە ڕێگەی دژوار و پێچاوپێچی گەیشتن بە ئازادی و سەربەخۆیی بێت. بەراورد بە ڕووداوەکانی پێشووتر پەیوەست بە خەباتی ڕزگاریخوازیی گەلی کورد، ئەم ڕاپەڕین و بەرخۆدانە هەڵگری تاقمێک تایبەتمەندی ناوازە بوون کە لە درێژەی ئەم بابەتەدا بە کورتی دەخرێنە بەر باس؛

گواستنەوە لە پەراوێزەوە بۆ دەق

بەداخەوە دەتوانرێت بگوترێت کە لە زۆربەی جووڵانەوە و ڕاپەڕینەکانی پێشووتر لە هەر چوار پارچەی کوردستاندا، تەرکیز لەسەر پرس و کێشەیەکی دیاریکراو بووە و زۆر کەم ئەم پرسانە بوونەتە پرسێکی نەتەوەیی و جێی باسی تەواوی کوردستانیان، بەڵام ئەوەی لەم ڕاپەڕینە مەزنەدا ڕوویدا تێپەڕبوون لە هەر چەشنە دروشم و داخوازیی حیزبی و تاکەکەسی و بەئامانجگرتنی دروشم و داخوازییە نەتەوەییەکان بوو. باس لە ویست و ئاواتی لەمێژینەی کوردستانیان بە هەر بیر و بۆچوونێکی سیاسی. کلیلی چارەسەری بنەڕەتی هەموو گرفتەکانی کوردستان! ئەوەی کورد ساڵانێک بوو بە هۆکاری جۆراوجۆر و خۆسانسۆری یان گوشاری لایەنەکان خۆی لە وتنی بەدوور گرتبوو، ئەمجارەیان بوو بە نێوەڕۆک و دروشمی سەرەکی هەموو خۆپێشاندانەکان.

«کوردستان یەک وڵاتە و نابێت بە چوار» و ئەم دابەشکردنە ساختانە هەرگیز ناتوانێت هیچ بۆشاییەک و کەلێنێک لە نێوان کورددا دروست بکات. یەکگرتوویی حیزب و لایەنە جیاوازەکان لە هەر چوار پارچەی کوردستان، بەبێ گوێدانە تاقمێک جیاوازیی بنەڕەتی لە شێوەی بیرکردنەوە و بیروبۆچوونی سیاسی لە هەڵوێستەکانیان بەرانبەر بە چارەسەرکردنی پرسی کورد و بەگشتی پرسە نەتەوەییەکان، بێ هاوتا بوو. لە ڕاستیدا ئەمە یەکەم جار بوو کە داواکارییەکانی گەلی کورد بە ڕوونی و ئاشکرا لە ئاستێکی وادا دەربڕدرێت.

نەوەی نوێ، وشیار و بەئاگا

خاڵێکی تری گرنگ و سەرنجڕاکێشی ئەم ڕاپەڕینە، شێوازی مامەڵەی نەوەی گەنج و تازەپێگەیشتووی کورد بوو لەگەڵ ئەم پرسە. نەوەیەک کە هەمیشە لە لایەن نەوەکانی پێشووەوە کەوتووەتە بەر ڕەخنەی توند و زۆربەی کاتەکان وەک نەوەیەکی کەمتەرخەم و خەمسارد سەبارەت بە کوردایەتی و پرسە نەتەوەییەکان باسی لێکراوە! بەڵام ڕەوتی ڕووداوەکانی ئەم ڕۆژانە و ئامادەبوونی بەهێزی نەوەی گەنج و تازەپێگەیشتووی کورد چ لە خۆپێشاندانەکاندا و چ چالاکبوونی بێ وێنەیان لە سۆشیال میدیا و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان دەریخست کە ئەم باوەڕە چەندە هەڵە و نادروست بووە و تا چەند هێز و تواناکانی ئەم نەوەیە پشتگوێ خراون!

پێویستە بۆ ڕێزگرتن لەم نەوە بەهەست، شۆڕشگێڕ و نیشتمانپەروەرە کڵاو لەسەر لابەرین و هەستینە سەرپێ! ئەم بەئاگابوون و تێگەیشتنە قووڵە لە پرسە گرنگەکان پەیوەست بە نیشتمان شیاوی ستایش و پێزانینن! ئەو گەنج و لاوە شۆڕشگێڕانەی کە لە گۆڕەپانی بەرخۆداندا نیشانیان دا کە ڕۆڵەکانی بەئەمەگ و ڕاستەقینەی پێشەوای گەورەن و لە ڕێگای گەیشتن بە ڕزگاریی کوردستاندا لە هیچ هەوڵێک و تێکۆشانێک درێغ ناکەن! هەموو شتێکیان کرد بۆ ئەوەی نیشان بدەن کە هەمیشە ئامادەن بۆ ڕزگاریی کوردستان! بۆ شەڕکردن لەگەڵ هێزە داگیرکەرەکان چوونە ڕۆژئاوا، لە هەموو ڕێپێوان و خۆپێشاندانەکاندا بوون، لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان شۆڕشێکی ڕاستەقینەیان خوڵقاند، تەنانەت چوونە ناو یاریگاکانی تۆپی پێی ئورووپا و خۆیان تووشی دەیان گرفت و کێشە کرد تا جیهان تێبگات کە لە ڕۆژئاوای کوردستان چی ڕوودەدات!

ژنانی کورد، پێشکەوتنخواز و شۆڕشگێڕ

چ لە سەردەمی شۆڕشی ژیناد‌ا چ لە بەرخۆدانی کۆبانی و شەڕی داعشدا، ژنانی کورد ڕۆڵێکی ناوازەیان بینی و توانیان وێنەیەکی تەواو پێشکەوتنخوازانە لە ژنی کورد بخەنە ڕوو. لە جوگرافیایەکدا کە ناوی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستە و هێشتاش ژنان لە کۆمەڵگەدا وەک شارۆمەندی پلە دوو سەیریان دەکەن و هیچ کات وەک خۆیان قبووڵ نەکراون و بوونیان لە زۆربەی بوارەکاندا قەدەغەیە یان لانیکەم بەستراوە بە دەیان مەرج و پێشنیار و تەواو سنووردارکراوە، ژنانی کورد هەمیشە پێشەنگ و پێشڕەو بوون و لە بەرەکانی پێشەوەی هەموو بۆنە کۆمەڵایەتییەکانن. ئەمە بە مانای پەردەپۆشکردن و داپۆشینی بەشێک لە کێشەکانی ژنان لە کۆمەڵگەی کوردیدا نیە، بەڵکوو باس لەو ڕاستییە دەکات کە لەم جوگرافیایە تایبەتەدا کورد نموونە و وێنەیەکی جیاوازی ژنی خستووەتە ڕوو.

هەر دوای ئەوەی هێزەکانی سەر بە ڕێژیمی سووریە بێڕێزییان بە ژنە شەڕڤانێکی کورد کرد، ژنانی کورد لە هەر چوار پارچەی کوردستان، بە دەستپێکردنی هەڵمەتێکی بەرفراوان بە هەزاران چ لە خۆپێشاندانەکاندا و چ لە سۆشیال میدیا و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا نیشانیاندا کە ژنی کورد خاوەنی چ هێز و توانایەکە و تەنانەت لە تاکە قژێکیش چەکێک بۆ خەبات و بەرخۆدان ساز دەکات! ئەو وانەیەی کە ژنانی کورد لەم ڕۆژانەدا فێری بەکرێگیراوانی ڕێژیمی سووریەیان کرد، ئێستا سنوورەکانی تێپەڕاندووە و بووەتە بابەتێکی گرنگ لە سۆشیال میدیا!

پشتبەستن بە ئیرادەی گەل

پشتبەستن بە توانایی و ئیرادەی گەلی کورد خاڵێکی گرنگی دیکەیە کە نابێت بە ئاسانی چاوپۆشی لێ بکرێت. ئەوە خۆڕاگری و خۆبیبوون و پشتبەستن بە ئیرادە و هێزی بێ سنووری کۆمەڵانی خەڵک بوو کە توانی بەسەر ویست و داخوازییە نارەواکانی داگیرکەرەکانی کوردستان و تەنانەت زلهێزەکانی جیهانیشدا زاڵ بێت. واقیعی تاڵ و دڵتەزێنی ڕووداوەکانی ڕۆژئاوای کوردستان جارێکی دیکە دەریخست کە چیرۆکی تەنیایی کورد ڕاستییەکی حاشاهەڵنەگرە و وەک هەمیشە جگە لە شاخەکان هیچ هاوپەیمان و یارمەتیدەرێکی ڕاستەقینەی دیکەیان نیە. بەڵام هەر ئەم واقیعە تاڵە بوو بە دەرفەتێکی مێژوویی بۆ ڕێکخستنەوە و وروژاندنی هەستی پاک و بێ وێنەی ناسیۆنالیزمی کوردی و پشتبەستن بە هێزی ناوازەی ئیرادەی گەل.

هەرچەندە ئەو ڕێککەوتننامەی لە نێوان هێزە کوردییەکانی ڕۆژئاوا و حکوومەتی ڕاگوزەری سووریەدا واژۆکراوە کەموکوڕی تێدایە و بەشێک لە داخوازییەکانی گەلی کورد لە ڕۆژئاوا پشتگوێ خراوە و ڕەنگە ئاستەنگی جۆراوجۆریش لە جێبەجێکردنیدا سەرهەڵبدات، بەڵام دوو داواکاری گرنگی کورد لەخۆدەگرێت کە ماوەیەکی زۆر بوو حکوومەتی تورکیە بە فشارخستنە سەر سووریە و تەنانەت بە پاڵپشتی ئەمریکا، دەیهەویست ڕێگریيان لێ بکات. یەکەم، هەرچەندە هێزە کوردییەکان لەگەڵ سپای سووریە تێکەڵ دەکرێنەوە و دەبنە بەشێک لە سپای سووریە، بەڵام یەکگرتوویی و یەکپارچەیی خۆیان دەپارێزن و لە ڕۆژئاوا دەمێننەوە، ئەمەش ڕەنگە بۆ ئایندەی کورد زۆر گرنگ بێت. خاڵێکی تری گرنگ گەڕانەوەی ئاوارەکانی کوردە، ئەمەش بە واتای ڕێگریکردن لە بەعەرەبکردنی زیاتر و گۆڕینی دیمۆگرافیای ناوچە کوردستانییەکانە.

هەر وەک باس کرا ئەم ڕێککەوتننامەیە ڕەنگە دەنگدانەوەی هەموو داخوازییەکانی کورد و بە تایبەت خەڵکی ڕۆژئاوا نەبێت، بەڵام پێویستە دان بەوەدا بنرێت کە ئەم ڕێککەوتنە سەرەڕای هەموو کەموکوڕییەکانی، هەنگاوێکە بۆ پێشەوە و بێگومان دەرئەنجامی یەکگرتوویی و یەکپارچەیی ناوازەی گەلی کوردە لە سەرانسەری جیهاندا. ڕۆڵی بێ هاوتای هەرێمی کوردستان لە چارەسەرکردنی ئەم کێشەیە و هاوکاریکردنی ڕۆژئاواش نابێت لەبیر بکرێت. ئەوە دەسەڵات و یەکگرتوویی کورد بوو کە توانی پێش بە ئەنفال و ژینۆسایدی کورد لە ڕۆژئاوای کوردستان بگرێت. هەر ئەم یەکگرتوویی و یەکڕیزییە بوو کە بووە هۆی ئەوەی تەنانەت نوێنەری وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکاش لە هەڵوێستەکانی پاشەکشە بکات. هەر ئەم هاوسۆزی و هاوکارییە بوو کە دەنگی کوردی گەیاندە دڵی پەرلەمانی ئورووپا و ئەمریکا.

ئەو دیمەنانەی لەم ڕۆژانەدا گەلی کورد لە کوردستان و لە سەرانسەری دونیادا خوڵقاندی، دەرخەری ئەم ڕاستییەیە کە سەرەڕای ساڵانێک لە پەیڕەوکردنی سیاسەتی ئاسیمیلاسیۆن و گۆڕانی دیمۆگرافی و دەیان پلانی ترسناکی دیکەی داگیرکەرانی کوردستان، نەیانتوانیوە ڕۆحی ئازادی و دادپەروەری لەگەڵی کورددا لەناو ببەن. ئەم سنوورە دەستکردانە و ئەم جوگرافیایە سەپێندراوە، سەرەڕای تێپەڕبوونی ساڵان و دەیان ڕووداوی ئاوارەیی و شەڕ و کۆمەڵکوژی، ئێستاش هیچ بەها و ئیعتبارێکیان لەلای خەڵکی کورددا نیە. سەردەمی خۆسانسۆری و دانبەخۆداگرتن کۆتایی هاتووە، ئێستا «کوردستان یەک وڵاتە و نابێت بە چوار» هاواری هەر تاکێکی کوردە، دەنگی هەر شەقام و کۆڵانێکە. دەبێت شانازی بەم یەکگرتوویی و یەکڕیزییە بکەین! نابێت بە شیکار و لێکدانەوەی تەسکی حیزبی و کاتی، ئەم دەستکەوتە گەورەی گەلی کورد کەم و بێ بایەخ نیشان بدرێت. پێویستە سپاسگوزاری ئەم پێکەوەبوونە بین و لە هیچ هەوڵێک بۆ پاراستن و فراوانکردنی درێغ نەکەین. دەبێت ئەوە بزانین کە ئەم یەکگرتوویی و یەکڕیزییە بەنرخترین چەکی خەباتی کوردە لە ڕێگای ئازادی و هیچ هێزێک ناتوانێت بەرانبەر ئەو یەکگرتوویی و یەکڕیزییە بوەستێتەوە. هەر ئەم یەکگرتوویی و یەکڕیزییە بوو کە هەموو هاوکێشە ناوچەیی و جیهانییەکانی گۆڕی و پیلانی داگیرکەرانی پووچەڵ کردەوە. ئێستا جیهان دەزانێت کە کورد چ قورساییەکی هەیە لە چارەسەرکردنی ململانێ ناوچەییەکان. ئێستا جیهان دەزانێت کە سانسۆر و دوورخستنەوەی کورد لە هاوکێشە سیاسییەکان نە مومکینە و نە مەیسەر! هەموو لەم واقیعە تێگەیشتوون، کورد دەبێت بەشدار بێت! دەبێت بەشدار بێت! هیچ کێشەیەک لەم ناوچەیە بێ کورد چارەسەر نابێت!

بەر لە ماڵاوایی

دیپلۆماسیی وڵاتانی «سۆسیالیستیی» و قوربانیکردنی مافی مرۆڤ لە ئێران!

د. کامڕان ئەمینئاوە

لە دانیشتنی بەپەلەی ئەنجومەنی مافی مرۆڤی نەتەوە یەکگرتووەکان لە ٣ی ڕێبەندانی ١٤٠٤دا بڕیارنامەیەک بۆ مەحکوومکردنی سەرکوتی بە توندوتیژیی نارەزایەتییەکانی بەفرانبار و درێژکردنەوەی ئەرکی کۆمیسیۆنی سەربەخۆی لێکۆڵینەوە لە پێشێلکارییەکانی مافی مرۆڤ لە ئێران پەسەند کرا. لەم دەنگدانەدا حەوت وڵات لەوان کووبا، چین، ویتنام، پاکستان، هیندوستان، ئیندۆنیزی و عێراق، دژی بڕیارنامەکە دەنگیان دا. بوونی بەشێک لەو وڵاتانە، بەتایبەتی سێ وڵات بە سیستەمی «سۆسیالیستی»یەوە، جارێکی دیکە پرسیاری جیدی لەبارەی پێوەندی نێوان «دیپلۆماسیی سۆسیالیستیی»، «شەڕ دژی ئیمپریالیزم» و «مافی مرۆڤ» دەوروژێنێت.

پەسەندکردنی ئەم بڕیارنامەیە لە لایەن ئەنجومەنی مافی مرۆڤی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە بە ٢٥ دەنگی ئەرێنیی، ١٤ دەنگی بێلایەن و ٧ دەنگی نەرێنیی، لە ڕوانگەی یاساییەوە نیشانەی بەردەوامی نیگەرانیی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی سەبارەت بە دۆخی مافی مرۆڤ لە ئێران و کوشتنی بەکۆمەڵی هەزاران کەس لەم وڵاتەیە لە ماوەیەکی کورتدا. بەڵام لە ڕوانگەی سیاسییەوە پێکهاتەی ئەو وڵاتانەی دژایەتی بڕیارنامەکە دەکەن گرنگترە. دەنگی نەرێنیی وڵاتێک وەک عێراق کە پێکهاتە سیاسی، ئەمنییەتی و میلیشیاکانی لەژێر کاریگەری کۆماری ئیسلامیی ئێراندایە، ئەوەندە جێگەی سەرسوڕمان نییە. ئەوەی شایەنی ڕەچاوکردنە، دەنگی نەرێنیی وڵاتانی وەک «کووبا»، «چین» و «ویتنام»ە کە خۆیان وەک ئاڵاهەڵگرەکانی «نەریتی سۆسیالیستی و بەرگری لە مافی خەڵکی کرێکار و بزووتنەوە ڕزگاریخوازەکان» لە قەڵەم دەدەن.

لە ئەزموونی مێژوویی سەدەی بیستەمدا، بەتایبەت لە سەردەمی سیستەمی دوو جەمسەریدا، لە لایەن زۆرێک لە دەوڵەتە سۆسیالیستەکان یان بەناو ‹ئۆردوگای ڕۆژهەڵات›، دەوڵەتێک کە دژایەتیی ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی دەکرد، تەنانەت ئەگەر لە ڕادەبەدەر سەرەڕۆ و سەرکوتکەریش بایە، بە «هێزێکی پێشکەوتنخوازی دژە ئیمپریالیزم» پێناسە دەکرا.

بەم پێیە پشتیوانی لە ڕێژیمە سەرەڕۆکان وەک سوریەی حافز ئەسەد، عێراقی سەدام حوسێن و لیبی موعەمەر قەزافی بەدەر نەبوو، بەڵکوو ڕێسایەکی هاوبەش بوو لە دیپلۆماسیی سۆسیالیستی‌دا. ئەم پشتیوانییە زۆرجار بە نرخی پشتگوێخستنی سەرکوتی نێوخۆ و کوشتنی نەیاران لەوان حیزبە کۆمۆنیست و دێموکراتییەکان و پێشێلکردنی بەرفراوانی مافەکانی مرۆڤ لەو چەشنە وڵاتانەی کە ناو بران، دەهاتە ئاراوە. یەکێک لە نموونە هەرە بەرچاوەکانی ئەم ڕێبازە هەڵوێستی یەکیەتیی سۆڤیەتی لە هەشتاکانی سەدەی ڕابردوو بەرانبەر بە حکوومەتی بەعسی عێراقە. وڵاتێک کە گوایە ڕێگای «گەشەسەندنی ناسەرمایەداری»ی پەیڕەو دەکرد. بۆ وێنە لەکاتێکدا حزبی شیوعیی عێراق وەک حیزبێکی «برا» بە توندی لەلایەن ڕێژیمی سەدام حوسێنەوە سەرکوت دەکرا، حکوومەتی سۆڤیەتی بەردەوام بوو لە بەرگریکردن لە بەغدا لەسەر ئاستی نێودەوڵەتیدا.

لوتکەی ئەم دژوازییە لە مانگی مارسی ساڵی ١٩٨٨دا بوو، دوای کیمیابارانکردنی شاری هەڵەبجە؛ تاوانێک کە بووە هۆی کوژرانی زیاتر لە پێنج هەزار هاووڵاتیی مەدەنی کورد. ئەلکساندێر بێلۆنۆگۆف، نوێنەری هەمیشەیی یەکیەتیی سۆڤیەتی لە نەتەوە یەکگرتووەکان، لە سەرەتادا ئەم کارەساتەی ڕەت کردەوە و بە پڕوپاگەندەی ئیمپریالیستی دژ بە عێراقی لەقەڵەم دا. دواتر سەرەڕای بەڵگەی ڕوون، نوێنەری هەمیشەیی یەکیەتیی سۆڤیەتی لە بڕیارنامەی ٦١٢ی ئەنجومەنی ئاسایشی نەتەوە یەکگرتووەکاندا بە گشتی بەکارهێنانی چەکی کیمیایی مەحکووم کرد، بەڵام بە پێچەوانەی زانیاریی مەیدانی و ڕاپۆرتی پسپۆڕانی نەتەوە یەکگرتووەکان، خۆی لە ئاماژەکردنی ڕاستەوخۆ بە عێراق بەدوور گرت.

دەنگی نەرێنیی چین، کووبا و ویتنام سەبارەت بە بڕیارنامەی ئەم دواییەی ئەنجومەنی مافی مرۆڤ سەبارەت بە ئێران دەکرێ وەک درێژەپێدەری هەمان نموونەی مێژوویی تەماشا بکرێت. هەرچەندە سیستەمی جیهانی ئیتر دوو جەمسەری نییە، بەڵام لۆژیکی «دژایەتی لەگەڵ هەژموونیی ئەمریکا» تەوەرەی سەرەکی سیاسەتی دەرەوەی ئەم وڵاتانەیە. لەو چوارچێوەیەدا کۆماری ئیسلامیی ئێران نەک وەک حکوومەتێکی خاوەن کارنامەیەکی قورس لە ئێعدام و سەرکوتکردنی نارەزایەتی و پێشێلکردنی سیستماتیکی مافی ژنان، کرێکاران و کەمینە و جۆراوجۆرییەکانی دیکەی وڵات، بەڵکوو وەک «هاوپەیمانێکی دژە ڕۆژئاوا» پێناسە دەکرێ.

دەرئەنجامەکەی ئەوەیە کە مافی مرۆڤ جارێکی دیکە دەبێتە قوربانی دیپلۆماسیی نێوان حکوومەتەکان، بەرژەوەندییە ژیۆپۆلیتیکیەکان و بیرکردنەوەی ئایدیۆلۆژی دژە ئەمریکی؛ تەنانەت ئەگەر ئەم قوربانیکردنە دژایەتییەکی ڕوونی بێت لەگەڵ بانگەشەی فەرمی ئەم وڵاتانە سەبارەت بە بەرگریکردن لە مرۆڤایەتی، دادپەروەری کۆمەڵایەتی و کەرامەتی خەڵکی زەحمەتکێش.

لێکدانەوەی دەنگی وڵاتانی سۆسیالیستی لە ئەنجومەنی مافی مرۆڤی نەتەوە یەکگرتووەکان دەریدەخات کەلێنی نێوان دروشم و کردارەکان لە دیپلۆماسی وڵاتانی «سۆسیالیستی» قووڵ ماوەتەوە. بەرگریکردن لە ڕژێمە ستەمکارەکان بە ناوی بەرەنگاربوونەوەی ئیمپریالیزمەوە نەک هەر یارمەتی بە ڕزگاری نەتەوەکان نادات، بەڵکوو ڕەوایی ئەخلاقیی خودی گوتاری سۆسیالیستیش لاواز دەکات. ئەزمونی مێژوویی لە هەڵەبجەوە تا ئێرانی ئەمڕۆ ئەوە دەردەخات کە چاوپۆشیکردن لە مافەکانی مرۆڤ، سەرەڕای ڕەنگی ئایدیۆلۆژیکی دەوڵەتەکان، هەمیشە بۆتە هۆی بەرهەمهێنانەوەی توندوتیژی و نادادپەروەری و بێمتمانەیی جیهانی.